

MUNKÁSBIZTOSÍTÁSUNK

A
MAGYAR VASMŰVEK ÉS GÉPGYÁRAK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

MEGBÍZÁSÁBÓL ÍRTA

MÉHELY KÁLMÁN

BUDAPEST

«PÁTRIA» IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1914

"Pátria" irod. vállalat és nyomdai r.-t., Budapest, IX., Üllői-út 25. (Köztelek)

A hazai munkásbiztosítás rendszere eífen fofyfon foko-
zódó megokolt panaszok országszerte oly elégület-
fenséget keltének, mely magának a munkásbiztosítás
ügyének biztonságát és fejlődését alkalmas veszélyeztetni.

Kár pedig a munkásbiztosításnak nálunk eddig beveze-
tett két ágazatára a munkásoknak és a munkaadóknak egy-
aránt szükségük van; a betegsegélyezéssel a munkások biz-
tosítják magukat betegségük esetére, a balesetbiztosítással
pedig a munkaadók biztosítják magukat a munkások baleseteiből
származó kötelezettségeiknek fegcélszerűbb módon való fedez-
hetésére. De a munkaadónak is érdeke, hogy alkalmazottain-
nak egészségügyi eljárásáról gondoskodják, viszont a mun-
kásokat is legközvetlenebb érdekeik fűzik ahhoz, hogy a
balesetbiztosítás ügye rendben legyen.

Az érdekeknek ez a teljes szolidaritása, helyes adminisz-
tratív rendszer esetén, nyugodt, harmomkus fejlődést téte-
lezne fel. Hogy nálunk, sajnos, ennek éppen az ellenkezője
észlelhető, annak okát főképen abban látjuk, hogy munkás-
biztosításunk adminisztratív rendszere szakított a természetes
fejlődés kívánta irányzattal és idegen testként ékeződik a
munkásbiztosításnak két érdekeltsege, a munkások és munka-
adók közé.

Egyesületünk a munkásbiztosítás fejlesztésének szük-
ségességét átérezve, aggodalommal látja a viszonyok ilyetén

alakulását, s ez égető fontosságú kérdés megbírálására és a munkásbiztosítás reformjára vonatkozó javaslatok kidolgozására alkalmas, eddig még hiányzott szakmunka megírására adott megbízást ügyvezető igazgatójának, Méhely Kálmán okl. gépészmérnök úrnak azzal, hogy a munkásbiztosítás kérdését hazai és külföldi vonatkozásaiban, tudományos és gyakorlati szempontokból, tárgyilagos tanulmányozás alá vegye és vizsgálatainak eredményeiről oly munkálat alakjában számoljon be, melyet a nyilvánosság elé terjeszthessünk, s melylyel ily módon az összes érdeklődőknek, törvényhozásnak, kormánynak, hatóságoknak, munkaadóknak és munkásoknak szolgálatára lehessünk.

E mű szerzőjének egyéni nézeteit tolmácsolja, melyet azonban az érdekeltség minden ágazatával folytatott tárgyalásaiból, valamint azokból a gyakorlati tapasztalatokból szűrődtek le, melyeket mint az Országos Pénztár és a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár alelnöke a helyszínen szerzett.

Budapest, 191h. május havában.

*Magyar Vasművek és Gépgyárak
Országos Egyesülete*

TARTALOM.

I. RÉSZ.

Munkásbiztosítási törvényünk alapelvei.

	Oldal
Bevezetés.....	11
A törvény alapelvei.....	15
a) Kötelező kényszerbiztosítás.....	20
b) Egyesítés és központosítás.....	25
c) Egységesítés.....	36
d) Paritás.....	43
e) Önkormányzat.....	51

II. RÉSZ.

Munkásbiztosításunk története.

Betegsegélyezés.....	61
Balesetbiztosítás.....	82
Államosítás.....	110
Az 1907: XIX. t.-cz. megalkotása és végrehajtása.....	120
Az eredmény.....	136
Epilog.....	145

**MUNKÁSBIZTOSÍTÁSI TÖRVÉNYÜNK
ALAPELVEI.**

Bevezetés.

A 100. éves forduló miatt napjainkban oly sokszor idézett *Napoleon* szavaival kezdhethők: „Az emberi természetben rejlik, hogy égetően sürgős dolgokkal mindaddig nem törődünk, míg valami halaszthatatlan szükségesség múlhatlan cselekvésre nem kényszerít, – ámde ekkor már rendszerint elkéstünk.”,

Mily kitűnően ismerte *Napoleon* – a francia nemzetet.

Mondása ránk is vonatkozatható. A magyar sem a latolgató, higgadt megfontolás népe. Mi sem az, északi népek számító óvatosságával, állandó nyugodt egyenletességével haladunk, hanem idegen eszméktől és hirtelen impresszióktól hajtjuk magunkat, ugrásszerű elhatározásokkal, miként a franciák, belpolitikai és szociális áramlataikkal.

A modern magyar államalkotás sürgős feladatai és időszakosan lázas munkái miatt az elhamarkodottságnak még törvényalkotásunkban is több sajnálatos példája van, melyek azonban gyakran igazolást találnak abban, hogy az illető ügyeket sokáig húztuk-halasztottuk; a kívánt cselekvés irányában való egyenletes haladás helyett tetlenül vesztegeltünk és mikor aztán a végső szükség azonnali intézkedésre kényszerített, már nem volt idő alapos fontolgatásra, tárgyalásra és megvitatásra, ami elszietésre, elnagyolásra vezetett. Vagy pedig a sokáig visszafojtott aspirációk, miként a nagy nyomás alatt tartott gázok tartóikon rést lelve hirtelen kitörnek: ezzel könnyen túllövünk a célon, sok hasznos energia elpocsékolódik, sőt mint a felrobbant gőzkazán, rombolást okozhat.

A hosszas halogatás okozta kényszerítő szükségből folyó elhamarkodott cselekvés jelenségei munkásbiztosítási törvényhozásunk fejlődéstörténetén is fölismerhetők.

Mindkét munkásbiztosítási törvényünk (1891: XIV. t.-c. és 1907: XIX. t.-c.) nélkülözi a hazai munkásbetegségélyezési ügy

természetes fejlődéséből folyó és annak speciális igényeire alapított egyenletes továbbfejlesztés irányzatát. Az nem vitatható, hogy a magyar munkásbetegségélyezés az 1891: XIV. t.-c. előtt, tán még inkább 1891 és 1907 között az általános közviszonyokhoz képest gyöngye és fejletlen volt, sőt talán betegségekkel is küzdött. (Vajjon most egészségesebb?) Azonban ahelyett, hogy a bajokat fokozatosan és óvatosan, de az alapintézmények megtartásával igyekeztek volna lehetőleg adminisztratív úton orvosolni, inkább kivágták 1891-ben és 1907-ben is az egész fát és teljesen újat ültettek. De míg *Baross* Gábor a külföld talajában egészséges fáról letört csemetét dugott a hazai talajba, addig az 1907: XIX. t.-c. egy elméletileg hibátlannak látszó laboratóriumi termék.

A munkásbiztosítást a XIX. század legnagyobb kultúrtettének nevezik. Mi is annak tartjuk és csak annál fájdalmasabban érezzük, mikor azt kell észlelnünk, hogy a munkásbiztosítás közegészségügyi és humanitárius értékeinek elismerése a közfelfogásban mindinkább csökken, még pedig azért, mert munkásbiztosítási intézményeink az egész országban népszerűtlenek.

Pedig a rájuk rótt feladatoknak fontossága és értékessége ezeket az intézményeket is népszerűekké tehetné. Az a tétel, hogy az a boldog ember, kinek nincs története, az intézményekre is áll. A munkásbiztosításnak oly észrevétlenül, oly csöndben kellene működnie, mint a napsütés és ha időnként hírt vennénk róla, annak oly megnyugtató érzést kellene kelteni, minőt a távoli harangszó, még ha nem is járunk a templomba.

E helyett mit látunk?

A nagyközönség, mindazok, akik nem állnak hivatásszerűen a munkásbiztosítás adminisztrációjában, dühös csatázást, dübörgő lármát hallanak; a színpalak mögül néha előtör a munkások, munkaadók, pénztári szervezetek és hivatalos hatóságok összegabalyodott verekedő csoportja. Az egész kép nyugtalan, zavaros; nem tudjuk miért harcolnak, kinek van igaza. Az elesettek száma folyton szaporodik. Érezzük, hogy a munkásbiztosítás intézményében valami nagyon mélyreható bajok lehetnek; de hogy mik ezek a bajok és mik okozzák ezeket, arról a csaknem kivétel nélkül egyoldalú és e miatt egymással ellentétes, sőt gyakran csak szenzációt hajhászó közleményekből nem lehet tájékozódni.

Hányan szóltak már a munkásbiztosítási törvény reformjához, kik csupán a jelenlegi bajokat, ezeket is csupán egyik vagy másik irányban érzik, kiszakított, pillanatnyi impressziók alapján ítélnék és lehetőleg szélsőséges javaslatokat tesznek. Ezért van ez a kérdés annyira össze-vissza gabalyítva, hogy még a kormány, a törvényhozás is alig mer hozzányúlni.

Sajnos, annyira a német kultúra egyoldalú befolyása alatt állunk, hogy más, bár fajilag hozzánk inkább hasonló nemzetektől alig tanulunk. így sohasem alkalmazzuk azt a módszert, melyet Angliában és Amerikában vitás problémák megvilágítására és megoldására oly sikeresen használnak; amikor ez államokban a mi munkásbiztosításunkhoz hasonló vitás kérdés fölmerül, az országgyűlés kiküld részben a saját tagjaiból és a kormány főtisztviselőiből, másrészt pedig a társadalom érdekeltségi körének szakértőiből alakult bizottságot, mely *commission* a kérdést teljes szakértelemmel és tárgyilagossággal megvitatja és a parlament elé, a hivatalos bürokrácia egyoldalú nézeteitől függetlenül, teljesen szakszerű és a kérdés végleges eldöntésére alkalmas előterjesztést tesz. Csak e bizottság vizsgálódásának részletes anyaga, a fölmerülő kérdés-komplexumnak minden szempontból való megvilágítása hozhatja az illetékes köröket abba a helyzetbe, hogy törvényalkotásukat nyugodt lelkiismerettel vallhatják az ország érdekében állónak.

Nálunk ebből semmi sem történt, noha a hazai betegségleyezés társadalmi fejlődésének 44 éves, törvényhozási rendezésének 23 éves története általánosan hozzáférhető, megbízható, kitűnő munkálatokban van megörökítve.

A közérdek szolgálata iránti köteleességet vélek teljesíteni azzal, hogy a történeti oknyomozás elhanyagolt módszerének alkalmazásával kísérlem meg munkásbiztosításunk bajainak tényleges okait kihámozni, párhuzamba állítva a szabad társadalmi fejlődést a törvényhozási törekvésekkel. Látni fogjuk, hogy ezek egymást kölcsönösen támogató párhuzamos haladás helyett egymással mindig szembe helyezkedtek.*

* *Megjegyzés.* Akik a munkásbiztosítás kérdéseiben kevésbbé járatosak, lapozzanak most át a II. Részre és e közbevetett elméleti fejtegetésekre inkább a gyakorlati rész ismerete után térjenek vissza.

A II. Rész folytatólagossága érdekében rendszeri okokból kívánatosabbnak látszott az alapelveket taglaló önálló fejezeteket előre bocsátani.

A szorosan vett munkásbiztosításon túl tehát e tanulmány az állami gondoskodás és államosítás kérdésére is kiterjeszkedik.

A *laissez faire laissez passer* korszaka e doktrína merev alkalmazása ellen kétségkívül döntő bizonyítékokat nyújt. Nem vitatható, hogy az állam teljes inkompetenciájának, bármiféle beavatkozástól való tartózkodásának elve nem elégítheti ki mindazokat a követelményeket, melyeket kulturális életünknek folyton komplikálódó igényei a társadalom és állam elé állítanak. Éppen ezek a hátrányai okozták e doktrína hanyatlását és bukását még a zászlótartó Angliában is. Helyébe lépett a szociális kérdés fejlődésével évtizedek óta tartó evolúció folyamán a társadalom életműködésének mind több ágazatába és mind mélyebben hatoló hatósági beavatkozás, mely azonban szintén könnyen túlzásba megy, s az állami hatalom omnipotenciájában bízva, hiu törekvésekkel, a természetes fejlődés siettetése végett, ennek helyébe és ellenére, mesterséges utakat akar számára kijelölni.

E szélsőségek a haladás hullámszerű pályájának természetes következményei.

Munkásbiztosításunk egyúttal a túlzásba hajtott étatizmus következményeinek vizsgálatára is ritka értékes objektum gyanánt kínálkozik.

Remélem és óhajtom az érdekeltség hozzászólását, mert csak a kritika tisztítóüzén keresztülment eszmék számíthatnak arra a kitüntető megtiszteltetésre, hogy homályos és zavaros kérdések lényegének földerítéséhez és megvilágításához használtassanak. Csupán azt kérném, szívleljék meg ugyanúgy, miként arra magam is törekedtem, *Szterényi* József nyűg. államtitkárnak a munkásbiztosítási törvény reformja ügyében megindított szaktanácskozományt bevezető és irányító bölcs szavait:* „Minden komoly munkának alapfeltételei a teljes őszinteség és a feltétlen tárgyilagosság; csak úgy tudunk hasznos munkát végezni, ha a munkásbiztosítás kérdését teljes őszinteséggel tárgyaljuk, tekintet nélkü személyekre, intézményekre vagy hatóságokra.”

* A Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesületének 1912. március 28-án tartott ülésén.

A törvény alapelvei.

A magyar országgyűlés képviselőháza elé 1906 október 12-én benyújtott „Törvényjavaslat az ipari, gyári és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításáról”, mely az alapelveket alig érintő csekély módosításokkal a mai munkás-, biztosítási törvényünk (1907. évi XIX. t.-c.) indokolásában a következőképpen érvel.

Az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetén való segélyezéséről szóló 1891. évi XIV. t.-c. megalkotásával a magyar törvényhozás az első szociálpolitikai intézményt alkotta meg és e törvénnyel szervezte az alapot a munkásbiztosítási intézmények további kiépítésére. A gyakorlat csakhamar megmutatta, hogy az 1891. évi XIV. t.-c.-ben alakított szervezet a betegség esetére való biztosítás szükségleteinek és igényeinek nem felel meg. *A törvényhozás ugyanis gyakorlati tapasztalatok hiányában a betegség esetére való biztosítás intézményének megszervezésénél a Németországban meghonosított és Ausztriában is elfogadott szervezetet vette alapul.* Ez a biztosítási szervezet lényegileg abban áll, hogy a betegség esetére való biztosítás területi rendszerrel szervezett kerületi pénztárakra bízatik. Ezzel szemben azonban a munkásoknak mód nyújtatik arra is, hogy szakmák szerint maguknak külön ipartestületi, gyári és vállalati betegsegélyző pénztárakat létesítsenek, sőt az 1891. évi XIV. t.-c, ugyancsak a külföldi intézmények mintájára, magánegyesületi betegsegélyző pénztárak létesítésére is módot nyújtott. *Ez a szervezet természetesen a biztosításba bevonható és a biztosítás szükségleteinek fedezésére szolgáló anyagi erők teljes szétforgácsolásával jár.* Németországban és Ausztriában több mint félszázados történelmi fejlődés miatt a különböző intézményeknek egységesítése és centralizálása nem lehetséges. Magyarországon azonban ilyen történelmi fejlődést a betegség esetére való biztosító intézményekben találni nem lehetett. A betegsegélyző pénztárak mai szervezetükkel és rendelkezésükre álló anyagi eszközeikkel a

munkásbetegségélyezési ügy terén távolról sem képesek kielégítő eredményt felmutatni. A mai szervezet mellett képtelenek arra, hogy a törvényben előírt legcsekélyebb mértéken felül nyújtsanak segélyeket, hogy kórházak, szanatóriumok, üdülőhelyek létesítésével, a modern orvosi tudomány eszközeivel és kielégítő pénzbeli ellátással siessenek a segítségre szoruló munkásosztály védelmére, sőt arra sem képesek, hogy legalább a törvényben előírt legcsekélyebb mérvű segélyezésekre támasztott igényeket kielégítsék. Vannak kerületi pénztárak, melyek a vidéki biztosításra kötelezett alkalmazottak biztosításáról egészen lemondottak és működésüket csak székhelyükre és ezenfelül területüknek legfeljebb egy-két nagyobb városára terjesztették ki.

Mindezekben a bajokon gyökeresen segítő, a törvényjavaslat a következő alapelveket állítja fel:

1. Az önkéntes biztosítással szemben behozza az általánosan *kötelező kényszerbiztosítást*.

2. *A biztosítási szervezetet országosan központosítja*) a betegség és baleset ellen való biztosítást tehát egyetlen szervezetbe vonja össze, melyhez majdan az aggkor és rokkantság, valamint a jövőben még kialakulható bármiféle biztosítási ágazatok csatlakozhatnak. *Ugyanis a különböző biztosítási ágazatok tekintetében a szervezet szempontjából különbséget tenni egyáltalában nem indokolt*; mert valamennyi egy érdeket, egy célt szolgál; a munkásoknak keresetképtelenségük esetére való gondoskodását. Ez az egységes megállapítás egyébként a kezelési költségeket is lényegesen csökkenti.

3. A harmadik alapelve a törvényjavaslatnak a *biztosítást közvetítő helyi szerveknek egységesítésében áll*. Míg az 1891: XIV. t.-c. a betegsegélyző pénztáraknak legkülönbözőbb neveit állapította meg, addig ez a törvényjavaslat a betegség és baleset esetére való biztosítást a kerületi betegsegélyző pénztárakra bizza és az ipartestületi, építési és *magán-egyesületi betegsegélyző pénztárakat, melyek már eddig is teljesen felesleges és csupán a meglévő anyagi erőket szétforgácsoló intézményeknek bizonyultak, teljesen megszünteti*.

4. A negyedik alapvető intézkedése a törvényjavaslatnak az, hogy úgy a betegség és baleset esetére való biztosítás céljából szervezett Országos Pénztárnál, mint az Országos Pénztár helyi közvetítői teendőinek ellátása és végzése céljából fenntartott kerületi és vállalati pénztáraknál a két érdekelt társadalmi osztálynak, a munkaadóknak és munkásoknak *teljes paritásos képviselőt hozza be*. Ennél a paritásos képviselőnél *az a nagy elv érvényesül, mely minden más hasonló gazdasági és társadalmi intézmények alapját képezi, hogy az egyenlő érdekeltségnek a közös intézmé-*

nyek igazgatásában egyenlő képviselőt kell hogy megfeleljen. A munkaadók a biztosítási intézményben a terhek túlnyomó viselése révén vannak érdekelve; az alkalmazottaknak hasonló érdekelttségét pedig az a körülmény idézi elő, hogy a biztosítási intézmény keresetképtelenség esetében róluk és hozzátartozóikról gondoskodik. Az egyenlő és közös érdekelttség mellett az intézmény igazgatásában való részvétel másképpen, mint egyenlő arányban a két érdekelttségi fél között jogosan és méltányosan nem osztható meg.

E törvényjavaslat indokolása szerint a magyarországi betegsegélyezés nem mutathatván történelmi fejlődésre, az 1891:XIV. t.-c. hibázott abban, hogy fejletlen viszonyainkra a Németországban bevált területi rendszert mereven alkalmazta. Ezen most már olyképp vél segíteni, hogy ezt a vérszegény, nem életrevaló kerületi pénztári szervezetet teljesen egységesíti, központosítja, sőt további megerősítése végett a betegsegélyezést a balesetbiztosítással egyesíti.

A törvény tehát, teljes tisztaságában kívánta megvalósítani azt az elvet, hogy *az egyesület adja az erőt*. Evégből szükséges az egymástól különböző, szétforgácsolt helyi szervezeteknek egységes alapra való helyezése, egyetlen központba való tömörítése, az egész munkásbiztosítási szolgálatnak egyesítése és teljesen centralizált intézése.

Az 1891: XIV. t.-c. a külföldet helytelenül utánozta, mert a német és osztrák előrehaladottabb viszonyokra alkalmazott elvek a mi viszonyainkra nem illettek; az 1907: XIX. t.-c. ellenben azt hívén, hogy a külföld fejlődése is erre fog áttérni, a tetszetős, de félreértett központosítási elméletnek a gyakorlatban való kipróbálására és a külföld megelőzésére vállalkozott; e szerint tehát teljesen töretlen, új ösvényt vágott. Már előre megjegyezhetjük, hogy ezt az áldozatkészségünket a külföldi munkásbiztosítás fejlődése egyáltalában nem honorálta, sőt anélkül hogy kísérletünkre ügyet vetett volna, szépen megmaradt a maga régi, jól kitaposott útján.

Egész munkásbiztosításunk számára tehát egyetlen *Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár* létesítetett, mely a munkásbiztosítás összes teendőit központilag intézi, s melynek a kerületi és a vállalati pénztárak csupán helyi közvetítő szervei. Az egész biztosítási intézmény az érdekelt munkások és munkaadók *pari-*

tásos önkormányzatán nyugszik, mely *autonómia* azonban a törvényben bizonyos ködös halmazállapotba van rögzítve; sem a helyi szervezeteknek, sem az Országos Pénztárnak önkormányzati jogai, sem a felettes hatóságoknak felügyeleti jogkörének határai a törvényben nincsenek precíz szabattossággal megállapítva. Ez a körülmény a különböző szervezetek között örökös ellentétet okoz, melyeket minden igyekezete dacára az állami felügyelet, irányítás és ellenőrzés céljából fölállított *A Magy. kir. állami munkásbiztosítási hivatal* sem bír eloszlatni, mely Állami Hivatalt egyébként a törvény teljes bírói függetlenséggel ruházta fel éppen avégből, hogy a munkásbiztosítás jövő fejlődését a mindenkori kormányok változó felfogásától zavartalanul és függetlenül teljesen a munkásbiztosítás érdekeinek javára irányíthassa.

Az Országos Pénztár tehát kizárólagos monopóliumban részesített országos központi; intézmény,, mely a betegségélezési ágazatban ma már átlagban 130.000 munkaadóhoz tartozó 1,200.000 munkásnak, a balesetbiztosítási ágazatban pedig 83.000 munkaadóhoz tartozó 930.000 munkásnak ügyeit intézi (ebből 66.000 kisiparos, 5-nél kevesebb munkással). Hatálya alól a törvény értelmében csupán a bányá- és kohóvállalati társládák és a pénzügyminisztérium fennhatósága alá tartozó dohánygyári betegpénztárak vétettek ki; ámde szomorúan jellemzők a közzelfogás alakulására, hogy hatálya alól a vízszabályozási , és cséplőgépezemek is csakhamar kimenekülhettek.

A törvényhozás a munkásbiztosítási törvény reformja irányában 1907 óta mindössze annyit tett, hogy 1912-ben ezeket az üzemeket egy ad hoc novelláris intézkedéssel az Országos Pénztár kötelékéből kiszabadította, tehát a munkásbiztosítás hatályának körzetét még továbbmenőleg szűkítette.*

* Az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztárra vonatkozó 1900. évi XVI. és 1902. évi XIV. t.-c. kiegészítéséről szóló 1912. évi VIII. t.-c. 5. §. akképen rendelkezik, hogy a vizsgázott gépész kivételével a gazdasági gépek mellett alkalmazott összes munkások, még a fűtők is a cselédpénztárnál biztosítandók. A törvény 12. §-a pedig az 1907: XIX. t.-c. hatálya alól a vízitársulatoknál és a földmívelésügyi tárca keretében végzett munkálatoknál alkalmazottakat emeli ki.

Az erdészeti társpénztárak kötelékébe tartozó alkalmazottak ipari munkák-

A munkásbiztosítási pénztárak ellen országszerte nemcsak a munkások és munkaadók, hanem még a hatóságok részéről is ellenszenv tapasztalható. Ennek bizonyára mélyreható okai vannak, miért is annál égetőbb kötelességünk ezeket az okokat földeríteni és sürgős orvoslásukat követelni, mert az Országos Pénztár rendszere elleni panaszoknak az említett novella radikális módján való elintézése bizonyára nem a munkásbiztosítás fejlődését szolgálja.

Munkásbiztosításunk vizsgálata során mindenekelőtt az látszik kívánatosnak, hogy az 1907: XIX. t.-c. alapszerkezetét alkotó új elveket: a *kötelező kény szerbiztosítást, egyesítést, központosítást, egységesítést, paritást és autonómiát* vegyük tárgyilagos analízis alá.

Az élet oly komplikált, hogy az abszolút igazságok felé csak engedmények árán közeledhetünk. Minden felfogás, elv vagy jelszó -egyaránt elfogadható indokokkal védhető és támadható. Helyes alkalmazásuk többnyire megalkuvást kíván. A szélsőséges egyoldalú felfogások helyett az arany középút választása ajánlatos. Az 1907: XIX. t.-c.-nek éppen az a tragikuma, hogy az életet ily absztrakt jelszavak formái közé kívánta szorítani.

nál való alkalmaztatásuk esetén sem jelentendők be az Országos Pénztárnál földművelésügyi miniszter 1908. február 18-án kelt 84,234/907. sz. rendelete).

Az 1913. évi XX. t.-c. és ennek kapcsán leadott 6900/913. sz. földmív. és 50,361/913. sz. keresk. min. rendeletek e kivételeket még nyomatékosabban körvonalozzák.

Az 1910 augusztus 6-án kelt minisztertanácsi határozat (4616/910 M. E.) az állami hivataloknál alkalmazott összes díjnokokokat és napidíjas szolgálakat vonta ki az Országos Pénztárból, melyben azonban meghagyták a legtöbb balesselletel járó, tehát legköltségesebb üzemeket, így a m. kir. államvasutakat.

A nagyobb iparvállalatok sietnek vállalati vagy társapénztárakat létesíteni. Például az Osztrák-magyar államvasúttársaság társapénztárának alapszabályai 1910 augusztus végével jóváhagyatván, 1910 szeptember 1-ével az Országos Pénztártól összes alkalmazottait kijelentette, a baleseti károsultjai után még a Jövőben fizetendő járadékok tőkeösszege gyanánt tehát az Országos Pénztártól 371,000 K tőkeértékkel terhelte meg.

a) Kötelező kényszerbiztosítás.

A szociális kérdés fejlődése ébresztette életre a munkásbiztosítás eszméjét. A jövő előre nem látható esélyeivel szemben köteles gondoskodásnak és előrelátásnak érzése azonban általában nem fejlődik a kívánatos mértékben; különösen a kisebb műveltségű néprétegek idegenkednek jövőjük biztosításától; ezért kívánják sokan az államhatalom beavatkozását és a különféle kategóriák nyugdíjbiztosításának is állami kényszerrel való kötelezővé tételét.

Első sorban a munkásosztály sorsának megjavítása tette kívánatossá az államnak azt az igyekezetét, hogy a munkásbiztosítás gyorsabb kifejlődését állami erővel támogassa.

A munkásosztálynál még sajnos nagyon távol vagyunk a nyugdíjbiztosítástól; nálunk egyelőre csak a betegsegélyezésről és balesetbiztosításról lehet szó és gazdagabb államokban a rokkantság és aggkor esetére való gondoskodásról. Az egész munkásbiztosítás ügyben Németország a kezdeményező és vezető. Es mégis a leglelkesebb és legkitűnőbb szakembereinek véleménye szerint most már (még pedig jó időre) nem arról lehet szó, hogy a munkásbiztosítást újabb és újabb ágazatokkal bővítsük, hanem csakis arról, hogy a meglévő ágazatok működését tökéletesítsük és mélyítsük.

Kaufmann, a német Reichsversicherungsamt elnöke szerint* „a biztosítási kényszer a modern munkásbiztosítás gerince. Nem engedni át az egyes munkást kényének-kedvének: akar-e s ha igen, miként, saját jövőjéről gondoskodni. Törvény erejénél fogva, hozzájárulása nélkül, sőt esetleg akarata ellenére, pusztán foglalkozása miatt biztosítás alá esik. Általános biztosítási kény-

* „A német munkásbiztosítás története, céljai és eredményei”. Munkásügyi Szemle 1914. 4. szám.

szer nélkül képtelenség volna a mindent magában foglaló, közjogi biztosítás problémáját megoldani. Nálunk homokra építették volna az egész biztosítást. Az önkéntes biztosítás elve minden áldozat és odaadó fáradozás ellenére is a széles néptömegek indolenciájával szemben mindenütt fölmondta a szolgálatot. Mindez ma már úgy nálunk Németországban, miként a külföldön is annyira tisztázódott, hogy kétség alig férhet hozzájuk. „*C'est homble l'obligation, mais c'est nécessaire*”; a kényszer iszonyatos, de nélkülözhetetlen, jelentette ki (1908-ban Rómában a VIII. nemzetközi munkásbiztosítási kongresszuson) *Luzzatti*, látván, hogy Olaszországban az önkéntes biztosítás régiméje alatt 12 millió munkás közül, kiket be kellett volna vonni a biztosítás körébe, tíz éves szervező munka és állami támogatás ellenére is csupán 200,000 volt tényleg biztosítva.”

Még a szabadságszerető Anglia is átvette munkásbiztosításába a német alapelvet. Sőt legújabban Belgium is kénytelenítve érezte magát erre áttérni, mert még a különböző társadalmi szervezetek oly hasznos és gyümölcsöző versengésének ez a par excellence hazája sem tudja más módon néhány millió lakosát betegsegélyezésben részesíteni. Ettől az áramlattól csak a skandináv nemzetek és Svájc tudták magukat emancipálni, ami különösen az utóbbi állam esetében jellemző. Svájc demokrata népe a referendum segítségével teljesen független népszavazással döntött a kényszerbiztosítás elvének elvetése mellett.

A szociális biztosításügy fejlesztése végett talán elegendő lett volna az, ha a kormányok az ily irányú magán iniciatívát okosan és hathatósan támogatják; a társadalom hasznos működésének erkölcsi és anyagi segítéseivel, bár nem oly gyorsan, de a társadalmi életből kifejlődő, mély gyökéretű intézmények alakultak volna, melyek közül a rossz és nem életrevaló az egészséges verseny következtében önmagától kiesik vagy elsorvad. A munkásbiztosításnak ily adminisztratív úton való támogatása helyett azonban a kormányok inkább kényszerrel alkalmazták és törvényesen elrendelték, hogy mindenki tartozik magát biztosítani. A kormányra nézve ez a mód mindenesetre kényelmesebb, mert nem kell minden egyes munkásbiztosító pénztár ügyeivel vesződni, s ha egyiket vagy másikat támogatná, védekezni azon vád ellen, hogy protekciót űz.

A kényszerbiztosításnak törvényes elrendelése általános érvényű módszer. Csakhogy ez viszont azzal a hátránnyal jár, hogy a jóra való emberek rovására, a minden előny kiaknázására törekvő élelmességnek és a visszaéléseknek kedvez. Ami egyszer *kényszer*, az egészen érthető módon ellenszenvet, ellenhatást kelt. Minél nagyobbfokú ez a kényszer és minél függetlenebb érzésű a nép, melyre alkalmazzák, annál erősebb ez a visszahatás, a munkásbiztosítás gyakorlatában annál súlyosabb visszaélések, előre nem várt kedvezőtlen hatások jelentkeznek.

A munkásbiztosításnál a külföldi államok sem jártak el kellő óvatossággal, hanem a magán-tevékenység támogatása helyett törvényhozásaik szintén az általános kényszert alkalmazták; de az 1907: XIX. t.-c. még ennél is tovább ment s az egész világon egyedülálló módon *a kényszert az Országos Pénztárra ruházott kizárólagossági joggal egyesítette*. Nem csodálható tehát, ha a felületesebb közvélemény ebből azt az impressziót meríti, hogy nálunk a munkásbiztosítás államosítva van. Miként majd későbbi fejtegetéseink bizonyítani fogják, ez a felfogás a legközvetlenebb érdekelttség, a munkaadók és munkások előtt sem idegenszerű.

A szociálpolitikusoknak *az általános kötelező kényszerbiztosításnak* egyedül üdvözítő elve mellett három évtized óta kifejtett agitációja a közvéleményt most már annyira megnyerte, hogy ezen elv fölött egyelőre alig érdemes debattálni. Be kell várni az áramlat elmúlását. Olyan ez, mint a politikában az «általános titkos egyenlő» választói jog. Bízunk abban, hogy az emberiség története számos példát mutat fel arra, hogy egyes eszmék hosszú időközön át egész nemzeteket magukkal ragadnak, de túlzásaik miatt ezeket később gyakran éppen ellenkező eszmék váltják fel.

Az állami kényszer útján való gondoskodás tudata a köz-felfogást ma már egyébként is annyira átította s ezzel a társadalmi önszegély érzetét annyira enerválta, hogy az általános társadalmi psychének ilyen ellanyhult állapotában szinte kénytelenek vagyunk, célszerűségi okokból is, ennek az elvnek a konzekvens továbbvezetésére.

A kényszerbiztosítás elve ellen most már hiába küzködnénk. Hiszen már mindenütt győzedelmeskedett. Most már türelmesen

be kell várni az ár lefolyását, amikor a kényszerbiztosítás hátrányos következményei miatt majd szép lassacskán mindig többen és többen be fogják látni, hogy mennyivel bölcsebb lett volna, *ha a kormány az állami kényszer, a merev szabályozások és bonyolult ellenőrzési apparátusok helyett a társadalmi fejlődés egészséges növényzetének fejlődését istápolja* és azt anyagi eszközökkel is támogatja.

Az állami kényszerszabályozás bármily bámulatraméltó, geometriai pontossággal kicirkalmazott mechanikai gépezetet is teremtsen, az életet mégsem pótolhatja. A fűszálak növést sem gyorsíthatjuk olykép, hogy őket egyenként fölfelé húzogatjuk; hanem a chemiai tudományok segélyével tudunk az anyaföldnek olyan táplálékot adni, melytől a növényzet gyorsabban fejlődik. De még ez a beavatkozás is csak óvatos adagolással, korlátok között vezet sikerre. Az állatokra való alkalmazásnál már a legelső, legegyszerűbb lépésnél, az egészséges egyedek párosítására alapított eugenikánál is megakadtunk. Hát az ember, a társadalmi szervezet talán jobban eltűri a mechanikai szabályozásokat? Nem olyan élő organizmus-e, melyet nem lehet közvetlen kényszereszközökkel növekedésében siettetni, mert ezzel beteggé tehetjük, sőt elfojthatjuk a természetes fejlődést? Csak közvetett módokat alkalmazhatunk; a talajt kell megmunkálni, javítani, az általános kultúrát, az erkölcsi, ethikai alapot erősíteni, az esetleges vad-hajtásokat lenyesegetni, a dudvát kigyomláni, az egészséges növényzetet trágyázni, öntözni, gondozni, de mindig csak úgy és olyan eszközökkel, *melyeket nem ami akarunk önkényesen szab meg, hanem melyekkel a mi akarunkat az illető növényzet igényeinek alávetjük, ki életnek mi nem parancsolhatunk, azt csupán szolgálhatjuk.*

Anglia csak 1912-ben tudta magát a kényszerbiztosítás elvének alkalmazására elhatározni. Huszáros vérmérsékletünkkel ebbe mi már 1891-ben beugrottunk. Tehát 20 évvel megelőztük Angliát, melynek ipari koncentrátságához képest a mienk még bachanalís állapot. Ámde Anglia a biztosítási szervezet alapelve tekintetében még most is csak odáig ment, ameddig mi 1891-ben és mely határokat az új német Reichsversicherungsordnung is óvakodott túllépni; csupán azt mondotta ki, hogy mindenki tartozik magát

betegsége esetére biztosítani, de hogy hol, az teljesen szabad elhatározásán áll. Ezt bármiféle elismert jellegű társulatnál (Friendly Societys, Trade Unions, Provident Societies, Dividing Societies, Collecting Friendly Societies, Industrial Assurance Companies, stb.) teheti.

A törvény a kényszert tehát csupán arra használja fel, hogy azzal a szabad társadalmi fejlődést erősítse. Még Németország is, mely pedig minden államnál inkább hajlandó az állami kényszer-szabályozásokra, még Németország is megtartotta ugyanezt a felfogást és az állami kényszer alkalmazásának tekintetében alig ment tovább, mint amely helyet 1883-ban elfoglalt; a munkásbiztosítási szervezet egységesítésének és központosításának ideálját pedig oda tudta helyezni, ahová az egyéb ideálokat is helyezni szokás. Vezető csillagnak, mely felé, – föltéve, hogy nem hamis fény, – talán illik, talán célszerű lépteinket irányítani, de melyet az égboltról le nem szedhetünk.

b) Egyesítés és központosítás.

Az 1907: XIX, t.-c. indokolásának sorrendjében második legfontosabb vívmány gyanánt nemcsak az összes kerületi és vállalati betegsegélyező pénztárokat egyesítette egyetlen jogalanynnyá, hanem ugyanezt az Országos Pénztárt egyúttal a balesetbiztosítás lebonyolításával is megbízta. Kiindult pedig abból a felfogásból, hogy a betegsegélyezés és a balesetbiztosítás azonos célokat szolgálnak, az egyesítés jelszavának alkalmazása tehát kétségtől elönnyös. A munkásbiztosítási kérdés kuszáltságának egyik oka mindenekelőtt az, hogy egyszerre, együttesen, összekeverve szokták a *betegsegélyezést* és a *balesetbiztosítást tárgyalni*. Pedig ez két egymástól lényegileg eltérő dolog. A betegsegélyezés mindenütt szabad egyesületi fejlődés eredménye; a betegség tartamára szóló rövidebb-hosszabb ideig tartó, minden esetben a személytől függően változó segítség, a betegségből való kigyógyítás és a keresetképtelenség tartamára pénzbeli támogatás, mely műveleteknek lebonyolítása az érdekeltekkel való állandó szoros érintkezést igényel, gondolkodásmódjuknak ismeretét, a velük való életet kívánja. Ezzel szemben a balesetbiztosítás bizonyos társadalmi igazságszolgáltatásnak állami kényszerrel való általánossá tétele. Korunk humanizmusa és szociális érzése szükségszerűvé tette, hogy az ipari munkával járó veszélyekkel szemben az ipari munkást (és családját) testének megcsonkításáért, a szenvedett balesetért, rokkantságáért vagy haláláért anyagilag kárpótoljuk. A baleset megállapodott ténykörülmeny, állandó állapot, tehát az ezért járó kárpótlás fix járadék. A betegsegélyezés kigyógyítás és esetről-esetre változó időleges támogatás; a balesetbiztosítás ellenben a balesetek által okozott keresetképtelenségnek arányszáma szerint megállapított állandó tarifákkal dolgozó biztosítás-technikai üzlet.

A szociális tevékenységnek e két ágazata közötti különbséget legmeggyőzőbben dokumentálja fejlődéstörténetük. A betegsegélyezés mindenütt évszázados mutualitási törekvés; intézményei szabad társadalmi alakulatok, melyeknek szaporodása, az eléjük háruló mind nehezebb feladatoknak legyőzése és a betegsegélyezés áldásos hatásainak a társadalom minél szélesebb rétegeire való kiterjesztése végett a betegsegélyező pénztáraknak bizonyos mértékű egyesítése tényleg kívánatosnak mutatkozott. A balesetbiztosítás azonban alig pár évtized óta, állami érdekből és állami kényszer következtében létezik.

A baleseti ügyek adminisztratív intézése a betegsegélyezéssel a különböző fórumoknak legelső és legfelső határán némi kapcsolatot indokoltta tesz; ugyanis a balesetet szenvedett munkást (nálunk 10 hétig) a betegsegélyező pénztárak gondozzák, a munkásbiztosítási tevékenységnek minden ágazatát egyetlen állami munkásbiztosítási hivatal ellenőrzi s a választott bíróság jogorvoslati szervezete is közös. Ez a kapcsolat könnyen vezethet arra a gondolatra: miért ne egyesítsük teljesen ezt a két intézményt egyetlen olyan Országos Pénztárba, mely nemcsak a betegsegélyezést és balesetbiztosítást egyesítse, egységesítse és központosítsa, hanem mely egyúttal a jövőben megvalósítandó aggkori, rokkantsági vagy bármiféle más biztosítási ágazatokat is felölelhesse, tehát egyszóval az egész magyar szociális biztosításnak egyetlen hatalmas központi intézetévé váljon.

A bizonyos homogén társadalmi réteget felölelő betegsegélyezési magánegyesület, társzlada vagy intézet, ha anyagilag bírná, a balesetbiztosítást is eredményesen elláthatná. A tapasztalat azonban világszerte azt bizonyítja, hogy ez gyakorlatilag alig lehetséges. A baleseti veszély elleni védekezés bár a munkások és a munkaadók közös érdeke, a balesetbiztosítás adminisztrációját mégis mindenütt kizárólag a munkaadók kezében lévő országos balesetbiztosító szervezetek végzik. A fejlődés iránya még Angliában is ide vezet.

Noha tehát nemcsak a betegsegélyezés, hanem még a balesetbiztosítás fejlesztése is kívánatosná teszi azt, hogy a lokális igények kielégítésére hivatott helyi szervek valamilyen nagyobb homogén szövetségekbe vagy központba tömörüljenek, mégis nagyon ügyel-

jünk arra: hogy egyrészt a betegsegélyezés, másrészt a baleset-biztosítás helyi szerveinek országos központi szervezetekbe való egyesítése, végül pedig ezeknek az egymástól eltérő jellegű országos szervezeteknek egyetlen nagy országos intézetbe való koncentrálása olyképpen történjék, nehogy ez a szervezet az egyes tagozatok életműködését károsítsa, azoknak szabad fejlődését zavarja, sőt visszafejlessze. A fúzió lehet gyakran hasznos és kívánatos; ámde ez mindig attól függ, vajjon az a lemondás, az az áldozat, amelyet a fúzió az összeálló felektől kíván, a fúzióból származó hasznot nem mulja-e felül.

Ha lapozgatunk azokban az értékes kútforrásokban, melyeket a kereskedelemügyi minisztérium 1905-ben „*A munkásbetegsegélyző törvény módosítása*” című kötetekben kiadott, az 1891: XIV. t.-c. módosítása ügyében (*Hegedűs* Sándor kereskedelemügyi miniszter elnöklete alatt 1901. február 15-én) tartott értekezlet jegyzőkönyvében rendkívül érdekes dokumentumokat találunk. Az értekezlet ugyanis egy törvényjavaslattal foglalkozott, mely a kerületi pénztárak további erősítése végett magánpénztárakat csak akkor vélt engedélyezhetőnek, ha állandóan legalább 1000 biztosított tagjuk van, a kerületi pénztárakat pedig nagyobb közös intézmények létesíthetése végett *országos szövetségbe* kívánta tömöríteni. Hogy pedig ez a szövetség biztos alapon álljon: „a kerületi pénztárak a közös szövetséges tartalékalap létesítésére és gyarapítására mindenmú más kiadásaik előtt bevételeik 10%-át, s a szövetségi kezelési kiadásokra ugyancsak a bevételek 10%-át beszolgáltatni kötelesek”. A kerületi pénztárakon kívül álló egyéb betegsegélyző (ipartestületi, gyári, építési, vállalati és magánegyesületi) pénztárak e célra évi járulékbévételeik 5%-ával tartoztak volna hozzájárulni.

Ez a kényszerszövetség természetesen ellenszenves volt. Nincs is ez meg sem Angliában, sem Németországban. A rokonpénztárak mindenütt maguktól is szövetségekbe lépnek. De ha már kell némi kényszer és törvény útján alkotunk ilyen központot, akkor is óriási szervi különbség van abban, ha a helyi pénztárakat csupán *tagdíjbefizetésre* kötelezzük, tehát csak kényszerszövetséget létesítünk, mint ahogyha az egyesítést és központosítást annyira visszük, mint az 1907: XIX. t.-c, mely az összes kerületi pénztárakat teljesen közös háztartásba hozta annak kimon-

dásával, hogy valamennyien az Országos Pénztárnak egyetlen és kizárólagos rizikójára dolgoznak, ha tehát jól gazdálkodnak, nyereségüket ide tartoznak beszállítani, ha pedig üzemük veszteséggel zárul, innét kapnak támogatást. Arról azonban már nem gondoskodtak, hogy az Országos Pénztár e támogatást honnét vegye abban a nem várt, de beállott esetben, ha nyereségek hiányában ezeknek a beszállítása is elmarad.

A törvényjavaslat tárgyalásakor 1906. őszén az országgyűlés e tiszta centralista elven rést ütött, amennyiben a helyi szerveket csupán nyereségük $\frac{2}{3}$ részének beküldésére kötelezte, A törvényhozás mégsem mert a vidéki kerületi pénztárak autonóm pénzügyi gazdálkodását teljesen kiirtani és működésüket egyszerűen be- és kifizetési szervvé alacsonyítani. Az országgyűlésnek ez az intenciója helyes volt, de a dolgon még sem segíthetett. A központosítási elvnek absztrakt érvényesülését súlyosan megsértette s ezzel módot nyújtott a centralistáknak arra, hogy a bajokat az erőszakos központosítás helyett egyszerűen arra magyarázzák, hogy csupán azért vannak bajok, mert a centralizáció elvét e súlyos sérelem következtében nem lehetett teljes egészében végig vezetni. A helyi pénztárak gazdálkodásán viszont mitsem segít az a jog, hogy nyereségüknek $\frac{1}{3}$ részét a saját javukra és céljaikra fordíthatják, mert ha nem $\frac{1}{3}$, hanem akár $\frac{3}{4}$ résznyi nyereségnek megtartásáról lenne is szó, a helyi pénztárakban ugyanannak a közös háztartásnak az érzését kelti.

Ha tényleg szükség van valamilyen központi szervezetre, akkor a *tagdíjfizetés* kötelezettsége sokkal előnyösebb, mint a *nyereségben való részesedés elvének* ez a nem ide való alkalmazása. Mert egészen más hatása van annak, ha azt mondjuk: „szabadon és legjobb belátásod szerint gazdálkodhatsz, hasznát magad élvezed, kárát magad vallod, de évi kiadásaid közé illeszd be a nálam bevételeid arányában fizetendő évi tagdíjadat”, mintha ezzel szemben a centralizáció folytán az egyéni felelősségérzet kiirtásával az-a tudat megy át a vérbe; „gazdálkodhatsz ahogy akarsz, csupán arra ügyelj, hogy aktaszerűleg kövesd az országos központ utasításait és légy jó barátságban annak funkcionáriusaival. Hiszen csak egyetlen rizikó van, az Országos Pénztaré. Mindenért az felelős, nem te. Már minnek kuporgatnál, minnek takarékoskodnál azért, hogy a pénztárak közös rizikója folytán a te sok szenvedés

arán megnélkülözött pénzecskéd is ahhoz a társpénztárhoz jusson, amelyik bőkezűen, nagyzolva, könnyelműen élt?!”

Tessék csak ugyanezt az elvet valami klubra vagy kartell-szervezetre vonatkoztatni. Ha a tagoktól nem évi egyforma, vagy az egyéni tehetőséghez mért tagdíjat kérnénk, hanem őket arra kényszerítünk, hogy mindnyájan a központ utasításai szerint tartoznak munkálkodni és elért nyereségeiknek $\frac{2}{3}$ részét a központnak kell beszolgáltatniuk, vajjon – nem angyalokat, hanem embereket véve tekintetbe – volna-e olyan, aki őszintén buzgólkodnék azon, hogy a saját koplalása és küzködése árán minél többet szállítson a közös kasszába? Ismétlem, ha a beteg - segélyző pénztáraktól csupán annyira terjedő működést kívánánk, hogy a munkaadóktól a járulékokat beszedjék és a betegek számára kifizessék, ha tehát a betegpénztári adminisztráció és a töméntelen visszaélés elleni védekezés rájuk már semmiféle más feladatot nem róna, egy szóval, ha autonóm életműködésükre semmiféle szükség sem volna, – akkor lehetne centralizációról beszélni. Minthogy azonban a betegsegélyezés a társadalmi működésnek olyan feladatköre, mely nem alkalmas a központosításra, melynek lebonyolítása a helyi viszonyok alapos ismeretét és a helyi érdekelttség összes törekvéseinek a helyi pénztár gondos ügykezelése érdekében koncentrált közreműködését követeli, amint-hogy azt az 1907: XIX. t.-c. is elismeri, a helyi pénztárnak ezt az egész erkölcsi öntudatát megsemmisítjük azzal, ha a közös gazdálkodás elvére kényszerítjük.

A vállalati pénztárak különösen tartózkodnak nyereségek fölmutatásától, ami természetes, mert a gyáraknak nem érdeke az, hogy nyereséget érjenek el a saját betegpénztáruknál, melynek adminisztrációs kiadásait is a sajátjukból fedezik, egy olyan központ számára, melyhez csak a törvény rideg betűi kényszerítik, de melylyel semmiféle erkölcsi közösséget sem éreznek, sőt ezen Országos Pénztár és összes kerületi pénztárai részéről csak mohó üldöztetést szenvednek.

De még kerületi pénztáraink mérlege is folyton rosszabbodik s mind többen húzódoznak a fölösleg bezállításától. Egészséges alföldi városok hatalmas taglétszámmal bíró kerületi pénztárainak exponált munkás vezetőségei szinte erőltetve költekeznek, csak

azért, nehogy nyereségüket ennek az oktrojált központnak kelljen juttatniuk.

Az Országos Pénztár alapszabályainak 194. §-ának első fejezete, mely a feleslegek $\frac{2}{3}$ részének a központba való beszállításáról rendelkezik, távolról sem tudott magának oly általános megértést és népszerűséget szerezni, mint e §-nak második bekezdése, mely arról szól, hogy „a kerületi és magánegyesületi pénztáraknak a jóváhagyott zárszámadás szerint esetleg mutatkozó hiányát az Országos Pénztár fedezi.”

A központosítás indokolását az 1907: XIX. t.-c. az említett 1901. évi betegsegélyezési törvényjavaslatból vette át, mely azon kesereg, hogy:

a kerületi betegsegélyző pénztárak nehezen fejlődnek, van olyan, amelyik működését csak székhelyére és a nagyobb városokra terjeszti ki; a csekélyebb taglétszámmal bíró pénztárak nem életképesek, működésük hátrányos az egyesre és hátrányos az összességre. Ámde ez a csekély anyagi erő, mely a pénztárakban külön-külön található, együttvéve hatalmas tényezővé válhatnék. Minthogy pedig a szövetkezés kisebb csoportokban nem sokat jelent, a szövetkezés sikere érdekében teljes tömegekben kell az erők egyesítésére törekedni.

Minthogy az 1891: XIV. t.-c. a kerületi pénztárak kényszer-szervezetét már megalkotta, az 1901. évi törvényjavaslat sem akarta ezeket teljesen eltörölni, hanem azt hitte, hogy egyesítésük és központosításuk által majd erőhöz juthatnak. Ezt a felfogást azután az 1907: XIX. L-c. még tovább vezette. Az Országos Pénztár hívei váltig hangoztatják: »Tovább kell haladni a megkezdett úton. Csak kezdeti gyermekbetegségekről van szó. Az országszerte egyenlő segélyezés és egyenlő megterhelés elvének, a centralizációnak teljes elméleti tisztaságában való végigvezetése biztos és dús sikerhez juttat. Mindenütt centralizálnak, a munkások és munkaadók egyaránt. *Ha mindenütt előnyös a centralizáció, miért ne lenne az éppen a betegsegélyezés terén?* Ami igaz az egyik esetben, az igaz a másikban is. Ha a centralizációban van erő, akkor van abban erő mindenütt?».

Azt hiszem ez az általánosítás nem helyes. Mert igaz ugyan, hogy mindenfelé láthatunk központosítási törekvéseket, de viszont a decentralizáció jelenségeit is mindenfelé észlelhetjük. A centrali-

záció csak bizonyos határig hasznos; ennek elérése után már előnyösebb a decentralizáció. A Krupp gyár is fióktelepeit egy ideig centrálisán vezette; a fejlődésnek bizonyos stádiumában azonban rájött, hogy előnyösebb, ha az alsóbb egységeknek önállóságot ad, mely által egyéni képességeiket szabadon kifejthessék. A vasutak központosított szervezeténél is egyes tevékenységi ágazatokra bizonyos mértékű decentralizációt, az üzletvezetőségek sőt forgalmi főnökségek önálló hatáskörének tágítását célszerűnek tartják. A nagy bankok iparvállalataikkal akkor állanak helyes szervezeti viszonyban, ha önállóságukat nem zavarják. A népek életében pedig a nemzeti érzés fokozódásával az autonómiára s ezzel a decentralizálódás felé irányuló törekvések mindinkább s mindenfelé észlelhetők. Melyik birodalom áll hatalmasabb alapokon; a német vagy az amerikai federáció, mely egyesült államok autonóm belső életet élnek, de saját elhatározásukból, jó kedvvel léptek oly szövetekezésre, mely befelé hatalmas közös intézmények létesítését teszi lehetővé, kifelé pedig félelmetes hatalom? Avagy az orosz birodalom, melynek centralizált hatalma csak deszpotizmussal, állandó belső nyugtalanság, energiasorvasztó lázadások erőszakos leküzdése árán bírja népfajait összetartani? A balkáni kisebb néptörzseknek is önálló államokká alakulása, mindenfelé az etnográfiai jelleg kiélesedése, nem decentralizálódási folyamatnak bizonyítékai?

Kétségkívül előnyös lehet, ha nagy gazdasági egységek alakulhatnak. A középeurópai vámunió eszméje tagadhatatlanul csábító. Ámde belemennék-e ebbe az esetben, ha arról volna szó, hogy önállóságunkat földalozva, a német birodalom tehetetlen alkatrészévé váljunk? Ha azt kellene tapasztalnunk, hogy az egyesülésért hozandó áldozat a várható hasznot felülmúlja?

A nagy békeapostol *Carnegie* András minden európai látogatójának azzal a tanácscsal kedveskedik: „Európa csak úgy tarthatja magát az Egyesült Államokkal szemben, ha az európai népek is Unióba szövetkeznek.” Aki ezt őszintén állítja és maga is elhiszi, annak fogalma sincs az emberi psychének, a társadalomnak* a népfajoknak, a nemzeteknek ama kiirthatatlan törekvéséről, *ftüty* a földrajz, történelem és sok mindenféle körülmény összejátszásából kialakult jellegét önállóságban és függetlenségben meg-

őrizni igyekszik. Amerika társadalmi élete az unalmasságig monoton egyformaság. Mégis, ha *Carnegie* egy kicsit jobban körülnézne, mit láthatna a saját hazájában? Azt, hogy az Egyesült Államok bármennyire is rajonganak központi szövetségükért, a saját államaik önállóságához is ugyanoly szeretettel ragaszkodnak és az autonómiájukat sértő minden centralisztikus törekvés ellen energikusan tiltakoznak. *Mc. Kinley* és *Roosevelt* mérsékelt imperialisztikus politikája is megbukott és *Wilson*-nal a demokraták léptek uralomra.

A centralizáció csak teljesen homogén, bármiféle autonomisztikus vágyódást nélkülöző szervezetnél lehet sikeres.

Centralizálható a vasút némely szolgálati ágazata, a posta az adóügy, a rokkant- és aggkori biztosítás. Különösen gyöngébb fejlettségű iparral bíró államokban a balesetbiztosítás is előnyösen központosítható. Ám vajjon a betegsegélyezés, különösen amíg nem az ország összes polgáira kiterjedő népbiztosítás, hanem csupán az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak 2400 K. évi kereseten aluli rétegeit öleli fel, amikor az ország lakosságának csupán Vao-ad részére kiható kivételes intézmény, vajjon lehet ezt az állami pénzügyigazgatás működéséhez hasonlóan uniformizálni és automatizálni? Lehet-e az országos munkásbiztosítási szervezet olyképp fenntartani, hogy az egész ország munkásbiztosítását egy kézbe koncentrálják, egy sablonba szorítsák, a helyi pénztárak pedig csupán be- és kifizető helyek legyenek?

Azok a sokat hangoztatott közös célok (közös kórházak, üdülőhelyek stb. létesítése, közösen nagy tömegben való bevásárlások) csakis szövetségi alapon valósíthatók meg, mert mint látjuk, a czenalizációnál ezekre egyáltalában nem kerül sor.

Ha a törvény reformjánál történelmi és pszichológiai érzékkel jártak volna el, ha elfogultság nélkül vizsgálták volna az élet kialakította folyamatokat, be kellett volna látni, hogy a centralizáció még a munkások saját intézményeinél sem sikerül. Elméletileg bármily tetszetősek és kívánatosak legyenek is a szakszervezeti élet centralizálására irányuló törekvések, megghiúsulnak az egyes szakmai szervezeteknek ama állhatatosságán, melylyel autonómiájuk sértetlenségéhez ragaszkodnak. *Az önkormányzatuk iránti hűségük létfeltételük.* Amint ez a szeretet, ez a belső erkölcsi összetartozási

érzés megszűnik, a szakmai szervezet mintegy életének tartalmát, lelkét elveszítve, szétzüllik. A német Generalkommission der Gewerkschaften, a magyar Szakszervezeti Tanács a teoretikusoknak minden szívós igyekezete dacára sem bír centralizált központi hatalommá emelkedni. A szakértő, gyakorlati érzékű vezetők jól tudják, hogy ennek az illúzióknak a forszírozása rövid ideig tartó hiú dicsőség után bukásra vezetne. Jól tudják, hogy a helyi szervek helyes működésének alapvető kelléke az egyes tagoknak e testületük iránti szeretete, bizalma, áldozatkészsége és felelősség-érzete, melynek megingatását a bukás gyorsan követné.

A fõntebb említett 1901. évi anketén gróf *Tisza* István országgyûlési képviselõ és *Matlekovics* Sándor nyûg. államtitkár a kerületi pénztáraknak szövetségbe való központosítása tekintetében rendkívül tanulságos kijelentéseket tettek. Ami a pénztárak szövetségét illeti, ennek létesítését gróf *Tisza* István hasznosnak véli,

„azonban a legveszedelmesebb dolog volna, ha ennek a szövetségnek bárminõ beavatkozási jog engedtetnék más pénztárakkal szemben. *Egy rivális intézményt tenni felügyelõvé azon intézmény felett, amely természetesen a maga ellenfelét kell, hogy lássa a felügyelõben*, ez jó gyümölcsökre sohasem vezet. Állítsuk fel az Állami munkásbiztosító hivatalt, gyakorolja ez minden pénztár felett a legszigorúbb felügyeletet, annak minden jól szervezett pénztár csak örülni fog.”

Tisza ez alatt mindenestre szakértõ, üzletszerû, gyors és energikus felügyeletet, ellenõrzést és irányítást értett, nem pedig olyant, mely tudásban, gyakorlati érzékben, mozgékony, ambiciózus alkotásvágyban, a munkásoktól vezetett Országos Pénztár mellett eltõrpül s tekintélyét írásbeli formaságok betartásán idegeskedõ féltékeny örökõdésben, hatalmát közjogi vitatkozásokban, döntéseit merev negligációkban véli dokumentálhatni.

Matlekovics Sándornak ugyanezen az anketén hangoztatott „véleménye szerint is

„a törvényjavaslatban kifejezésre jutott az az elv, hogy a kerületi pénztárak egy központban összpontosítsanak, *ez roppant meggondolandó dolog*, ez t. i. majdnem közel áll ahoz, hogy az ember azt mondja, hogy a kerületi pénztárak tulajdonképen állami intézmények. Ezzel azonban egyszerûen *elvtettük az egyes vidéki intézetektõl azt a lelket, amely õket arra ösztönzi, hogy takarékosan, helyesen és szépen kezeljenek*, mert minden

kerületi pénztár tudni fogja, hogy ha van deficitje, a központ majd fedezi, ha pedig nincs, akkor a felesleget úgyis a központba kell beszállítani. A kerületi pénztárakat le kell szerelni azokról a helyekről, ahol egy meghatározott számnál kevesebb iparos van; hogy lesznek egész vármegyék a melyekben kerületi pénztár egyáltalában nehezen lesz, mert az világos dolog, hogy ahol nincs iparos, ott rendszeres szervezetet létesíteni, vagy pedig biztosítási kényszer alapján egy pénztárt megteremteni majdnem lehetetlen, vagy ha ez megtörténik, ez olyan eredményekre vezet, mint aminők jelenleg a kerületi pénztáraknál előfordulnak.”

Az Országos Pénztár a centralizációhoz fűzött reményekből tényleg mitsem tudott beváltani. Tökéletesen igaza van a *Munkásügyi Szemle* szerkesztőjének* abban, hogy

„az új regime alatt a legtöbb pénztárban a táppénz nem lett nagyobb, az egy napra eső összeg sem növekedett arányosan, a bevételekhez viszonyítva, kisebb százalékot fizetnek e címen, viszont az adminisztráció költségei mindenütt emelkedtek a centralizáció következtében és ezenfelül még komplikáltabb, bürokratikusabb lett a pénztári igazgatás.

A munkások kezén lévő pénztárak igazgatósága szemben találja magát a saját tagjaival és így mindig takarékoskodik. Minden rendszabály, melyet hoz, akár a segély kiszolgáltatása, akár ennek ellenőrzése, akár a gyógyszerek rendelése körül, mindez szintén az illető helyi érdekelttség javára történik. Ebbe a tagok belenyugodnak. A kényszer szervezeteknél ez a tudat megszűnik. És ez magát az igazgatásban szerepet vivő személyeket is könnyelművé teszi, olyannyira, hogy sokszor azok, akik a pénztár vezetéseért a közvélemény előtt felelősséggel tartoznak (az illetékes fórumokról nem szólok, mert azok előtt aktaszerűleg igazolhatják magukat), ezek az igazgatási szervek úgyszólván kétségbeesve látják azt az állapotot, amelynek előidézésében ők teljesen ártatlanok és megszüntetésében tehetetlenül vergődnek.”

Az Országos Pénztárnak 500 alkalmazottat számláló hatalmas bürokratikus szervezetét, mint rivális intézményt tették felügyelővé a kerületi és vállalati pénztárak felett, melyek természetesen a saját ellenfelüket látják az ilyen felügyelőben. Elvették e helyi szervektől, a munkásoktól és munkaadóktól a lelket, mely őket takarékos-ságra, méltányos, de az önsegély korlátainak betartására alapított gazdálkodásra készítette.

* *Kis* Adolf hozzászólása a Munkásbiztosítási Egyesület 1912 január 29-én tartott ülésén.

Jótevény, hozzáértő, reális üzletszerű állami felügyelet helyett pedig formulákba kötözködő bürokratikus függőséget létesítettek, mely kiöli az intelligenciát és a külsőségekben ugyan kielégítő, de az intézkedés lelkét nélkülöző sterilis aktagyártásra kényszerít.

Ennek a kettős felügyeletnek az eredménye pénzügyileg híven jut kifejezésre abban az egyetlen számadatban, hogy kerületi pénztáraink adminisztratív költségei a járulékbévételek 197%-ára rúgnak. (Ausztriában 9.38%, Németországban 57%).

c) Egységesítés.

A központosítás gondolata a helyi szervezetek egységesítését természetsszerűleg megköveteli. Hogy a központosított vezetés céljait szolgálhassák, egységes alapra, berendezésre, üzletvezetésre kell őket fektetni.

„A centralizáció a közös intézmények létesítésén kívül azt a célt is szolgálja, hogy a segélyezés és a megterhelés az egész országban egyenlő legyen. Ha az Országos Pénztár egységes szervezete helyébe az egymástól különálló pénztárak szövetsége lépne, akkor az egyenlő segélyezés kiszolgáltatása országszerte lényegesen eltérő megterheléssel járna és éhez képest a *körülmények kényszerítő ereje csakhamar a segélyek helyenkénti visszafejlesztésére* és a régi sivár állapotok visszaállítására vezetne. Am hiába volnának a szövetség által létesítendő nagyobbbszabású közös intézmények, *ha a pénztárak egy része a rendes segélyek terén sem tud lépést tartani vagy csak aránytalan megterheléssel tarthatna lépést a fejlettebb ipari vidékek viszonyaival*. Ez az eszme az iparilag visszamaradt országrészek további visszamaradását okozná, mert hiszen itt az iparnak fejlődési nehézségeit még a nagyobb biztosítási költségek is növelnék.”*

E nyilatkozatot a jelenlegi munkásbiztosításunknak oly lelkes híve mondotta, ki ugyancsak saját őszinte vallomása szerint: „Irigyel mindenkit, akinek akár nagy, akár csak kisebb része is volt az 1907: XIX. t.-c. létrehozásában és nagyon fájlalná, ha ez az irigység bármilyen tekintetben is konzekvensnek nem bizonyulna”.

Az országszerte egyenlő segélyezésnek, tehát a munkásbiztosítás teljes egységesítésének elve *a teljes egyenlőségnek* elméleti alapján áll.

* Dr. Pap Géza miniszteri osztálytanácsos-bíró hozzászólása a Munkásbiztosítási Egyesület 1912. évi május 2-án, illetőleg 1913. május 29-én tartott ülésén.

Az emberi egyenlőség elvének ily tiszta alakban való megvalósítása még oly népnél sem lehetséges, mely fajilag teljesen egységes, minden tagja azonos viszonyok között, kis területen, minden tekintetben egyforma körülmények között él. Ily teljes egyenlőséget még az igazán demokrata Svájcban sem találunk.

Hol vagyunk még mi az országszerte egyforma fejlettségi viszonyoktól?!

Micsoda óriási különbség van a budapesti 12-16 korona napi keresetű gépgyári esztergályos vagy nyomdász és a távolabbi vidék 1-2 korona napibérű munkásai között, mely utóbbiak, bár viszonylag kicsiny, de lakóhelyük általános viszonyainak megfelelő keresetükkel tán megelégedettebbek, mint a fővárosban súlyosabban megterhelt és bizonyos fényűzéshez is szokott ipari munkásság.

Miért hajszolják annyira az egyenlőséget csak a beteg munkásnál; mért nem következetesek, mért nem kívánják egyúttal azt is, hogy az egészséges munkások keresete is egyforma legyen? Nem hinném, hogy a fővárosi munkások beleegyeznének abba, hogy keresetük a vidéki munkások színvonalára süllyesztessék, pedig a fővárosi munkaadóknak ez ellen bizonyára nem volna ellenvetésük; viszont a vidéki munkaadók, sőt az ország közviszonyai nem bírnák el azt, hogy talán az egész világnak egyik legdrágább városában, Budapesten fizetni kényszerült munkabérek a vidékre is érvényesek legyenek.

Hol van az egyenlőség a városi, ipari és a vidéki munkások között, mely utóbbiak az évnek csak igen csekély szakában végeznek ipari munkát, de megbetegedésük esetén a 20 heti segélyt az előbbiekre hátrányára kiélvezik? A városi, különösen a fővárosi ipari munkások az évnek túlnyomó részében ipari munkát végeznek, munkájukat néha éveken át nem szakítják félbe és folyton fizetik a betegpénztári járulékokat; ha megbetegednek, ezeket a 20 héten túlmenő segélyezés illetné meg. A vidéken az átlagos munkaviszony tartamának megfelel a 20 hét; a fővárosi állandóbb ipari munkás azonban jogosan igényelhet továbbtartó és messzebbmenő támogatást.

De kérhetőnek továbbá: az 1907:XIX. t.-c. ezt a demokratikus egyenlőségi elvet mért nem vezette teljesen végig, mint Anglia, hol az összes munkások teljesen egyforma járulékot

fizetnek és egyforma táppénzeket is kapnak? Mért kellett az egyenlőségi elvet a nyolc-féle napibérosztálynak az adminisztrációt tarthatatlanul komplikált rendszerével korrigálni? Mert ha már az egyenlőségi elvet a napibérosztályok skálájának fölállításával megtörtük, mert jogosnak látjuk, hogy a napi 8 korona keresethez szokott munkás napi 3-5 korona, míg a napi 2 korona standardu csupán 75 fillér táppénzt kapjon, ezt követőleg azt is el kellene ismernünk, hogy amely vidéken alacsonyabb a kultúra és alacsonyabb az általános életigény, ott egészen indokolt és jogos, hogy az iparosok és munkások megterhelhetése és a segélyezés módja és terjedelme is mérsékeltebb legyen.

Ha már az állami kényszerbiztosítás nemcsak a biztosítási kötelezettség elvi kimondására terjed, hanem a biztosítás terjedelmének megállapításába is beavatkozik, legfeljebb a minimális segélyezés határának kijelölésére szorítkozzék. Vidékről-vidékre az ipari fejlettség különböző fokozatai szerint nő vagy csökken a biztosítottaknak a betegpénztár iránt táplált igénye és az a lehetőség, hogy ezeket az igényeket ki tudják elégíteni.

A nyomdász munkások szakszervezete tagjai számára és azoknak külön adakozásából Abbáziában gyönyörű szanatóriumot épített; kívánható-e most már az, hogy a Kárpátok nyomorúságos keresetű favágóit is szanatóriumok létesítésére megadóztassuk?

A budapesti munkásokban gyorsan kifejlődött a gyógyvizek és fürdők iránti igény; a budapesti pénztár 1912-ben 273.000 db. fürdőjegyet volt kénytelen a tagoknak és családtagjaiknak kiosztani (a lipcsei pénztár csupán 40.000-et) s az Országos Pénztár fürdő- és szanatóriumköltségei 1912-ben már az 1 millió koronát meghaladták. Nehogy most már úgy lássék, mintha a budapesti munkásoknak ezt az igényét a vidéki tagok kénytelenek megfizetni, a vidéki pénztárak szinte ösztönöztetnek arra, hogy minél több tagot küldjenek fürdőkbe. A gyógyulás szempontjából az eredmények minimálisak; ámde ma már oly vidéki pénztárak tagjait is küldözik Abbáziába, Gleichenbergbe, Karisbadba vagy más fürdőhelyekre, mely tagok viszonyaihoz az egyáltalában nem való, bennük csak még további igényeket, azoknak nem teljese-
sedése pedig elégedetlenséget támaszt.

Ismétlem, sokkal célszerűbb és elvi szempontból is helye-

sebb volna, ha a járulékoknak és segélyeknek csupán minimumát állapítanák meg, mely alsó határtól fölfelé minden vidék oly hozzájárulási és segélyezési kulcsot szabna meg, minőt az általános viszonyok következtében a helyi érdekeltség kívánatosnak tart. Ahol az igények oly alacsonyak, hogy a munkabéreknek 2%-a is elégséges a segélyek fedezésére, ott ne legyenek kénytelenek az ipari városok nagyobb igényei miatt 3¹/₂%-os hozzájárulást szedni, mert ez a fölösleges többletjárulék még a legjózanabb takarékossgal vezetett kis vidéki pénztárt is könnyelművé teszi.

Hát kérjük, jobb ez így?

Nem volt helyesebb 1901-ben és nem lett volna helyesebb 1906-ban is gróf Tisza Istvánra hallgatni, ki az 1901. február 15-iki anketén a legnagyobb nyomatékkal hangoztatta annak szükségességét, hogy *a betegségélyezés a szabad társadalmi iniciativa kezében hagyassék*, mit a következőkben fejtegetett:

„Azt a munkást,” aki azt látja, hogy egyes életbevágó érdekeiről kényszer útján az állam gondoskodik, igen könnyű tovább vinni ezen az úton, igen könnyű meggyőzni arról, hogy még sok más fontosabb érdeket is vehet az állam a kezébe. Ezzel nemcsak az államszocializmust neveljük, hanem ilymódon a munkás életéből kiszorítatnak azok a feladatok, melyek neki és családjának jövőjét biztosítani vannak hivatva, elveti azoknak a gondját magától és ami szellemi ereje, ami ideje, ami figyelme marad, az rendelkezésre áll még a szolid, még a megfontolt, még a lelkiismeretes családapának is bizonyos agitatórius célokra, ki van szolgáltatva a munkás bizonyos agitatórius vezérek működésének és kísértésének, míg ott, ahol elsősorban a munkás vállaira nehezedik az ő saját jövőjéről való gondoskodás, ahol munkásegyletek alakulnak, melyek magukba koncentrálják mindazon érdekeket, amelyekkel a munkás foglalkozik, úgy mint a munkásbetegélyezést, a balesetbiztosítást, az aggkor esetére való segélyezést, de esetleg a sztrájkküzdelmet is, ott egészen más szellem, egészen más irány fejlődik ki a munkások között; ott, talán hosszú idő múlva, sok tanpénz fizetése után, de megtanulja a munkás megválasztani a maga vezérét, ott sokkal komolyabb, sokkal prózaibb, sokkal egészségesebb felfogás nyilvánul és a munkásnak törekvései, vágyai, mozgalmi lépésről lépésre a mai társadalmi rend felbontása nélkül elérhető célok felé koncentrálnak.

Nálunk is figyelemmel kell lennünk ez intézménynek nevelő hatá-
sára, nálunk is oda kell lehetőleg az ügyeket terelni, hogy igenis *bele-*

neveljük a munkást abba, hogy képes legyen a saját erejéből gondoskodni a saját nagy érdekeiről és képes legyen úgy szervezkedni, olyan vezérek körül tömörülni, akik őt valódi érdekei, elérhető céljai gondozása körül vezetik és támogatják.

Most, ha az 1891: XIV. t.-c. megalkotása óta lefolyt tapasztalatokat figyelembe vesszük, mindenképp azt konstatálhatjuk, hogy a kényszerbiztosítási forma, amelyet a törvényhozás választott, a kerületi pénztárak formája, nem volt szerencsés. A szerzett tapasztalatok meggyőzhettek róla, hogy helyesebb lett volna, dacára azon komoly aggályoknak, amelyek iparunk fejletlenségéből fölmerültek, a helyi pénztárakat megalkotni és azokat a szórványokat, akik elszórtan faluhelyeken laknak, oly kevesen egy-egy ponton, hogy azokat helyi pénztárakba bevonni nem lehet, *egyelőre kihagyni a biztosításból* . . . Ma is nagyon megfontolandó az, hogy ne lépünk-e a teljes rendszerváltozás alapjára, hogy ne töröljük-e el a kerületi pénztárakat és ne menjünk-e át a helyi pénztárakra; de egy már meglévő intézmény felfogatása igen sok bajjal, nehézséggel jár. Tegyük még egy kísérletet a kerületi pénztárak érdekében, de amit teszünk, ne viciálja azt a másik, azt a sokkal magasabb célt, hogy azok a szabad fejlődési formák, amelyekben a szebb és jobb jövő záloga van, kockáztatva ne legyenek.

A kerületi pénztári szervezet beteg; ámde van egy egészséges, valóban viruló ágazata a betegsegélyezési ügynek és ez a vállalati pénztár. Már most eltekintve azoktól a magasabb céloktól, amelyek a munkás-kérdésnek helyes rendezéséhez fűződnek: *oly reformhoz, amely azért, hogy egy intézménynek beteg részét megjavítsa valamivel, áldozatul dobna oda önnak az intézménynek egyedüli egészséges részét*, oly reformhoz hozzájárulni nem lehet.”

A magyar természet mindenképp a szabadságot és függetlenséget szereti. Ez lelkéből kiirthatatlan. Ahol minden falunak van bizonyos különleges sajátossága, a magyar paraszt az ő bibliai igénytelensége dacára megköveteli, hogy csizmájának rámája, ásójának, kapójának, lapátja nyelének formája csakis ilyen meg olyan legyen, ahol az emberi érték legékeesebb virága: az individualitás ily paradicsomi változatosságban díszlik, ott nagyon távol állunk a fallanszteri életnek monoton egyhangúságától.

Ez persze hátránnyal is jár, mert nem vagyunk képesek nagy koncentrált erő kifejtésre.

Az összes népfajok között ebben is leginkább a franciákhoz hasonlítunk. Mint Franciaországban, nálunk sem sikerülnek a nagy

országos akciók. Minden nagy nemzeti küzdelmünk a vezérek, pártok és vidékek összeveszésébe fült. És mily jellemzően írja *Révész Mihály* is *A magyarországi munkásmozgalom történetéről* írt tanulmányában az 1869-ben alakult Pesti Központi Általános Munkásegylet küzdelmeiről: »... a külső ellenséggel való harcot kibírta az egyesület, de sok sebet ejtett rajta a belső veszekedés. A szocializmus első magyar agitátorszónoka, *Hrable János* volt, az egyesület elnöke, kinek vezérsége alatt folyt a másik csoportosulás ellen a harc: önkénykedéssel vádolják, *hamarosan leteszik*. Nem sokáig volt elnök az utána következő *Viola* sem, nem voltak hozzá bizalommal a tagok, *őt is letették. A belviszály folyt, de azért az egyesület működött.*”

Veszekedünk, marakodunk, no de azért megélünk. Sőt az egészséges élet ezt a harcot szinte kívánja. Ha e lüktető eleven-ségű élet helyébe tunya közönbösség lépne, nem volna ugyan veszekedés, de az egészséges társadalmi szervezet produktív munkája is megszűnne. Ezt a helyi érzést és színezetet a betegpénztárak sem nélkülözhetik.

De maradjunk csak magánál a törvényünknel. Az 1907. évi XIX. t.-c. megalkotói bármennyire is elragadtatták magukat a centralizáció jelszavától, mégsem merték azt teljes tisztaságában, minden konzekvenciájával értékesíteni. Hol maradt az egységesítés, amikor fenn kellett tartani a vállalati és dohánygyári pénztárakat, a társládákat; avagy az egységesítés csupán arra jó, hogy mint Horvátországban csinálták, mindössze 40,000 biztosított tag számára 14 kerületi pénztárt, külön Országos Pénztárt és külön Állami Hivatalt szervezhessenek?

Hiába hivatkoznak arra, hogy Németországnak 24,000 helyi pénztárához, csupán laza kötelékekkel egymáshoz fűződő betegpénztári szervezeteihez képest mi az abszolút tökélyt elértük, mert nálunk csak egyetlen jogalany van, csak egyetlen autonómia, az egész országban csak egyetlen Országos Pénztár; mégsem merték a helyi szervek autonómiáját teljesen megszüntetni és őket egyszerűen be- és kifizető helyekké degradálva az Országos Pénztár utasításait bürokratikusán végrehajtó tisztviselőkkel igazgatni.

A törvény határozott, nyílt állásfoglalás helyett taktikázik, homályos, zavaros, kétértelmű. Az Országos Pénztárra vonatkozó

szakaszok a centralizációt hirdetik, a kerületi pénztárra vonatkozó szakaszai ellenben a helyi szervezeteknek múlthatatlanul biztosítandó autonómiát. A törvény indokolása is egyik lapján az egyenlő, egységes, teljes centralizációt hirdeti, a másik lapján ellenben azt írja:

«Bár a kerületi munkásbiztosító pénztárak, mint az Országos Pénztárnak csupán közvetítő szervei, *önálló vagyoni jogi alanyisággal nem rendelkeznek* és így jogügyleteket csak az Országos Pénztár nevében köthetnek, tekintettel azonban arra, hogy különösen a betegsegélyek nyújtása körül a kerületi pénztáraknak *bizonyos önálló hatáskört biztosítani föltétlenül szükséges*, miután a betegsegélyek nyújtásánál az Országos Pénztár közvetlenül nem intézkedhetik, *a kerületi pénztárak ez önálló hatásköréből folyik*, hogy azok a betegsegélyezés érdekében, *természetesen az Országos Pénztár nevében és javára, de mégis saját hatáskörükben* bizonyos jogügyleteket köthetnek, orvosokkal, gyógyszerárakkal szerződéses viszonyba léphetnek ...»

A kerületi pénztárak tehát «önálló hatáskörükből folyólag» vígan prédálnak, hiszen az mind az Országos Pénztár nevében és terhére megy, az Országos Pénztárt pedig majd szétveti a nagy igyekezet, hogy az „országosan egységes elvek és módok szerint való rendezés” érdekében a helyi pénztárak rubrikázását is felelősségéből folyólag központilag intézze. Mert hiszen a Központnak mindenhez jobban kell értenie.

Az Állami Hivatal, az Országos Pénztár, sőt még a kerületi pénztárak ügyforgalmának is nagyon jelentős része az egymás között és részben hatásköri kérdésekből folyó aprólékos bürokratikus megkeresésekre, jelentésekre és kifogásokra vonatkozó oly teljesen felesleges időt és munkaerőt pazarló írásbeliségre fecsérlődik, melynek a munkásbiztosítás érdekeihez semmi köze. Örökösen ilyenekkel vesződvén, ezeknek tömegében a komoly érdelemes akciók elvesznek.

Miként a központosítás és az egyesítés, az egységesítés elve is nem azért található az összes külföldi törvényhozás közül egyedül az 1907: XIX. t.-c.-ben, mert a külföld figyelmét elkerülte, hanem bizonyára csakis azért, mert a hozzánk képest annyira előrehaladottabb külföld mindezeket az elveket elméletileg ugyan vitathatóknak, azonban gyakorlatilag megvalósíthatlanoknak tartotta.

d) Paritás.

Marx élete és agitatív munkássága teremtette meg a modern szociáldemokráciát. Működése kétségkívül nagyon időszerű volt abban, hogy kíméletlenül és meggyőző erővel rámutatott a gyár-iparnak az emberi étellel mitsem törődő árnyoldalaira. Hogy a munkásnak tehetetlen, indolens tömegeit mozgásba hozza, túlzott színekkel kellett ecsetelnie azt a szakadékot, mely a munkásosztályt a munkaadótól áthidalhatlanul elválasztja s melynek abszolút természeti igazság gyanánt való létezése a munka és a tőke között bármiféle közeledést ab ovo lehetetlenné tesz. Békés megegyezésre gondolni sem lehet, a munka és a tőke egymásnak természetes ellenségei.

Marx-tói és követőitől nem vehető rossz néven, hogy ennek az egyoldalú *áthidalhatlan szakadéki* elméletnek minél szélesebb szakadékra való tágításával igyekeztek pártjukat homogénabbá, összetartóbbá, erősebbé tenni. Szellemi érvekkel csak egyes embereket lehet meggyőzni; amint egyesületekben, csoportokban állanak, a tömegekre már csak a túlzás, az érzelem megnyerése hat. Minden egyoldalú, radikális pártnak legelembb taktikája az elzárkózás; vezérei a zsarnokság minden eszközével eltiltják és megtorolják, ha híveik az ellenféllel érintkezésbe lépnek, mert ennek következménye könnyen az egymás felfogása felé való közeledés, az ellenvétek tompulása, a „szakadék” áthidalása volna. Ez az elzárkózás törte meg a római egyház egyeduralmát és adott tápot a reformáció győzelmének; a XVIII. század óta a gyárosoknak, a modern kapitalizmusnak az emberi élet, a méltányosság, az igazságosság legelembb követelményeivel szemben való elzárkózása adta rugóját a mai szocializmusnak; a szocialisták doktrinár elzárkózása fogja őket magukat is megbomlasztani és a társadalmat, a szociáлиз-

mus hosszú kerülő útján át, a kívánt egészséges halmazállapotba hozni.

A szocialistáktól tehát nem csodálható, hogy magukat ezzel az egyoldalú túlzással annyira telítették. De annál inkább csodálható az intellektuellektől, a tudományoktól és kormányoktól, melyektől józan és igazságos neutralitás volna elvárható, hogy ezt a teóriát elhitték, természeti törvényeknek tekintették és intézkedéseiket erre a meglévő, el nem tagadható, el nem tüntethető „szakadékra” alapították, neki álltak ennek a szakadéknak és azon a címen, hogy azt áthidalják, addig fúrják, faragják, robbantgatják az éhez az áthidaláshoz szükséges alapokat, amíg tényleg sikerült e szakadékot mind szélesebbre feszegetni.

Ha nem beszélnének annyit a szerelemről, e bajról már rég leszoktunk volna; ez a francia mondás a szociális kérdésre még inkább áll. Mert míg a szerelem az életnek tényleg egyik leg-
elemibb ösztöne, addig a tőke és a munka közötti érdekellentét egyáltalában nem valami természeti törvényszerűség. Sőt ellenkezőleg, a tőke és a munka teljesen egymásra van utalva. Az egész szociális kérdés kiélézése csak a szociális ellentéteknek pártpolitikai okokból, agitatórius célzattal a fölszínre hozott egyoldalú elméletén alapszik. Minden jó volna, hacsak az a sok szociálpolitikai áldoktor ne dörögné örökösen a füleinkbe: „Uram, te nagybeteg vagy. Hiszen nálad nincsenek elméletileg helyes, rendezett állapotok! Hogyan is élhetsz ilyen primitív patriarchális viszonyok között?” És ezt addig és oly szívósan hangoztatják, míg végül is hallgatnak rájuk és elfogadják azokat a mesterkelt, elcsavart észjárású tantételeket, melyekkel aztán tényleg sikerül még komplikáltabb betegségeket előidézni.

Amikor látom, hogy a munkások az ő gyönyörűen viruló Általános Pénztárukat, a betegsegélyezési ügy autonóm intézésében rejülő kiváló etikai értékeiket miképpen áldozták fel a mai rendszerért, amikor a szociálpolitika újabb és újabb „szabályozásokat” gondol ki és szorítja ezekbe a tőkét és a munkát, nem tehetek róla, de mindig a halhatatlan Laputa állam jut eszembe.*

Volt ott a kormányzónak félmérföldnyire házatól egy nagyon jó malma, melyet egy nagy folyó vize hajtott és ami ellátta egész

* *Swift*: Gulliver utazásai, fordította: *Karinthy* Frigyes. (Révai kiadás.)

családját és személyzetét. De egyszer csak bizonyos emberek felszálltak a világűrben lebegő Laputába, részint üzleti ügyekből, részint szórakozásból. Mikor visszajöttek, tele voltak új elméletekkel, fellengző eszmékkel, amiket ott fent a magasban sajtátítottak el. Ezeknek az embereknek aztán semmi sem tetszett, amit elhagytak; új elméleteket hoztak művészetbe, tudományba. Azt mondták, az ipart is renoválni kell. E célból királyi szabadalommal Tervkészítő Akadémiát létesítettek, melyben a tanárok a földművelés és építészet új szabályait dolgozták ki. Ezek a kormányzónak azt ajánlották, hogy bontsa le az említett malmot és építse fel újra a hegy másik oldalán. A hegyen át csatornát kell vezetni, ezen át csövek és gépek hajtják a vizet, ami azért jó, mert a magasban a szél és levegő izgatják a vizet és mert a víz, ha magasból száll alá, félakkora erővel hajtja a malmot, mint amennyi a víz színén haladó folyónak kell. A kormányzó, kit úgyis tudatlan és maradi embernek szidták, hogy az udvarral jobb lábon álljon, barátainak rábeszélésére belement e javaslatba. Két évig dolgozott száz ember, a mű nem sikerült, a régi jó malom ma roskadt, korhatag épület, a küldöttség elment, minden felelősséget visszahárítva rá, sőt még gúnyolják is őt azóta és másokat unszolnak hasonló kísérletre.

A laputa állambeli Tervkészítő Akadémia tanárai számtalan ilyen tervet készítenek. Csak az a kis baj van, hogy mind e terveket eddig nem lehetett tökélyre fejleszteni s közben az egész ország kopár ugaron fekszik, a házak romokban, a nép élelem és ruha nélkül. De ez nem szegi kedvüket, egyre növekvő bizalommal dolgoznak elméleteiken, remény és kétség szítja őket. Még a szabók is egészen másképp dolgoznak, mint a mi elmaradt világunkban. Hogy Gullivernek egy öltözet ruhához mértéket vegyenek, először is kvadránssal lemérték magasságát, aztán mérce és iránytű segélyével kiszámították testének arányait és körvonalait, mindezt papiroson. Hat nap múlva elhozták ruháját; nagyon rosszul volt szabva, hol bő volt, hol szűk; később rájöttek, hogy az algebrai képletekben egy számot elvételtek.

Az életben mindig megnyugvást kereső bölcs vigasztalásául csak az szolgált, hogy ezek az esetek Laputában nagyon gyakoriak és nem is tulajdonítanak ezeknek nagy fontosságot.

A modern szociálpolitikusoknak még több ily tervük van,

melyeknek legtöbbjét arra a bizonyos szakadékra alapítják. Szerintük a munkást és munkaadót minél több szociálpolitikai alkotásban, munkásbiztosításban, munkásközvetítésben, ipari bíróságokban össze kell hozni, egymással egyenrangú felekké kell tenni, mert ha így mint egyenrangú felek egymással tárgyalgatnak, ezzel a munka és tőke együvé tartozandóságának átérzését fejlesztik, tehát a munka és tőke közötti viszonyt erősítik; ez az elcsavart gondolatfolyamat vezetett a „paritás” eszméjére, arra az alaptételre, hogy az az egyenlőség eszméjét a legtökéletesebben fedő ideális állapot, ha a munkát és a tőkét egyaránt érintő szociális intézmények vezetésében a munkás- és a munkaadóérdekeltség egyenlő számban van képviselve. Azt hitték, hogy ezzel a békét biztosítják. Pedig a tapasztalati tények bizonyítják, hogy ezzel a munkásérdekeltséget csak arra a beteges ambícióra tüzelik, hogy a tőkét teljesen a munkások uralma alá hajtja. A paritásos képviselőnek törvényes kidomborítása a munkásosztályban is, a munkaadókban is érthető módon csak azt a tudatot fejlesztheti, hogy itt természet és törvény parancsa folytán két párt áll egymással szemben, mely két pártot az egymással folyó örökös küzdelemre olyan átok kényszeríti, mint aminő a bolygó hollandit az örökös hajózásra, vészben, viharban, a hullámok hátán való hányattatásra.

Nem mondom, hogy a paritás nem alkalmas átmeneti eszköz a tőke abszolútizmusának megtörésére, arra, hogy a munkaadókat a méltányosság és igazságosság felismerésére kényszerítse. Példa rá a modern mesterkéltszociális szempontokból legfejlettebb ipar, a nyomdászat, hol munkások és munkaadók vitás kérdéseinek eldöntését a maguk paritásos bíróságaira bízzák. De mért működhet ott ez az egyezkedő és döntő bíróság kölcsönös megalégedésre? Azért, mert a mesterségesen kiélezett ellentétek nemcsak a nyomdász munkásokat, hanem a nyomdatulajdonosokat is egyformán erős szervezetekbe tömörítették, melyek egymással szemben állva egyenlő erőket képviselnek. Kezdetben ezekben a paritásos bíróságokban is megkötötte magát a munkásérdekeltség, mindenből pártkérdést csinált, – mint ma a munkásbiztosító pénztárak igazgatóságában –, hajthatatlan volt egyoldalú érdekeinek merev számszerű szavazásokkal való eldöntésében. Csakhogy kisebb, pártagból álló, teljesen homogén testületekről lévén szó, a nyomda-

tulajdonosok is érdekeiknek kellő tudatában voltak, ők is ugyanolyan pártfegyelemmel szavaztak, úgy hogy a vitás kérdések folytonosan eldöntetlenek maradtak. A munkások belátván azt, hogy a kölcsön rúd visszajár, hogy így nem lehet dolgozni, fokozatosan szépen áttértek a vitázás, megértetés, meggyőzés parlamentáris eszközeire. Kölcsönös engedékenységgel, az igazság és a jogos méltányosság álláspontjának bár rendkívül hosszadalmas megvitatások árán való földerítésével most már mégis hasznos munkát végeznek.

És ha még e lelkiismeretes, alapos munka dacára is előfordul, hogy a döntést, ha esetleg rájuk nézve kedvezőtlen, a munkások nem respektálják és vezetőik utasításainak ellenére sztrájkba lépnek, – szabad az ilyen ritkán, de mégis előforduló eshetőségek ellen való védekezés végett azt hangoztatni, hogy ezeknek a bíróságoknak, ezeknek a döntéseknek állami szankciót kell adni, hogy tehát ilyen paritásos alapon álló törvényes bíróságokat kell szervezni? Ha az egyéni meggyőződés nem segít, kényszerrel nem sokra megyünk.

És mert a legintelligensebb, tehát szociálisztikus szempontból is legképzettebb munkásokkal dolgozó nyomdásziparban a szabad társadalmi fejlődés következményeképpen ez az eljárás már kialakult és megszilárdult, vajjon ok-e ez arra, hogy a Tervkészítő Akadémia ezekhez hasonló, ámde elméletileg sokkal tökéletesebb, sokkal tudományosabb szabályozásokat rögtön az összes iparágakra, még pedig kötelező erővel, kényszerítő parancsként elrendeljen? Olyan iparágakban, ahol arra semmi szükség, olyan vidékekre is, ahol még ipar sincs?

Kinek fűtyül az ékes szavú madárka, melyen a két atyafi összehörösködött? Az okos bíró elégült mosolylyal mindkettőt zsebrevágja a perdíjakat, majd:

Jobb felé néz, zsebére üt: nekem fűtyül,
Bal felé néz, zsebére üt: nekem fűtyül.

Így fűtyül a bíró, a munkás és a munkaadó közé ékelődött harmadik idegen hatalom a munkásra és munkaadóra. Egyiknek sem ad igazat, mert hiszen akkor eldöntené a pert; hanem mindeniket alkalmatlannak nyilvánítja arra, hogy a saját ügyeiről maga gondoskodjék, állami és közérdekből veszedelmesnek, hogy vitás

dolgaikat ők maguk, közvetlenül elintézzék. így teszi magát nélkülözhetetlenné. A munka és tőke közötti érdekellentét melódiájának füttyürészése vajmi alkalmas arra, hogy a munkás a munkaadóval tényleg összevevessen, egymást halálos ellenségekbe tegye, az igazságos bírót, az államot, a szociálpolitika, a bürokrácia pedig a kezét rájuk tehesse és mindkettőtől zsíros perköltségeket szedhessen.

A paritásos önkormányzat önmagától kialakul ott, ahol a viszonyok arra megérették. Ámde kényszereszközökkel nem fejleszthető és különösen nem szabadna a „paritás” eszméjének unostuntalan szinte vörös ceruzával aláhúzott kiélezésével a törvényeket egyenesen arra használni, hogy a munkás és munkaadó között ellentéteket növelje és tényleg áthidalhatatlanná tegye.

A paritás gondolata a még oly reálisan gondolkodó államférfiakat is könnyen elkápráztatja. Erre a már többször említett 1901. évi szaktanácskozmány érdekes adatot nyújt; még *Matlekovics* Sándor is jelentékeny javulást várt attól, ha a betegpénztárakban a munkások $\frac{2}{3}$ többsége helyébe a paritást behoznák.

„Sajnos azonban sem törvényhozásunknak, sem a kormánynak nem lesz meg a bátorsága, hogy egy már megadott jogot visszafejlessen, hogy t. i. a $\frac{2}{3}$ többséget leszállítsa féltöbbségre. Már pedig így az ügy teljesen a munkások kezében van, a dolgok oda fejlődtek, hogy a munkások, mielőtt az ülésekre elmennének, már előre megbeszélik, hogy mit fognak határozni; és *nincs azután az a kapacitáció, bármilyen okos beszéd legyen is, hogy az/a $\frac{1}{3}$ résznyi munkás a munkaadóra hallgatna.* Az ügyek csak azért fejlődtek így, mert nálunk a munkaadók bizonyos tekintetben nem elég képzetek és sokkal kevésbé képzetek, mint azok a munkások, akik benne ülnek a tanácsban. Azokat a munkásokat csak hallani kell! Hiszen ott oly szónokok vannak és ezek olyan logikával szokták a dolgaikat előadni, hogy igen erős embernek kell lenni annak, aki az ő érvelésükkel szembeáll.”

Matlekovics Sándor és vele sok nagy külföldi szakember tévedett abban, hogy azt hitték, ha a $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$ arányról a paritásra térünk át, ezzel a dolgokon már segítve lesz, mert ezzel a tárgyalásoknak és elhatározásoknak parlamentáris formáját biztosítottuk. De *Matlekovics* bizonyára parlament alatt a régi *Parliament*-et értette, melynél az uralmon lévő erősebb párt is szívesen meghallgatta a kisebbség kritikáját és tán inkább engedett az okos érveknek, bár-

honnét is jöjjenek azok, viszont a kisebbség sem akarta a többséget terrorizálni, hanem a többségi akarat elvét respektálta.

Az Országos Pénztárban teljes paritás dacára a munkások dirigálnak. Egyszerűen azért, mert a munkaadó magasabb intelligenciája folytán indifferensebb, büszkébb gondolkodásának függetlenségére és nem hagyja magát oly fegyelemben kormányozni, mint amilyenre az örökös támadásra utalt munkások, pártpolitikai érdekeikből, szakszervezeti iskoláikban neveltetnek. Emellett a munkaadók jobban elfoglalt emberek, kiknek sok más fontosabb dolguk van, semmint oly pénztári autonómiák ülésein órákat, napokat elvesztegetni, hol a legjózanabb beszéd is üres szalmacséplés, mert a munkások mindenben pártérdeket követnek. Kicsinyes, bagatell dolgokban hosszas kérlelésre ugyan hajlandók itt-ott engedni, amikor azt annál nyomatékosabban aláhúzza teszik, hogy mutassák, ők mily kevéssé elfogultak, de amint csak valamirevaló fontosabb ügy kerül tárgyalásra, az érvelés és meggyőzés eszközei helyébe a pártvezér intése, a vasfegyelemben történő szavazás lép. Ha pedig a munkaadók valamely ülésen véletlenül többségben volnának, halasztó indítvánnyal az illető tárgy bármikor a legközelebbi ülésre tolható, amikor aztán a munkás-képviselőket még sírjukból is talpra állítják.

Ilyen képe van az életben annak a paritásnak, mely után *Matlekovics* Sándor 1901-ben csak félve mert áhítozni, mert politikai okokból nem tartotta megvalósíthatónak, de melytől a viszonyok gyökeres orvoslását remélte s melyért aztán 1907-ben az egész balesetbiztosításunkat is koncnak odadobták.

Vannak ugyan a vidéken oly kisebb kerületi pénztárak, melyek a paritás miatt nem panaszkodnak, de ez majdnem mindenütt annak a jele, hogy valamelyik fél hatalmi túlságban van s a másik fél gyöngébb, lustább vagy békésebb természetű, semhogy panaszkodjék.

Még a vidéken is alig találkozunk a kölcsönös türelemnek és megértésnek oly békés patriarchális viszonyaival, mint aminőt még ma is tapasztalhatunk oly rokonintézményeknél, melyeknél határozottan ki van domborítva, hogy ki a gazdájuk.

Sokkal helyesebb mindkét félnek megadni, ami az övé. A munkásoknak a betegsegélyezést, a munkaadóknak a baleset-

biztosítást, azonban olyképen, hogy a betegsegélyző pénztárakban a munkaadók $\frac{1}{3}$ képviselettel, az országos balesetbiztosító pénztár járadékmegítelő bizottságaiban viszont a munkások is képviselettel bírjanak, annak kölcsönös ellenőrzése végett, vajjon pártjuknak jogos érdekei nem szenvednek-e sérelmet. De ha valamely intézményt két egymással szembe helyezett fél paritásos gondozására bízunk, annak természetes következménye az, hogy az ilyen felemás intézményt egyik sem vallván a magáénak, azzal egyikük sem törődik, s a kölcsönös marakodás következtében elpusztul.

A paritás állandó villongásnak a kútforrása; a munkadóknak és a munkásoknak egyaránt módot és ösztönzést nyújt arra, hogy erős pártfegyelem alkalmazásával egyenrangú felekként küzdhesenek.

A paritás gondolata a békét célozta és e helyett örökös háborúskodásnak rugója.

Még az olyan messzemenőleg kifinomult szervezeteknél is, minőkkel a nyomdászok és nyomdafőnökök egymással szemben állanak, a kollektív szerződés, a paritásos munkaviszony olyan, mint a fegyveres béke, olyan, mint amikor a nagyhatalmak hadilétszámra emelt szuronyokkal lesik, mikor enged az ellenfél valahol olyan rést, melyen benyomulhassanak, s föltéve, hogy biztos zsákmány kínálkozik, a békét, bármiféle szerződésekkel volt is bebiztosítva, bármely pillanatban megszeghessék.

Így eltorzulnak a gyakorlatban még a legtetszetősebb elméleti megfontolások is. Mint a helytelenül alkalmazott jótékonyág, melynek gőzös, tropikus levegője annyi dudvát termeszt, hogy az igazán jótékony érzést elriasztja, úgy az ilyesforma helyesen érzett, de helytelenül alkalmazott igazságérzet is éppen ellentétes állapotokat eredményez.

e) Önkormányzat.

Vajjon hogyan is vagyunk ezzel az önkormányzattal?

Hát úgy, hogy a kerületi pénztárak önkormányzata túlteng az aprólékos, mit sem jelentő adminisztratív kérdésekben, de bármiféle érdemi ügyben teljesen hiányzik. A kerületi pénztárak önkormányzata tehát mit sem jelentő folyó ügyekben merül ki, minden kicsinyes dolgokba való beavatkozásra van kényszerítve, a pénztár tisztviselőit ide-oda utasítja, kezüket megköti, munkájukat a változó hajlandóságok szerint jónak vagy rossznak találja s mindezzel a tisztviselőkből az egyéni felelősségérzetet kiöli. Érdemi dolgokban ellenben a helyi önkormányzat csak javaslatot tehet, vagy véleményt mondhat; minden az Országos Pénztár jóváhagyását igényli. Minthogy pedig a helyi viszonyok igényei természetesen sohasem illenek a központi bürokrácia által megállapított országosan egységes kaptafára, a helyi szervektől előbb mindenféle módosításokat, bonyolult kimutatásokat és újabb jelentéseket követelnek; s amikor hosszas aktázás után valamihez végre mégis hozzájárulnak, az előterjesztett kérelmet oly megcsonkított alakban teljesítik, mely a helyi igényeknek nem felel meg.

És amikor még az Állami Hivatal, esetleg még a kereskedelemügyi minisztérium is beleszól és az Országos Pénztárával ellentétes intézkedésekre utasít; hol marad akkor az egyéni felelősség?

A helyi pénztárak tisztviselőinek az δ saját adminisztratív folyó ügyeik vezetése iránt tartozó kötelességszerű felelősségérzetét elfojtja a helyi autonómia; a helyi szerveknek ez az önkormányzata azonban csak ezekre a nem reá tartozó kicsinyes dolgokra terjed ki, mert az önkormányzatnak a helyi pénztár egészséges ügyvezetésére

irányuló felelősségérzetét teljesen kiöli az Országos Pénztár centralizációja; az Országos Pénztár magáról minden felelősséget leráz és azt az Állami Hivatalra rója, mely szerinte minden tevékenységébe beavatkozik, működését megköti és lassú, késedelmes és céltalan bürokratizmusával súlyosan károsítja.

A felelősségáthárításnak e szép láncolatában is a legfelül álló Állami Hivatal van a legelőnyösebb helyzetben, mert az bizony már – senkinek sem tartozik felelősséggel. Legfeljebb az önmaga bírói lelkiismeretének. A mindenkori kereskedelemügyi miniszter pedig kapkodhat a fejéhez, mikor őt a munkásbiztosítás bajai miatt támadják és az országgyűlésen felelősségre vonják, mert hogy bármit is tehessen, előbb az Állami Hivatal független bírói jellegét kellene törvényhozásilag megszüntetnie.

Azok a híres önkormányzati jogok tehát szerencsésen olyképen vannak megállapítva, hogy minden egyes szerv önkormányzati jogai uzurpáción alapulnak, oly teendőre terjednek, melyeknek teljes felelősséggel való intézése az alatta álló aminisztrációnak vagy fórumnak a feladata, ellenben megszűnnek mindazokban a dolgokban, melyek az illető szerv működésének sikere vagy eredménytelensége tekintetében irányadók.

A munkások is elismerik a helyzet tarthatatlanságát; orvoslására azonban mitssem tesznek, hiszen nem az ő intézményükről van szó. Minthogy csak nyerhetnek, igyekeznek hatalmukat kihasználni. Ezért buzgón részt vesznek az önkormányzati tevékenység minden ágazatában és örülnek, ha a biztosítottak, a tisztviselők és szolgák közül hozzájuk forduló párthíveik javára a legcsekélyebb előnyt kicsikarhatják. Viszont a munkaadók között is akad olyan, ki csupán azért vesz részt az önkormányzatban, hogy a saját személye, vállalata vagy ismerősei számára bizonyos előnyöket élvezzen, legalább is annyit, hogy társadalmi szereplés iránti hiúságát kielégítse, pártfogoltjait a pénztáraknál állásba juttassa, vagy vállalata javára a bürokrácia esetleges zaklatásaival szemben kivételes elbánást biztosítson.

A munkásoknak és munkaadóknak az a minoritása azonban, mely bármiféle személyes előnyöktől menten önzetlen közreműködésével a tényleges közérdeket kívánják szolgálni, kénytelen a munkásbiztosítás intézményeiből kimenekülni. Igazuk van; hiába

küzdenek, a szervezetben rejlő hibák miatt a bajokon mit sem segíthetnek. Az alsóbb szerveknek sterilis folyó ügyeivel kár foglalkozniuk, ezekben csak ronthatnak; ez a tisztviselők dolga. A fonósbab dolgokba avatkozva maguknak csak kellemetlenséget és csalódásokat szereznek. Talán készséggel foglalkoznának a munkásbiztosítás ügyeivel, ha a szervezet olyan volna, mely sikeres, belső megelégedést keltő eredményeket biztosíthatna, így azonban kár az időért és vesződségért. Hagyjuk sorsára az egész intézményt; hátha magától tönkremegy vagy államosítják és akkor legalább e gondoktól megszabadultunk.

Az Állami Hivataltól megkívánt ellenőrzés, felügyelet és irányítás, szakszerű hozzáértést föltételezve, gyönyörűen volna kezelhető anélkül, hogy ezzel a biztosítási szervezet különböző fórumainak önkormányzata sérelmet szenvedne. *Matlekovics* Sándor a bajokat előre látta s ezzel külön állami munkásbiztosítási hivatal felállítását már 1901-ben is ellenezte.

„Igenis szükséges, hogy a minisztérium nem abban az irányban, mint eddig, nehézkes aprólékossággal, hogy *még a könyvelést és a könyvvezetésnek a rubrikáit is előre megállapítja*, úgy hogy attól eltérni nem szabad még akkor sem, ha rosszak ezek a rubrikák, hanem *bizonyos szabadabb ellenőrzés szellemében* kezelje ezt a dolgot. Az ellenőrzést nem szükséges okvetlenül mindig csak központi közegek által gyakorolni, hiszen van az államnak elég közege a vidéken, akik hozzá értenek; egy vidéki pénzügyigazgatóság közege csak meg tudja vizsgálni a kerületi pénztárt, ha erre utasítást kap.”

Mert milyen is ez az állami hivatalos ellenőrzés? Kiszemel egyes jelentéktelen eseteket, vagy pedig jelentést kap valami bagatell dologról, melyről aztán egy csomó tisztviselő egy jó vaskos aktát végigfogalmaz, ellenőriz, felülvizsgál, jóváhagy és kiad. Lejön aztán ez a sok dolgot adó, aktaszerűleg nem kifogásolható, de teljesen kis jelentőségű leirat az Országos Pénztárhoz, itt azután még több tisztviselőnek kell aktákat szerelni, utánjárni, előkeresni, fogalmazni, felülvizsgálni és végül kiadni, akkor természetesen jön ez az irat a helyi szerveknél is bizottságok, igazgatóságok és elnökségek, különböző autonómiák vagy legalább is azoknak az elnökségei elé, míg végre hetek és hónapok múlva mehet vissza a hivatalos jelentés az Állami Hivatalhoz.

Az összes helyi szervek autonóm ténykedéseiről részletes jegyzőkönyvek terjesztendők a fölöttes fórumokhoz, melyekhez az összes mellékletek másolatban csatolandók. Az igazgatósági ülések határozatai ezenkívül még külön is felterjesztendők és melléjük külön jegyzőkönyvi kivonatok melléklendők. Egy-egy ilyen igazgatósági üléssel kapcsolatos írásbeliségek elvégzése, teljesen értéktelen papiros formalizmusok pontos betartása a pénztárak személyzetének java részét gyakran hetekre lefoglalja.

Ha összegezzük, hogy minden ilyen kis tudakozódásnak, jelentés bekövetelésnek – melyre tulajdonképpen senki sem kíváncsi – az ellenőrzése, az összes költségei, pusztán munkaidőben mennyibe kerülnek és mennyi tisztviselőnek a munkája megy ezzel veszendőbe, akkor ennek elhagyásával a munkásbiztosításra kiadott összegnek jelentékeny részét megtakaríthatnók. Tessék az Állami Hivatalnak, mely az Országos Pénztár szomszédságában van, az ilyen eseteket szépen jegyzékbe foglalni, egyik vagy másik speciális tisztviselőnek e jegyzéket hetenként vagy naponként átadni, az a tisztviselő sétáljon át az Országos Pénztárhoz és ott a helyszínén az illető tisztviselővel való megbeszélés és az aktákba való betekintés alapján győződjék meg arról, hogy volt-e valami baj vagy sem. De az olyan írásbeliség, melynél semmit sem jelentő kérdések és válaszolgatások hónapokra egész osztályokat lefoglalnak, mely csak teherrel jár, de nem haszonnal, nem nevezhető célirányosan működő ellenőrzésnek.

Az Országos Pénztár önkormányzati, autonóm testület, mely törvényes eszközökkel szembehelyezkedhet az ő fölöttes hatóságával és mint a hivatalos Munkásbiztosítási Közlöny az ország nagy multságára nem is egyetlen ízben dokumentálta, az első lapján hozta az Országos Pénztárnak valamilyen határozatát, a második lapon az Állami Hivatalnak e határozat végrehajtását eltiltó körrendeletét, a harmadik lapon pedig ismét az Országos Pénztárnak az összes helyi szervekhez intézett azt az utasítását hogy az ő rendeletét az Állami Hivatal vétója dacára végre kell hajtani. A helyi szerv most már melyik hatóságának utasítását kövesse? Valószínűleg egyiket sem, hanem ha van saját gondolata, a szerint jár el.

Az Országos Pénztár adminisztrációjaa autonómiára van bízva. Nem a hivatal, nem a tisztviselői kar adminisztrál, hanem az ön-

kormányzat. Az autonómia, a munkások és munkaadók paritásos képvisellete nem csupán ellenőriz és irányít, hogy határozatainak pontos végrehajtásáért a tisztviselő teljes és önálló felelősséggel tartozzék, hanem a különböző szakbizottságok, igazgatósági és elnökségi ülések útján mindent maga az önkormányzat adminisztrál. Hogy aztán az ilyen vezetés, mely az autonómia illető szervének mindenkori összetétele és hangulata szerint napról-napra változik milyen rendszertelen, kapkodó és változékony, könnyen elképzelhető. De még ennél is nagyobb hátránya, hogy kiöli a tisztviselők felelősségérzetét. A legkitűnőbb tisztviselő sem érezheti magát felelősnek; csak arra ügyeljen, hogy a rendszertelen utasítások közül mindig a legutolsót kövesse, hogy kötelezettségeinek aktaszzerűleg eleget tegyen s hogy magát minden, bár legcsekélyebb ténykedése tekintetében is írásbeli dokumentumokkal mindenkor fedezze.

Az adminisztrációt az önkormányzatra ruházván, a felelősség is erre hárul. Ebben bizakodva az Országos Pénztár bürokráciájában könnyen kifejlődhet az az ambíció, hogy az ügyek intézését a saját felfogása szerint irányítsa, amit minden egyéni felelősség nélkül annál könnyebben megtehet, mert hiszen az önkormányzat a részletkérdésekhez úgysem érthet. A magasabb fórumok hivatalnokaiiban mindig van bizonyos despotikus hajlandóság az alájuk rendelt intézmények ellen; ily irányú panaszok a helyi szervek részéről az Országos Pénztár ellen bizonyára nem indokolatlanul hallatszanak.

Mínthogy az autonómia két pártja között a paritásos viszony következményeképen teljes harmónia és egyetértés helyett kölcsönös gyanakvás vert gyökeret, minthogy mindkét párt gyanakszik a tisztviselőkre, hátha a másik pártnak kedveznek, mivel a munkások vezetői nyíltan is hangoztatják, hogy igenis a tisztviselői kar is paritásos viszonyban tartozzék a munkások és a munkaadók partjaihoz, a tisztviselőknak minden legcsekélyebb dolgot is precíz aktaszzerű elintézésel kell ellátniok. Ez az örökös bizonytalanság, ez a sokféle és sokféle hatáságotól való függés, az autonómia tagjainak, sőt az összes biztosítottaknak beavatkozási lehetősége annyira bürokratikus intézkedést és nagy apparátust igényel, mert minden legkisebb dolgot föl kell jegyezni, szabályszerűen letárgyaltatni, ellenőriztetni és irattározni, hogy aztán ezek-

tői a rengeteg sok adminisztratív teendőktől a komolyabb dolgokhoz már igazán nem lehet jutni.

Azok az ellenőrző apparátusok és körülményes kontrollszervezetek, melyeket az új rezsim például a budapesti kerületi pénztárra rótt avégből, hogy legfeljebb 50,000 K évi veszteséget elimináljon – évente 300,000 K-ba kerülnek.

Nem ér az olyan rendszer semmit, amelynél az adminisztráció nem a tisztviselőknek és vezetőknek egyéni becsületességére és felelősségére van alapítva. Ez a szakértő ellenőrzést egyáltalában nem zárja ki, sőt a jó tisztviselő maga is kívánja, hogy fölöttes hatósága az ő működését minél hatékonyabban ellenőrizze, mert az elfogulatlan idegen szem sok oly hibát észrevehet, melyet a saját látása már megszokott. De lehetetlenség buzgó és önfeláldozó tisztviselői kart nevelni, ha a tisztviselő azt látja, hogy az előléptetéseknél nem az egyéni érdemet jutalmazták, hanem akár a merev automatikusság, akár a befolyásos ismerősöknek az önkormányzatra alapított intézményeknél mindig erőteljesebben megnyilatkozó protekciója érvényesül.

A munkásbiztosító pénztári alkalmazottak állásának rendszeresítésénél és javadalmazásának megállapításánál az Állami Hivatal az állami tisztviselőkre nézve érvényes szabályozásokat alkalmazta és oly közönséges kezelési munkálatok végzésére, aminőket mindenütt tanoncok, fiatal gyerekek, díjnokok elláthatnak, főiskolai kvalifikációt követelt. Az alárendelt jelentőségű, gépies munka azonban elégedetlenséget szül. Néhány jól fizetett szakértő és kitűnő adminisztratív képességekkel bíró vezető tisztviselő, egy sereg betanítható olcsó munkaerővel: ez az idevaló szervezet, nem pedig fogalmazói, titkári, műszaki, statisztikai, retaxátor- és számtanácsosi stb. grádusos testület.

A tisztviselői kar bajait az Országos Pénztár 1907/1908. évi jelentésének 43. oldalán a következőkben állapítja meg: „A hivatalnoki pálya önmagában *isa szakadatlan önmegtágadás Golgothája*. Ám ez lévén legsajátosabb jelzője, ne fiat mention A pénztári hivatalok alkalmazottaitól azonban a más közigazgatási pályákon működő tisztviselőktől megkívánt *kvalitásokon felül a beteg embertársaink ügye iránti lelkes odaadást is meg kell követelnünk*. A szakértelem, a megbízhatóság és odaadó buzgalom pedig oly kvalitásokat jelent,

melyeket az állami alkalmazottakéval azonos javadalmazásokkal intézményünk részére megszerezünk és biztosítanunk nem lehet. *Sohasem lennénk képesek a munka felemelő verejtékével megszentelt fillérek könnyelmű fecsérlését pártolni.* Ám a lelkes és szakértő munkaerők biztosítását intézményünk existenciális érdekének tartjuk. Vajjon ily fizetésekért lehetséges-e intézményünk nemes szociálpolitikai és humánus céljait odaadóan szolgáló szakértő és föltétlenül megbízható tisztviselői kart ily irányelvek alkalmazása mellett szerveznünk?!”

Eltekintve attól, hogy ezek az annyira leszólt fizetések tökéletesen azonosak a minisztériumi állami tisztviselők, napidíjasok és szolgák fizetéseivel, sőt az utóbbiaknál részben még magasabbak, továbbá, hogy ilyen hangon tartott fejtegetésekkel az Országos Pénztár igazgatósága a tisztviselőket az elégedetlenségre szinte uszítja, csupán azt kívánnám megjegyezni, hogy véleményem szerint nem annyira a fizetések kérdése, mint inkább az egész szervezet betegségei okozzák a tisztviselő kérdésnek is a tulajdonképeni bajait.

II. RÉSZ.

**MUNKÁSBIZTOSÍTÁSUNK
TÖRTÉNETE.**

Betegségélyezés.

Történeti visszapillantás a munkás-betegségélyezési ügy fejlődésére, a társadalmi és törvényhozási törekvések szembeállításával.

A munkásbetegségélyezést, mint a világon mindenütt, nálunk is a munkásoknak szabad autonomisztikus egyesületei alapították. Amely országnak, amely vidéknek, amely ipari szakmának ipari fejlettsége már bizonyos fokra hágott, a munkásság koncentrációjával a minden népfajban több-kevesebb mértékben rejtőző egyesülési hajlandóságok kifejlődésére tér nyílik és egészen természetes módon alakul ki az a törekvés, hogy a kölcsönös segítséget maguknak szerződéses garanciákkal biztosítsák.

Az embert érhető veszélyek elleni segítségben a legközelebb áll a betegség és a halál esetére való gondoskodás. A vagyonos ember betegségében nem szorul másnak segítségére, családját pedig életbiztosítással megnyugtathatja. A vagyontalan munkástömegek anyagi eszközei azonban oly csekélyek, hogy még a betegség esetei ellen való védekezés végett is tömörülniük kell.

Az 1891: XIV. t.-c, de különösen az 1907: XIX. t.-c. indoklása nyomatékosan utal arra a körülményre, hogy a betegségélyezést ellátó társadalmi szervezetek hazánkban nem találván talajra, az állam szinte kényszerítve van a beavatkozásra. Erre a megfontolásra alapította Baross Gábor a német rendszerű területi kerületi pénztári szervezet behozását, az 1907: XIX. t.-c. pedig a teljes centralizációt.

Vizsgáljuk, vajjon ez a felfogás miféle információkra támaszkodhatott és vajjon a törvénytervezők által az országgyűlés elé terjesztett ez az indoklás minden szubjektív célzatosság mellőzésével

oly neutrális lelkiismeretességgel, tényeken alapuló igazságérzettel, egyszóval teljes megbízhatósággal tárta-e fel a valóságot, mint ahogy azt az ország sorsát intéző törvényhozás, működése súlyos következményeinek teljes tudatában joggal megkövetelheti. És mely információkban minden gyanakvás nélkül szokott megbízni.

Az 1867. évi kiegyezés után a két évtized óta visszaszorított közgazdasági élet lüktető elevenséggel megindulván, a pest-budai gyártelepeknek és kisiparosoknak a külföldről hazajött és bevándorolt munkásai a külföldről magukkal hozott felfogások szerint már 1869-ben egy Schultze-Delitsch önszegélyző elveit hangoztató *Pest-Budai Munkás Önképző Egyletet* és egy Lassalle-ista *Pesti Központi Általános Munkásegyletet* alakítottak.

Az első csupán önképző egylet, az utóbbi azonban már a munkások gazdasági és politikai viszonyaival is foglalkozik. Az önképző egyesület 1870 április 3-án mindössze 19 résztvevővel alapította az *Általános Munkás Beteg- és Rokkantsegélyző Pénztárt*, amikor pedig ez az önképző egylet egy évi háborúskodás után az *Általános Munkásegylettel* egyesült és önállóságát megszüntette, ez a betegpénztár 1871 március 12-én önálló egyletté alakult.

Megjegyzendő, hogy a *Rokkantsegélyző Pénztárt* elégtelen részvétel miatt már az 1871. év végével meg kellett szüntetni, mikor pedig a betegpénztár 1893-ban az 1891. évi XIV. t.-c. értelmében elismert jellegű segélypénztárrá alakult át, címéből és alapszabályaiból is kihagyta a rokkantbiztosítást és a rokkantpénztárnak eddig kezelt alaptőkéjét átadta a külön alakított *Általános Munkásrokkantsegélyző Pénztárnak*, mely azonban működését fokozatosan megszüntette és most már csak a régi tagok járadékainak lebonyolításával foglalkozik. Ez tehát nem tévesztendő össze a *Magyarországi munkások rokkant- és nyugdíj egyletével*, mely ettől teljesen függetlenül 1895-ben alakult és már az 1913. év végén 180,000 taggal, 509 fiókpénztárral, 2½ millió korona évi tagdíjjal és 11 millió korona vagyonnal rendelkezett.

Az *Általános Munkásbetegsegélyző Pénztár* akkori alapszabályai értelmében működését az egész országra kiterjesztette és 1874 óta gyors egymásutánban alakultak a vidéken fiókok.

A pénztár legbuzgóbb, önzetlen, áldozatkész tagjai a szocialista, ú. n. osztálytudatos munkások voltak, kik csakhamar átlátták a központi betegsegélyezés fontosságát. De melléjük állott a vidéki városok kis polgársága is.

A pénztár egyik alapítója és titkára *Farkas Károly* a pénztár 1870–1884. évig terjedő 15 évi működéséről, céljairól és szervezetéről az 1885. évi országos kiállítás elé terjesztett jubiláris jelentésében azt hangoztatja, hogy intézete *„hivatva van az ország összes gyári és társulati segély pénztárának a saját kebelébe való felszívására, hogy így az egész országra nézve ama intézménynyé váljék, melyhez minden munkásnak tartozni kellene és melybe minden gyáros és munkaadó összes munkásait felvételni kénytelenítették”*.

„Az Általános Munkás Beteg- és Rokkantségélyző Pénztár tulajdon képen egy képlete ama jövődöbeli államnak, melynek főcélja leend minden egyes tagjának kivétel nélkül a kölcsönös függetlenséget minden irányban megóvni és valamennyinek egy lehetőleg egyenlő, emberhez méltó léteit biztosítani, mely feltételek hiányában az állam valóságos létjogának sehogy sem felel meg.”

E pénztár létesítésének indoka tehát nem csupán egy jótékony célú lokális jelentőségű egyesület alapítása volt, hanem az, hogy *«sok gyári és társulati segély pénztár helyett egyetlen oly beteges rokkantségélyző pénztárt bocsásson rendelkezésre, melyben a munkás, még akkor is, ha munka nélkül van, vagy bármelyik gyárban dolgozzék, avagy az ország bármely vidéken lakjék, élethossziglan biztosítva lehessen a betegség és rokkantság eseteire nézve.”*

Hiszen az 1907. XIX. t.-c. is ugyanezt tendálja.

Vajjon a munkásbetegsegélyezés centralizálásának hívei nem meríthetnek erőt ebből a nyilatkozatból? A centralizáció és a decentralizáció közt dúló küzdelemben szívük nem dobban-e meg örömtől telve, hogy íme a centralizáció előnyeit a munkásoknak teljesen autonomisztikus szervezete is már kezdettől fogva mily helyesen fölismerte?

Hát az 1907. évi XIX. t.-c. nem járt-e helyes nyomon, amikor az ország összes betegpénztárait egyetlen jogalanyba, az

Országos Pénztárba egyesítette, melynek a kerületi pénztárak csupán helyi közvetítő szervei?

Lám, a régi *Általános Pénztár* működését a fővárosról fokozatosan a vidékre is kiterjesztvén, az 1874. év folyamán Pozsony, Fehértemplom, Arad, Versec, Temesvár, Szombathely és Pancsova stb. városokban nyitott fiókokat, úgy hogy az 1884. év végén 26,644 tagja közül 10,573 tartozott a 34 vidéki helyen fennállott egyleti fiókokhoz, 1897-ben pedig 50 kerületi befizető helye összesen 24,000 tagot számlált. Hát nem maga a minden kényszertől független természetes fejlődés kívánja a betegsegélyezés országozását?

A hasonlatosság e két intézmény között tényleg meglepő. De hát akkor mégis mi okozza azt a jogosult ellenvéleményt, melyet a decentralisták az Országos Pénztár központosítási törekvéssel szemben oly őszinte meggyőződéssel és szívóssággal hangoztatnak? Mi okozza azt, hogy az Országos Pénztár oly jobb sorsra méltó fáradhatlan tevékenységének sikereit a balsikerek, a nem szándékolt, előre nem látott, indirekt következmények felülmúlni látszanak?

Hogy a kérdésekre megfelelhessünk, próbáljuk meg kijelölni azt a helyet, melyet az *Általános Pénztár* ma elfoglalna, ha az általános munkáskérdés fejlődésével és a szakszervezeti áramlat terjedésével lépést tartva, minden hatósági megnehezítések és kényszerszabályozások nélkül ugyanúgy fejlődhetett volna, mint a hogy azt az 1891. évi XVI t.-c. előtt minden hatósági zaklatás dacára tehetette. A betegsegélyezés teljesen független munkásegyleti alapon ma vajjon mivé fejlődhetett volna?

Már a régi *Általános Pénztár* vezetői észrevették, hogy vidéki fiókaiknak megerősödésével együtt járt az önkormányzatra irányuló törekvésük és több vidéki élőhelyükből *önálló betegpénztár* alakult. Az önállósodásra, függetlenségre irányuló törekvés nemcsak az egészséges egyéneknél, hanem az ilyen egyénekből álló egészséges szervezeteknél is megvan. Nem szeretjük a gyámkodást, az utasításokat vak engedelmességgel követni tartozó cselekvést. Ezek a lecsatolódt, önállósított egyletek az *Általános Pénztárral* fenntartották ugyan a rokoni viszonyt és azt mintegy vezéregyletnek tekintették, annak utasításait azonban lerázták magukról.

Vidéki ipari gócpontjaink kialakulásával ez az irányzat még tovább fejlődött volna. A fővárosban székelő Általános Pénztárnak lenne talán ma Budapesten vagy 150,000 tagja. Tagjainak létszáma 1902-ben 33,354, 1904-ben 54,655, 1905 végén 62,007 volt, tehát az ipar fejlődésének és a szocialisztikus szervezkedési áramlat rohamos terjedésének megfelelően 3 év alatt 86%-kal emelkedett; ha továbbra is ugyanily arányú szaporodást vennénk, 1905-től 1914-ig, tehát 9 év multán 180,000 tagot is számlálhatna. Lenne a vidéken is vagy 50 fiókja, természetesen csakis olyanhelyeken, ahol arra szükség volna, de kialakult volna a vidék nagyobb ipari városaiban is talán 20–30 általános munkásbetegsegélyező pénztár, melyek az illető városok- környékét szintén hasonló fiókhelyekkel hálózták volna be. Nincs kizárva, hogy ezek az egymástól független, teljesen autonóm pénztárak a németországihoz hasonló szövetségbe tömörülve, közös érdekű intézményeket is létesítettek volna. Ha pedig ezt lokális irigykedésből vagy indolenciából nem teszik, a kormány törvényhozásilag könnyen elrendelhetette volna azt, hogy közös érdekeiknek elérése céljából minden pénztár taglétszáma és bérösszege arányában bizonyos évi tagdíjat tartozzon e szövetség javára beszolgáltatni.

A helyi pénztáraknak ezzel a megadóztatásával mitsem vonunk el azoknak önállóságából, nem zavarjuk autonómiájukat, nem alteráljuk azt az érzésüket, melynek érintetlensége nélkül nincs egyesületi működés, azt a tiszta erkölcsi öntudatot, hogy az önszegélyre vannak utalva, mely szerint tehát csak úgy boldogulnak, ahogy dolgoznak, mert minden legcsekélyebb könnyelműségnek és ügyetlenségnek az árát maguknak kell megfizetniük.

Hangsúlyoznunk kell azt, hogy ez az Általános Pénztár csekélyebb bevételek mellett, csupán 2%-os megterheletés dacára sokkal többet nyújtott a tagjainak, mint az Országos Pénztárnak bármely kerületi pénztára, s hogy ennek dacára nemcsak hogy deficitbe nem merült, hanem már fennállásának 10-ik évében 100,000 K., az 1905. év végén, tehát *25 év áhit pedig minden külső támogatás nélkül, teljesen a saját erejéből 434,268 K* összegre rúgó vagyont gyűjtött.

Na igen, mondhatnák; könnyű ott vagyont gyűjteni, ahol a vezetőség neki áll kuporgatni, garast garasra halmoz, csupán a

financiális eredményt tartja szem előtt, a kiadásoktól irtózik, a beteg tagoktól mindent elvon, azokat csak gyér támogatásban részesíti. Az 1907. XIX. t.-c. megalkotói egészen másfajta, széles látókörű, nagyszívű és bőzsebü patronusok. Bátran odakiáltják a helyi szerveknek: nem is kívánjuk, hogy takarékoskodjatok! Csak költsétek el mindent, az összes jelentkező szükségleteket bőkezűen elégtétek ki. A bevételeknek kell a szükségletekhez idomulni, nem pedig fordítva.

E föltevessel szemben újból arra utalunk, hogy az Általános Pénztár többet adott a tagjainak, mint ma bármely kerületi pénztár. Mert míg ma a beteg tagnak a törvény értelmében csupán 20 heti segélyre van igénye, az Általános Pénztár az első 26 hétre a megállapított segélynek egész összegét, a további 26 hétre pedig a segély fél összegét nyújtotta. Ugyanúgy adott ingyen orvosi gyógykezelést, gyógy- és kötszereket, fürdőt és gyógyvizet, kórházi ápolást, szülészeti és temetkezési járulékot, mint ma adnak. Már 1874. évben 54 ezer forintért saját házat vásárol (VII., Dob-utca 75.), melyben a pénztár hivatalos helyiségein kívül szakorvosi rendelő intézetet, ambulatóriumot (1889-ben), vegyi- és górcsővi laboratóriumot, vízgyógyintézetet (1890-ben) és 8 ágyra berendezett kórházat (1895-ben) létesít.

Erről az intézetről adja ki a székesfőváros közigazgatási bizottsága nevében 1892-ben *Ráth* Károly, 1899-ben *Márkus* József főpolgármester azt a hivatalos bizonyítványt, mely szerint: « Ez az intézet nagy hiányt pótol. A modern igényeknek megfelelően van felszerelve, tisztán és rendben tartva. Örömmel vetünk tudomást a pénztárnak mindenre kiterjedő gondoskodásáról, melynek folytán az épület régi és hiányos volta dacára minden megvan, amit a modern ápolás igényel. Így új vízgyógyintézete is példás és mintaszerű berendezésével és minden szükséglet kielégítő felszerelésével a tudomány mai színvonalán áll”.

A lábbadozó betegeknek talpraállítása végett és hogy a kezdődő tüdőgümőkór kifejlődésének elejét vegyék, már az 1895. július 7-én tartott közgyűlés elhatározta *üdüdő menhely és tüdőbeteg szanatórium* létesítését. Hosszas tanulmányozás és gondos vizsgálódás után *Szent-Endrén* vásároltak e célra 20,000 forintért 4½ hold kertet és 2 főépületet, melyet 20 ágyra berendezve

1897. végével nyitottak meg. Ez az intézet az országban az első munkásüdülő menhely és tüdőbeteg szanatórium.

Az ingyenes orvosi gyógykezelést és ingyenes gyógyszerkiszolgáltatást 1897 augusztus 1-én a tagok családjára is kiterjesztették.

Fedezte pedig a pénztár mindeme teljesítmények költségét mindössze 2%-os járulékból. A tagok részéről teljesítendő befizetések és az általunk igénybevehető segélyösszegek a következő táblázatból láthatók.

Befizetés hetenként 4 osztály szerint (a házi pénztárba tartozó 4 fillér betudásával)	Hetenkénti betegsegély		
	I. korosztály (akik 1877. XII/1. előtt léptek be)	II. korosztály (akik 12 éves koruktól 45 éves korukig léptek be)	III. korosztály (45 éves kortól 60 éves korig belépett tagok)
I. osztály 24 fillér	6 K hetenként	5·40 K hetenként	4·20 K hetenként
II. " 34 "	9 " "	8·10 " "	6·30 " "
III. " 44 "	12 " "	10·80 " "	8·40 " "
IV. " 54 "	15 " "	13·50 " "	10·50 " "
Beiratási díj: 2 K	Temetkezési járulék		
	120 K	100 K	80 K

Megjegyzendő, hogy ezzel szemben a járulékkulcs ma 3V2% és az 1-től 8 K napikeresetű munkások I–VIII. napibérosztályba soroltattak, mely osztályoknak heti befizetései a következők:

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII
Napi kereset K	1-ig	1—2	2—3	3—4	4—5	5—6	6—7	7—8
Átlagos napi kereset K	1	1·5	2·5	3·5	4·5	5·5	6·5	7·5
Heti járulék K	0·22	0·32	0·54	0·74	0·96	1·16	1·38	1·58

A régi IV. osztálybeli, tehát legmagasabb befizetés e szerint megfelel a mai III. osztálybeli befizetésnek (54 fillér).

Táppénzt 26 hét helyett ma csak 20 hétig kap és pedig az átlagos napi bérösszeg fele összegében; temetkezési segély a napi bérösszegnek 20-szorosa.

Az Általános Pénztár ezeket a *mainál nagyobb* szolgáltatásokat természetesen csak nagyon óvatos pénzügyi gazdálkodással teljesíthette. Rendkívül érdekesek azok a megkötések, melyekkel magát könnyelműség és visszaélések ellen körülbástyázta. Ma csodálattal és irigységgel magasztaljuk a *Lloyd George-féle* angol munkásbetegsegélyző törvényeknek ugyanily biztosítékokban megnyilvánuló bölcsességét. Hogy ezek az intézkedések mennyire az életből fakadtak, azt legjobban az bizonyítja, hogy maguk a szocialista munkások is az ő saját legbelsőbb intézményüket a saját iniciatívájukból és elhatározásukból ugyanily biztosítékokkal védték.

E biztosítékoknak legelsője az, *hogy az egyesületnek minden újonnan belépő tagja a tagsági könyv ellenében 2 K beiratási díjat tartozott fizetni és a segély igényjogába csak 10 heti várakozási idő után lépnek.* Ezzel igyekeztek nagyon okosan odahatni, hogy mindenki ragaszkodjék a tagságához és ne csupán akkor lépjen be, ha már beteg és segélyre szorul. Ez az intézkedés, mely a munkásoknak fölöslegesen sűrű helyváltztatása ellen is hasznos, a mai törvényben sajnos, teljesen kihagyott. Angliában a várakozási idő 26 hét.

Érdekes továbbá, hogy „az egyesületbe belépők tartoznak az – egyesületi orvosok véleményének egyikét és kivételes esetekben a központi vezetőség véleményét is megszerezni. Noha az egyesületbe a polgári állás (foglalkozás) és nemi különbség, nélkül a 12. évtől a 60. életévig” bárki beléphetett, a vállalati pénztárakéra emlékeztető előzetes orvosi vélemény bizonyára nem volt céltalan.

Rendkívüli segélyezés céljaira 1885-től 1892-ig 4 fillérenyi heti (külön) járulékot szedtek, melynek bevételeiből jelentékeny rendkívüli segélyezéseken felül (különösen elhunyt tagok családja számára) az ügyvezetési költségek egy részét is, fedezték.

A pénztárnak 1898. évi jubiláris jelentése még további nagyon érdekes vallomásokat tartalmaz. Visszatekintve ugyanis arra a fáradságos, de sikeres munkára, melyet ez a munkásintézet 3 évtized alatt a *saját erejéből* végzett, sajnálkozással vallja be, hogy továbbmenő kedvezmények nyújtásáról 2%-os járulék mellett egyelőre szó nem lehet.

»Azonban a járulékok felemelése nélkül is megjavulnának a viszonyok, ha a kötelező balesetbiztosítás törvényerőre emeltetnék és a pénztár felmentetnék a balesetektől ránehezülő nagy terhek alól; ha továbbá megszűnnék az a jogtalan megterhelés, mely beteg és munkaképtelen egyének becsempészése (a rokkantbiztosítás) folytán a pénztárra háramlik, ha a családtagoknak orvosi gyógykezelése és gyógyszerekkel való ellátása *nem egészen ingyenesen* (nem egyedül a pénztár költségén) történnék és végül, ha a munkaadók hanyagabb részénél a tagsági járulékok behajtására több és hatásosabb törvényes biztosíték állana a pénztár rendelkezésére.

Mi történjék az olyan beteg és keresetképtelen egyénnel, kiknek bejelentéseit a pénztár nem fogadja el és kiknek becsempészése a pénztárba nem sikerül? Erre a kérdésre azt feleljük, hogy *a pénztárat nem lehet kötelezni keresetképtelen* egyének felvételére, hanem feladatát képezi az államnak, hogy az olyan egyénekről, kik betegségük folytán keresetképtelenek és biztosításra nem alkalmasak, az általa létesítendő intézetekben gondoskodjék mindaddig, míg munkaképesek és a betegség eseteire biztosíthatók. Manapság a pénztárak ezt a terhet is kénytelenek viselni anélkül, hogy a legcsekélyebb kárpótlásban részesüljenek.

A pénztárak addig, míg az 1891. évi XVI. t.-c.-kel a betegsegélyezésről szóló törvény életbe nem lépett, meg volt a lehetősége ahhoz, hogy beteg tagjainak a rendes segélyezéseken kívül rendkívüli segílyt is adhasson. Ez a tehetsége megszűnt az által, hogy *a pénztár eszközeit ma a törvényre alapított (és sokszor igen helytelenül arra alapított) igények fokozottabb mértékben használják fel*, másrészt lehetetlenné teszik azok a súlyos terhek és veszteségek, melyeket a törvény a pénztárakra hárított.

Az 1891. XVI. t.-c. hibázott abban, hogy a pénztárak helyi viszonyaitól függő segélyek engedélyezése helyett *a törvényre alapított igényeket* fejlesztett. Az 1907. évi XIX. t.-c. végrehajtása körül pedig az Állami Hivatal, az Országos Pénztár, de különösen a választott bíróságok oly joggyakorlatot fejlesztettek, mely a pénztárak anyagi viszonyaival mitsém törődő ítéleteivel egyenesen ösztönöz újabb és újabb igények kierőszakolására, tekintet nélkül a pénztárak anyagi helyzetére és azokat minden védekezés lehetőségétől megfosztja oly követelések ellen, melyeknek kielégítése semmiképen sem tartozhat az *ipari* munkások *betegsegélyezési* intézményének kereteibe.

A tisztviselőkérdés szempontjából főlemlítésre érdemes, hogy

a tisztviselők napi munkaideje 8 óra volt (d. e. 8-12, d.-u. 2-6), a tisztviselők fizetése pedig átlagban fele annak, amennyit ma a kerületi pénztárak fizetnek. A munkások a szellemi munka díjazásában nagyon szűkmarkúak; a szakszervezeti titkárokat napi 10-14 órai hajszolt és mindenestre a magasabb veszélyességi üzemek közé tartozó munkájukért, a gyári szakmunkások és a kerületi pénztári tisztviselők keresetéhez képest, fukarul fizetik. A régi Altalános pénztár munkásvezetősége a tisztviselőket a saját tisztviselőinek tekintette, alig engedett javukra valamit kicsikarni, bármiféle fizetésemelés ellen a legnagyobb szűkmarkúsággal, a legélesebben tiltakozott.

A mai pénztárakat a munkások nem tekintik a magukénak, hanem állami jellegű intézménynek. Természetes, hogy pazarolnak.

Még csupán a szervezetről néhány szót. A járulékokat a munkaadók és munkások $\frac{1}{3}$ $\frac{2}{3}$ arányban fizették és ennek megfelelően az egyletnek 24 tagból álló választmánya is ugyanily arányú volt. A munkásvezetők előnyösnek és helyesnek találták a munkaadóknak legalább $\frac{1}{3}$ arányban való képviselést, avégből, hogy a munkások táborából esetleg megnyilatkozó szélsőséges törekvések ellen a munkaadók segítségével védekezhessenek. A munkaadók pedig megelégednek azzal, hogy csupán ellenőri szerepet viseljenek, a tulajdonképeni adminisztráció azonban közvetlenül az érdekelteknek, a munkásoknak kezében legyen.

Kell-e még további bizonyíték arra nézve, hogy az Altalános Pénztár mily egészségesen működött? Hogy a munkások a saját családi tűzhelyükként szerették, könnyen megérthető. De mit szóltak hozzá a munkaadók? Azt, hogy a pénztárba minden kényszer nélkül, *önszántukból* összes munkásaikat írásbeli egyezség alapján beléptették és járulékaikat pontosan fizették. Így *Mechwart* András (ki pedig bizonyára mindig jól tudta mit csinál) 1876-ban a Ganz és Társa vasöntődéje 816 munkásával, 1877-ben pedig a kocsigyár 1580 munkásával, a Schlick-gyár 1879-ben 652 munkással, a Pannónia gőzmalom 1876-ban 372 munkással, az Óbudai hajógyár, a Pesti Hengermalom stb. belépett a pénztárba, melyhez később az összes budapesti gépgyárak és malmok csatlakoztak. Az 1884. év végén a pénztárnak 26.644 tagja közül a budapesti 16.071 tag

közül 8721 tartozott a 81 gyár írásbeli egyezségének kötelékébe, míg a 34 vidéki fiók összesen 10.573 tagot számlált. (Arad 381, Brassó 313, Eger 240, Komárom 555, Lúgos 286, Nagyvárad 457 Szeged 293, Debrecen 164, Temesvár 2258, Versec 869 taggal; a Délvidék németajkú munkásságánál voltak a legnépesebb fiókok.)

Ez mit bizonyít? A gyárak maguktól jöttek, beléptek, mert az egyezés előnyösebb volt, mintha a munkásaik betegsegélyezéséről maguknak kellett volna külön vállalati pénztárak létesítésével gondoskodni. A kerületi pénztárak ma a bajoknak nagy részét a vállalati pénztárak létezésére tolják és azt követelik, hogy törvényes megszüntetésük révén ezeknek tagjai is, tehát az összes gyárak a kerületi pénztárakba való belépésre kényszeríttessenek.

Ha a kerületi pénztárak oly kitűnően működnének, hogy a vállalati pénztárak előnyeit felülmúlnák, az utóbbiak bizonyára szívesen beléjük olvadnának. Nem olyan kellemes dolog a gyárosnak oly sokféle egyéb teendőjének közepette a vállalati pénztár betegsegélyezési ügyeivel is vesződni s még annak igazgatási költségeit is a sajátjából fedezni.

Ma, aki csak teheti, szökik az Országos Pénztár kötelékéből. Furcsa mutualitás az olyan, melybe a szolidaritásra utalt tagokat kötéllal kell fogni. Minden jóra való munkásszakszervezet óvakodik az olyan tagoktól, kik csak ímmel-ámmal, sőt ellenszenvvel, csupán kényszereszközöknek engedve, lépnek a szervezetbe. Az ilyenekben nincs köszönet; szinte bosszújuk kielégítésének vágyával igyekeznek az előnyöket kihasználni és a legelső alkalommal kerekét oldanak.

Az Általános Pénztár jelentései kétségbevonhatatlanul beigazolják, hogy az erejét messze meghaladó rokkantbiztosítástól eltekintve a pénztár feladatának kitűnően megfelelt és a hatóságokkal hazai és külföldi kiállítási zsűrik által is elismertette, hogy „a munkásaink is képesek menten minden befolyástól, önmagukat kölcsönösen gyámolítani, intézményeket önállóan fenntartani és egyesült erővel nagy alkotásokat és közhasznosakat teremteni”.

Az 1885. évi orsz. kiállítás alkalmával *a közegészségügy terén tanúsított közhasznú munkásságáért*, 1896-ban pedig *a jótékony áldásos gyakorlásáért* kitüntetést nyert és nem minden humor nélkül való dolog az, hogy a Brüsszelben 1897-ben tartott nemzet-

közi kiállításon a pénztár a kereskedelemügyi minisztérium fel-szólítására addigi működéséről statisztikai kimutatásokat és jelentést készített, melyet a minisztérium a saját csoportjában állított ki. A kormány a saját kényszerintézményeiről, az 1892-ben alakított kerületi pénztárakról bizonyára mi szépet sem tudott kimutatni, nem rostéit tehát az annyira üldözött és lenézett szocialista pénztár támogatásához folyamodni.

De koronatanú maga gróf *Tisza* István miniszterelnök, ki ezt a hírhedt szocialista Általános Pénztárt, talán az összes akkori államférfiak között egyedül, az ellenséges érzésű kormányokkal szemben a 90-es években a leghatározottabban támogatta. Így személyesen járt el *Lukács* Béla kereskedelemügyi miniszternél 1893-ban az egyesület alapszabályainak jóváhagyása, 1896 körül pedig br. *Dániel* Ernőnél a pénztár postai portómentessége érdekében és az Általános Pénztár érdemes működését a törvényhozás előtt is teljes nyíltsággal és nyomatékosan elismerte.

„*Hol ennyi erény, hol ennyi báj...*; mégis mi miatt lőn ily korán veszte?”

Hol volt az Általános Pénztár tragikumja?

Bukásának okozója gyanánt részben önmagát vádolhatja. Tanulságot szolgáltat arra, hogy *gazdasági célokra alakult egyesületnek nem szabad politizálni*. Kezdetből fogva a legüldözöttebb agitátorok menhelye, a vörös szocializmus vára volt, melyet a hatóságok hiába ostromoltak, mert szétrobbantaniuk, vagy leverniök nyílt harcban nem sikerült. Felozlatni nem merték, mert ennek még kísérletét is 30,000 munkás utcai forradalommal torolta volna meg. Ezért a kormányok a kiehéztetés eszközeit alkalmazták, elvágták a pénztár tápláló csatornáit és működése, ellen minden lehető adminisztratív akadályokat gördítettek.

A kommun eseményeinek visszahatása 1871 nyarán a kedélyeket a mi munkásainknál is magasra csigázta; az 1872 május 1-ig tárgyalt „hütlenségi” pörben a pénztár több tagja és a vezetőségben működött tisztviselők 11 hónapig terjedő vizsgálati fogságot szenvedtek. A pénztár összes élőhelyeit 1877-ben kormányrendeletileg kellett újjászervezni és már ekkor is több vidéki fiókot kellett felozlatni. Jellemző a hatóságok ellenséges érzületére, hogy 1874-ben 52,000 forinton vásárolt Dob-utcai székházának meg-

vásárlása alkalmával a pénztárt úgy a kincstár, mint a főváros átiratási illeték fizetésére kötelezte. A főváros ugyan a maga 541 frt 60 krajcár illetékét utóbb adomány címén visszatérítette, az államkincstár ellenben nemcsak, hogy nem engedte el, noha a pénztár az elengedés iránt *Ghyczy, Széll* és *Szapáry* pénzügyminiszterekhez, sőt *Hoffmann* Pál orsz. képviselő útján a törvényhozáshoz is apellált, hanem még a késedelmi kamatot is felszámította és a pénztár kénytelen volt az eredetileg 2362 frt 50 krajcár helyett a hozzászámított kamattal együtt 3281 frt 79 krajcárt fizetni. A legsúlyosabb csapást azonban a pénztárra az 1891: XIV. t.-c. mérte, melynek értelmében kénytelen volt vidéki fiókjait feloszlatni és a vidéki tagokat a pénztár kötelékéből törölni. Ekkor 50 fiókot 24,000 taggal veszített. Hiába volt minden deputációzás, a kormány kérlelhetlen maradt, mert az Általános Pénztár vidéki hálózatának fönmaradása esetén az akkoriban törvényes kényszertestületekként létesített vidéki kerületi pénztárak nem tudtak volna élethez jutni.

Az Általános Pénztár egészséges versenyt tehát hatóságilag kellett lehetetlenné tenni.

Az Általános Pénztár ugyanis, hogy az 1891: XIV. t.-c. értelmében elismerjék, kénytelen volt alapszabályait módosítani és jóváhagyás végett bemutatni. A minisztériumban azonban az 1892 április havában benyújtott alapszabályokat novemberig érintetlenül hagyták.

„A helyzet tiszta volt előttünk”, írja a pénztár jelentése, „a pénztár alapszabályait nem fogják jóváhagyni, hogy elismert jelleget ne nyerjen, vagy legalább addig fogják húzni-halasztani a jóváhagyást, míg a kötelékéhez tartozó üzemeket elveszti. Az üzemek ugyanakkor hivatalosan felhivattak, hogy záros határidőn belül kötelesek valamely elismert jellegű pénztárba belépni és így nyilvánvaló volt, hogy a pénztárunknál évtizedek óta biztosított üzemeket ilyen fiskális módon akarták az akkor hatóságilag megalakított kerületi betegsegélyző pénztárba terelni. Egyik kérvény és küldöttség a másik után ment a kormányhoz, az orsz. képviselőknek egész sora kéretett fel a közbenjárásra, míg végre háromszori módosítás után, az egészen megcsonkított alapszabályok 1893. január 4-én jóváhagyást nyertjSöt

„A hatóság az 1893. évben megejtett küldött választást is minden ok és alap nélkül megsemmisítette. A pénztár kénytelen volt a taggyűlés óriási apparátusát mozgósítani és a választást az előírt módon újból megejteni. Ez a küldöttválasztás a pénztár történetében örökké emlékezetes fényes győzelemmel járt.”

Révész Mihály „*A magyarországi munkásmozgalom története 1867-1913*” című értékes tanulmányában közli (40. oldal), hogy: »a polgári lapok is ádáz harcot vezettek a betegsegélyző pénztár ellen, mert abból indultak ki, hogy a betegsegélyző pénztár ad kenyeret az agitátoroknak, talán a betegpénztár ad pénzt is a mozgalomra. A szocialista párt felé és a betegsegélyző felé szóló szelíd figyelmeztetések egyre szaporodtak, úgy hogy tanácsosnak látszott, hogy azok az elvtársak, kik egyúttal alkalmazottai a betegsegélyző pénztárnak, vonuljanak vissza a mozgalomtól. Az 1894-ben pünkösdkor tartott pártgyűlés végül hivatalosan is kimondotta, hogy a szocialista pártvezetőségbe betegsegélyző hivatalnokot nem választanak meg”.

No de ha ezek a vezetők nem is maradtak továbbra a harc élén, a gazdasági és politikai irányzatú munkásmozgalmakat a háttérből is eléggé hathatósan irányíthatták. Az 1907: XIX. t.-c. életbe léptetésével pedig a szociáldemokrata párt még ezt az elvi határozatot is hatálytalanította, az Országos Pénztár és a kerületi pénztárak tisztviselői tehát most újból lehetnek aktív párttagok.

Az *Általános Pénztárnak* tehát nem minden ok és alap nélküli kellett bűnhődnie azért, mert elismerésre méltó szociális és humánus működését szocialista politikai tevékenységgel hagyta befolyásolni. Noha a pénztár felterjesztéseiben és petícióiban ismételten hangsúlyozta, hogy maga a pénztár nem politizál, mégis ama körülmény miatt, hogy a pénztár vezetői és tisztviselői között sok exponált szocialista agitátor foglalt helyet, nem lehetett elhárítani a pénztárról azt az ódiumot, hogy a-vörös szocializmusnak ez a legfőbb erőssége. Már pedig éppen a 90-es évek elején törtek elő az Alföldön az agrárszocializmus jelenségei, melyek az egész országot megrémítették; az *Általános Pénztárnak* még hozzá Békés, Csongrád és Arad vármegyék vidékein is voltak fiókjai.

A szociáldemokrácia kezdeti éveiben, amikor 1871 körül a kommün rémségei, a szociálkommunista tanok terjedése, a 80-as

évek elején egész Európán végigfutó anarchista áramlat és az I. Vilmos császár ellen elkövetett merényletek miatt Németországban a szocialisták ellen kivételes törvényt alkottak, melyet csak 1889-ben helyeztek hatályon kívül, amikor állítólag a berlini és szentpétervári kormányok megkeresésére 1881 körül az osztrák és magyar igazságügyminiszterek tárgyalásokat folytattak a nemzetközi szocialista propaganda ellen való óvó rendszabályok behozatala dolgában, mindezeket az általános jelenségeket, az európai közhangulatot figyelembe véve a magyar kormányhatóság eljárása érthető.

Amilyen túlzásokba, amily mértékű radikalizmusba ragadtatja magát a munkásmozgalom, az akció és reakció természeti törvénye folytán ugyanolyan ellenhatást kell elszenvednie.

Ez a figyelmeztetés a mára nézve sem fölösleges.

Ezt a tanulságot a mai gazdasági és szociális egyesületek, pénztári és munkásszakszervezetek is jól véssék emlékezetükbe. Ne politizáljanak. A politikai akciókat hagyják a politikai párt-szervezetekre, de a saját gazdasági működésükből, különösen a munkásbiztosításból és a betegpénztárakból mindennemű ilyen tevékenységet és kapcsolatot a leggondosabban zárjanak el.

Az Általános Pénztár mentségéül szolgálhat az, hogy ezt a mérget a saját szervezete, fennállása, fejlődése megkívánta. Nem élhetett nélküle. Fehér zászlóval, radikális munkásprogram nélkül nem bírta volna a hozzáutalt társadalmi réteget megnyerni és oly rajongó híveivé tenni, kik minden üldözés dacára csak még tömörebb sorokban állottak a pénztár védelmére.

Az Általános Pénztárnak az akkori viszonyok között szüksége volt vörösebb színezetre, bár emiatt a hatóság üldözését vonta magára, sőt szinte szüksége volt e külső támadásokra, hogy e veszedelem a munkásokban az egymásra utaltság érzetét kiváltsa és e külső nyomás alatt szoros egységbe kovácsolódjanak.

Hiszen ha a kormány az Általános Pénztárnak csupán politikai működését igyekezett volna megnehezíteni; de úgy járt el, mint a gondatlan kertész, ki a vadhajtásoknak óvatos letisztogatása helyett mindjárt a nagy ollóval megy a fának és a legkitűnőbb termő ágakat is lenyírálja.

Az Általános Pénztárt 1891-ig csak adminisztratív eszközök-

kel zaklatták; az 1891:XIV. t.-c. megfosztotta vidéki szerveitől, az 1907: XIX. t.-c. pedig teljesen megszüntette.

Az állandó fejlődéssel immár 62,000 főnyi taglétszámra gyarapodott Általános Pénztár 1906-ban kénytelen volt, a kormány nyomásának engedve, a Budapesti kerületi munkásbetegsegélyző pénztárral fuzionálni, hogy ily módon az 1907: XIX. t.-c. útja szabad legyen. Ha ellenáll, a törvény úgyis eltörli, vagy a bal-esetbiztosításnak a kerületi pénztárra való ruházása által teremtett verseny következtében tagjai sorából a munkaadókat fokozatosan elvesztette volna.

Ezzel visszajutottunk tanulmányunk e fejezetének a címéhez, mely így szól: *»munkásbetegsegélyezési ügyünk fejlődése, a társadalmi és törvényhozási törekvések szembeállításával».*

Hát ilyen is lehetséges?

Hát szabad a törvényhozásnak a társadalom egészséges törekvéseivel szembe helyezkedni?

Hiszzen társadalomnak és államnak egymással párhuzamosan kellene haladnia, hogy egymást erősítsék. Mi más a törvény, mint a legmagasabb államhatalom részéről való szankcionálása a társadalom szabad fejlődése folyamán kialakult intézményeknek és azoknak az államhatalom presztízsével való fölruházása.

A kormánynak az Általános Pénztár szocialista politikája iránti ellenszenv azonban kevesebb kárt okozott, mint a saját szociálpolitikai felfogása iránti szeretete, mely felfogását a társadalomra kívánta oktrojálni.

Az 1907: XIX. t.-c. irányító motívumaira élesen rávilágít a *Munkásügyi Szemle* 1913 december 25-iki száma, melynek 966-oldalán a radikális progresszista *Ágoston Péter* a törvényhozás szempontjából nagyon helyesnek ismeri el azt az álláspontot, hogy bizonyos szociálpolitikai szabályozások törvénybe iktatásához nem azt kell vizsgálni vajjon miféle új szabályok volnának szükségesek, hanem azt, vajjon az eddig kialakult elvek mennyiben elegendők a kérdés megoldására; *„a törvényhozás ugyanis sem részletkérdések, sem nagy életelvek tekintetében nem tud a társadalom fejlődésének irányt adni. A törvény csak bizonyos alakulásokat megrögzít.*

Szterényi József nyűg. államtitkár felfogása ennél sokkal messzebb megy. A *Szemle* ugyané számának első lapjai *„Szociál-*

politikai konzervativizmus” címmel a *Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesülete* 1913. évi közgyűlésén mondott elnöki megnyitóját közlik, melyben sajnálkozik az 1913 őszén Bernben tartott nemzetközi munkásvédelmi konferencia eredménytelensége fölött, amiért azon

„ugyanaz a konzervativizmus érvényesült, amelynek nyomait erősen látjuk az újabb idő szociálpolitikájában, mely abban jut kifejezésre, hogy a szociálpolitikában nem kell tovább menni, *mint amennyire éppen feltétlenül szükséges*. A konferencián bizonyos aggódó félnétség nyilatkozott meg, mely inkább a több államban már meghonosodott szabályok egységes kodifikálására szorított, semhogy jelentősebb lépést tett volna előre.”

Ez az elnöki megnyitó azonban a berni konferencia eredményeit nem szubjektív érzelmekből folyólag kevesli, hanem tárgyilagos mérlegelés alapján. A nemzetközi egyezmény határozatait *a saját 1908. évi ipartörvény javaslatával* összehasonlítva,

„sajnálattal kell megállapítania, hogy a berni konferencia eredményei nem bírják el az összehasonlítást, mert mi sokkal messzebb akarunk menni a gyermekmunka védelmében, mint a berni konferencia ment. A mi új ipartörvényünk bőkezűbb lett volna a munkaszünetek engedélyezésében, sokkal szigorúbb a női és gyermekmunka, valamint az éjjeli üzem korlátozásában, rigorozusabb a kivételek elnézésében.

íme néhány szemelvény a konzervatív iránynak érvényesüléséről. A harmadik nemzetközi konferencia 23 év után alig jutott valamivel tovább, mint az első, az 1890. évi berlini konferencia. Valami túlságos haladásnak ez nem mondható.”

A külföldi hatalmas iparállamok szociálpolitikai haladása tehát e vélemény szerint 23 év folyamán alig valami. Már pedig a Black Country, Birmingham, Manchester, Westphalia koncentrált ipari kapitalizmusának proletár nyomorúságához képest a magyarországi gyári üzemek szinte mintaszerűek. Nálunk távolról sincs oly égető szükség energikus szociálpolitikára, mint ezekben a külföldi iparállamokban. Utánuk sorakozunk. A mi természetadta helyünk ebben is csak a Nyugat után lehet. Avagy igazolható-e mással, mint idealisztikus illúzióval az a törekvés, hogy éppen a szegény Magyarországnak hivatása a front elé rúgtatni és bátor előretörésünkkel a lomha nyugati államokat is megmozdításra, követésünkre provokálni?

A szóban lévő elnöki megnyitó ezt követőleg az 1912-ben *tető* alá hozott német nagy, új Reichsversicherungsordnung-ot és az osztrák új munkásbiztosítási törvényt a következőképpen ítéli meg:

„Ha ezeket összehasonlítom a magyar munkásbiztosítási törvény által teremtett helyzettel: akkor tűnik ki csak igazán, hogy *mily messze mögötte maradnak ezek az újabb keletű törvényhozási alkotások a mi sokat ócsárolt magyar törvényünk mögött. Nem akarok itt a betegsegélyezésben való paritásos teherviseléssel, mint egyedül helyes megoldással foglalkozni, amelyet Magyarország már 1907-ben megoldott, Németország akart, de nem bírt megvalósítani, Ausztria pedig még csak meg sem kísérelte.* Csupán arra kívánok rámutatni, hogy míg nálunk a munkásoknak – dacára, hogy a balesetbiztosítás költségeihez nem járulnak hozzá – úgy a betegsegélyezés, mint a balesetbiztosítás összes vonatkozásaiban és összes fórumain paritásos képviselőjük van, hogy az egész pénztári működés a legtisztább autonómikus alapon van biztosítva, addig *Németországban a balesetbiztosításba még mindig nem nyertek a munkások befolyást, az autonómia a betegsegélyezésben nem érvényesül megfelelően. Az osztrák új törvényjavaslat szerint a balesetbiztosításban a munkások egyharmad képviselőt nyertek, de az elnök már nem lehet munkás, holott a magyar törvény szerint felváltva választandó a munkaadók és az alkalmazottak sorából.*”

E nyilatkozat kitűnően jellemzi azt a felfogást, mely az 1907. XIX. t.-c. megalkotását vezérelte, melyet még munkásbiztosításuk eredményei és az 1908. évi ipartörvénytervezet sorsa sem bírt meggyöngíteni.

E szerint tehát a törvény ne *kövesse* az életet, hanem előtte járjon, Magyarország szociálpolitikai törvényhozása pedig még a külföldét is lehetőleg előzze meg.

Amit a gazdag, a hatalmas Németország évtizedeken át tartó küzdelem árán sem bírt megvalósítani, azt a magyar munkásbiztosítási törvény egyetlen bátor tollvonással létrehozta, mert megalkotójának felfogása szerint a törvény feladata az, hogy az élet számára utakat jelöljön.

A szociálpolitikai törvényhozás mint öncél. Nem mint a szociális viszonyok megjavításának eszköze, mely az élethez simul és annak fejlődését támogatja, hanem melyet a saját továbbfejlődési igényei

hajtanak, mitsem törődve a társadalmi és közgazdasági állapotok nyújtotta korlátozásokkal.

Aki ennyire rajongója a szociálpolitika önmagáért való fejlesztésének, attól nem csodálható, hogy sajnálkozik Németország konzervativizmusa, helyesebben mondva reális gondolkodása felett.

Hát bizony ez a felfogás kissé messze került azoktól a kormányzati tanácsoktól, melyeket a nagy állambölcész Bacon a XVII. század első éveiben Buckingham herceghez dedikált örökbecsű *Essayes or counsellis civilt et morall* orákulumában „Az Újításokról” a következőkben mond: – „Az Idő magától szüli a Változásokat. Az Idő a legnagyobb újító. Jó volna, ha újításaiban az ember is az Idő példáját követné, mely nagy mértékben újít, ámde nyugodtan, fokozatosan, alig észrevehető léptekkel. Az Időt nem lehet sürgetni, menetét siettetni vagy megváltoztatni. *Az állammal sem jó tehát kísérletezni, kivéve, ha a szükség sürgős és a hasznosság kétségbe vonhatatlan.* És jól vigyázzunk arra, hogy az Idő átalakította viszonyok legyenek azok, melyek az újítást, a változást megkövetelik, *nem pedig az Újítás utáni vágyakozás, mely reformok létesítését ambicionálja.* És végül mindent ami Új, ha meg is csináljuk, gyanakvó figyelemmel vizsgáljuk. Miként az írás mondja: „ha utunkon megakadunk, jól nézzünk körül, gondosan állapítsuk meg, melyik a helyes, egyenes útirány és csak úgy lépünk arra”.

Az 1907: XIX. t.-c-nek alapvető hibája, hogy reális gazdasági célok helyett, az egyenlőség eszményét akarta szolgálni. A szociális intézmény gazdasági érdekeit szociálpolitikai illúzióknak áldozta fel. Azt az eszmét hajszolta, hogy társadalmi életünknek sok egyenlőtlensége és igazságtalansága közepette az absztrakt elméleti egyenlőség eredményesen megvalósítható. A munkások betegsegélyezését és balesetbiztosítását annak a célnak a szolgálatára rendelte, hogy a munka és a tőke közötti ellentétet igyekezze elsimítani. A törvénynek ezirányú összes intézkedései azonban éppen az ellenkező eredményre vezettek; egymásra zúdították a munkást és munkaadót, a munkásbiztosításnak pedig haszon helyett csak kárt okoztak.

Az általános egyenlőség, a teljes egységesítés, egyesítés és központosítás, a paritás, az autonómia, mind tetszetős, könnyen

magukkal ragadó ideálok. De ha ily absztrakt elveket a gyakorlatban kívánnánk alkalmazni, emlékezzünk meg *Taine* szavairól:

„A társadalmi és politikai forma, melyet egy nép elfogadhat és megtarthat, nincs az ő tetszésére bízva, hanem azt jelleme és múltja szabja meg.

A francia szellem alaphibája az elvont elméletek kedvelése, racionalizmusa, történeti és gyakorlati érzék hiánya, mely szellem kiválóan veszedelmes, ha a társadalom kormányzására alkalmazzuk, tehát nem az eszmékre többé, hanem az eleven testre.

A nagy francia forradalom is mindenekelőtt pszichológiai tévedés volt. Előfutárai és theoretikusai a természetes embert lényegében értelmesnek és jónak gondolták, kit csak lényegében rontott meg egy hibás társadalmi szervezet, s elég azt gyökerestől kiirtani, hogy visszahozzuk az aranykor idyllikus békéjét.

A kísérlet megtörtént és a törvényes rend békői alig hullottak le csörömpölve, midőn a jó és okos ember rút és vérengző színben mutatkozott.

A szavakban csupa philantropia, cselekedeteikben csupa erőszak és az ügyekben csupa rendetlenség.”

Az 1907. XIX. t.-c. megalkotásánál az absztrakt elméletek kedveléséhez, a történeti és gyakorlati érzék hiányához még további tulajdonságok járultak: a meglepő, eredeti, tetszetős új eszmék által való impresszionabilitás és a lángoló ambíció, mely alkotás-vágyában elsietésre vezet.

Az 1907. XIX. t.-c. tervezői ügyet sem vetettek az Általános Pénztár sikerdús működésére, hanem teoretikus alapelveiknek mielőbbi akadálytalan megvalósíthatása végett a helyzetet úgy állították a törvényhozás elé, mintha a vézna kerületi és elkorhadt ipartestületi pénztári szervezeteken kívül már semmi sem volna.

És ezek az alapelvek vajjon honnét származhattak?

Németországban 1902–1905 között sok lelkesedéssel vitatott divatos kérdés volt a munkásbiztosítás *egységesítése, egyesítése és központosítása*, ki 1905. évi szeptember hó 17-től 23-ig Bécsben tartott nemzetközi munkásbiztosító kongresszuson e problémákkal a munkásbiztosításnak legkitűnőbb elméleti szakemberei foglalkoztak. Oly kiváló tekintélyek, mint *Verkauf* és *Bödicker*, a központosítás ellen nyilatkoztak, mások ellenben ezt

helyeselték. Az 1912. évi német *Reichsversicherungssordnung* indokolása azonban mindezeket a vitatkozásokat lezárta, annak a legilletékesebb helyről jövő kinyilatkoztatásával, *hogy az egységesítési teória nemcsak elnémult, hanem a felfogás e kérdésekben határozottan ellenkező irányzatot vett fel.* Azt mondja ugyanis, hogy az újabb időben túlsúlyra emelkedett számban és jelentőségben az a vélemény, hogy *nem kívánatos az egész szociális biztosításnak vagy egyes ágainak teljes egybeolvasztása.* E vélemények utaltak azokra az előnyökre, melyek az elkülönített szervezetnek köszönhetőek és melyek a széttagoltság hátrányait legalább is ellensúlyozzák. Számbaveendő még az a körülmény is, hogy a biztosítási szervek semmi, vagy igen kevés hajlandóságot mutatnak az egybeolvasztásra. Döntő körülmény annak a megfontolása, hogy a sok javaslat közül egyetlen egy sem mutatott rá oly szervezetre, melytől csak némi valószínűséggel várható volna, hogy egyesíti magában a meglevő szervezetek előnyeit, ezek hátrányai nélkül. S míg ily szervezet nincs, addig az egybeolvasztás kérdését megoldani nem lehet. Az egybeolvasztás helyett *a mostani szervek önállóságának megőrzése mellett* kell ezek között kapcsolat L-t keresni.

Kétségszűnően bizonyítható, hogy az 1907: XIX. t.-c megalkotóit ezek az 1905 körüli vitatkozások im presszionálták és az ott felvetett, elméletileg világos, tiszta, idealisztikus eszmék által elragadtatva lendítették a magyar munkásbiztosítást oly útra, melyről azt hitték, hogy arra a mi példánk után majd a külföld munkásbiztosítása is rá fog térni.

A balesetbiztosítás.

A balesetbiztosítás taglalásánál is mindenekelőtt bizonyos jelszavakat kell megvilágítani, nehogy a dolgok tárgyilagos megítélésében zavarjanak.

Az egyik az a folyton hangoztatott jelszó, hogy „*a balesetet szenvedett keresetképtelen munkás ellátása a munkaadó szempontjából oly fontos cél, hogy a biztosítási díjak fizetésével a munkaadó az ország iparának és önmagának az érdekeit szolgálja*”. A másik, melyet az 1907: XIX. t.-c. indokolásának 103. oldala különös nyomatékkal hirdet: „*Ez a biztosítási költség tulajdonképpen a termeléssel járó teher, melyet okvetlenül a munkaadónak kell viselni, ki ezeket a terheket fokozatosan áthárítja a fogyasztásra, vagyis végső eredményében ezeket a költségeket nem is a munkaadó, hanem a fogyasztó fogja viselni. Új teher kétségkívül, de a versenyviszonyok szempontjából nem jöhet figyelembe. Olyan ez a teher, mint az iparba fektetett tőkének esetleges veszteségei. Ez is, azok is az üzemtulajdonost terhelik; nem egyebek az üzem természetében rejlő veszélyből származó munkaerővesztéségnél, illetőleg ezen veszteség ellen való biztosításnál*”.

Ezeket az elveket azóta is természeti törvények igazságai gyanánt hirdetik, melyekről egyszerűen nem lehet és nem szabad vitatkozni. Még a munkaadók is elhitték és készpénz gyanánt elfogadták.

Ezek a jelszavak okozzák azt, hogy ahány hatóság, ahány fórum van, mind a munkaadó terhére ítél, a balesetbiztosítás határain álló kétes eseteket mind a munkásnak való kedvezés. a kritika nélküli járadékmgítelés szellemében döntenek el, a munkás-ságban mesterségesen túlhajtott igényeket támasztanak, mely hamis

Igények érvényesülése miatt az egész ellátás szétforgácsolódik, az intézmény elvizenyősödik, sőt még a munkásoknak valóban jogos kívánalmai is súlyos károsodást szenvednek. Túloznak a jelentéktelen, kis balesetek kártalanításával, mely járadékok értékét a bonyolult hivatalos eljárás költségei sokszorosan meghaladják, balesetbiztosításunk pedig egyúttal rokkantbiztosítássá vált.

Még három évtized előtt a közfelfogás egészen más volt. A 80-as évek elejéig a külföldi államok is általánosan azt a véle­ményt vallották, hogy a baleseti veszély ellen való védekezés alapján véve mindenkinek saját egyéni érdeke. Aki olyan üzemben dolgozik, melyben könnyen érheti baleset, az jól teszi, ha magát balesetbiztosítási intézetnél, a munkás akár a saját szakszervezeténél biztosítja. Olyan ez a gondoskodás, mint az életbiztosítás. Mindenkinek a saját viszonyai szabják meg, hogy ezt az előrelátást mily mértékben kívánja alkalmazni.

A gyáripár és közlekedés fejlődésével, a gépek terjedésével azonban a lakosságnak oly nagy tömegei vonattak az ipari termelés folyamatába, hogy ezeknek a gépekkel való dolgozás iránti gyakorlatlansága és tájékoztatlansága miatt, hozzávéve még sok gyár rossz berendezését (szűk munkahelyek, sötétség, fojtott levegő, por stb.) és a védőkészülékek hiányát, a gépek által meg­csonkított munkások feltűnő mértékben megszorodtak. Ezek az elszerencsétlenül új munkához természetesen alig, vagy egyáltalán nem jutván, családjukkal együtt teljes nyomorúságba taszítva, a hatósági ellátás terhére estek.

A lakosság elnyomordása, a bénák és csonkák számának szaporodása, s velük a szegényügy költségeinek gyors emelkedése indította elsőnek a porosz kormányt arra, hogy már 1871-ben törvénybe iktatta a munkaadóknak szavatossági kötelezettségét, a törvényhozás tehát kimondotta azt az elvet, *hogy a munkásokat érő balesetekért a munkaadó szavatol.*

A balesetet szenvedett munkás kártérítését tehát a munka­adó terhére megítéli; most már a munkaadó szabad belátására van hagyva, hogy magát a magas összegű kártérítések fizete­se elleni veszélytől, melynek terhei iparosokat, sőt gyárosokat tönkrejuttathatnak, miképen biztosítsa. A rokonszakmákhoz tar­tozó iparosok vagy összeállanak és szakszövetkezetet alakítanak,

mely Berufsgenossenschaft-rendszer hazája különösen Németország, avagy mindenikük maga választ valamely biztosítási magánintézetet, ahogy azt 1907 előtt nálunk is gyakorolták és mely rendszer Angliában még ma is legfejlettebb.

A balesetbiztosítás illetékessége tulajdonképpen kétfelé oszlik. A teljesen keresetképtelen rokkantak ellátása állami feladat, mert különben a szegényügy terhére esnének. A részleges rokkantság azonban – távolabbi konzekvenciáiban – még az államra sem tartozik, mert hiszen az államnak nem lehet feladata az, hogy minden egyes polgárával külön-külön foglalkozzék és az őket ért sorscsapásokat a közös kasszából enyhítgesse.

Ha kishivatalnokot ér halálos baleset, a kenyérkereső elvesztését annak családja sokkal súlyosabban érzi, mint a munkásosztálynál, hol az asszony, a gyerekek magukon könnyebben segíthetnek. Ki törődik azzal, hogy a kishivatalnokot, a nyomorúsággal küzdő kisiparost, kereskedőt – nem is beszélve a mezőgazdaságban foglalataskodóknak millióiról – betegségükben ingyen gyógykezeltessek, pénzzel segíezzük, sőt fejük felől még azt a gondot is elvegyük, hogy magukat baleseti veszély ellen biztosítsák? Bizony a munkásbiztosítási törvények mind egytől-egyig *kivételes törvények* az ipari munkásság javára, kivételes törvények, melyek az ipari munkásságot a többi foglalkozási osztály terhére *kivételes előnyökben részesítik*.

Korunk humánus felfogása a baleseti veszély ellen való védekezésben kiragadta egyetlen osztálynak, az ipari munkásságnak az érdekét és az e tekintetben való gondoskodást kizárólag az ipari munkaadók kötelességévé tette. A munkásoknak azzal semmi gondjuk, a költségekhez semmivel sem járulnak, s ha a járulékokra utaznának, még szándékos öncsonkítás, szándékos vigyázatlanság és könnyelműség okozta balesetek esetén sem tagadható meg tőlük az a prémium, mely őket a törvényes szabályozások értelmében automatikusan megilleti.

Amit ingyen kapunk, azt nem becsüljük meg. Mikor a német balesetbiztosítás 25 éves jubileumát ünnepelték, a munkásság képviselői onnan tüntetőleg távolmaradtak, mert abban a meggyőződésben élnek, hogy nem elegendő az, hogy a munkásság fejről e gondot elvették és minden költséget a munkaadók fizetnek;

elégedetlenek, mert az intézmény vezetésébe is az eddiginél nagyobb beleszólást kívánnának.* Azt akarnák, hogy a balesetbiztosítás egész intézményét ők vezessék, hatalmat szerezhessenek maguknak arra, hogy a gyár üzemvezetésének legbensőbb dolgaiba betekinthessenek, beavatkozhassanak és a nekik nem tetsző munkaadókat a munkásbiztosítási intézet hatalmas fegyvereivel presszionálhassák. A gyárosnak ma elbocsátott alkalmazottja, kinek bizonyos okokból a gyártelepre való belépést megtiltja, holnap mint munkásbiztosítási alkalmazott jelenhet meg nála és zaklathatja.

A betegsegélyző pénztáraknál ugyanilyen beavatkozás alig kerülhető el, hiszen ott a terheket is paritásosán viselik; csakhogy itt a beavatkozás terjedelme és lehetősége jóval csekélyebb. A balesetbiztosítás sokkal több beavatkozásra nyújt lehetőséget, tehát már ebből az okból is kizárólag a munkaadók által fenntartott intézménynek kell lennie, melynél a munkások jogköre csak a kritikára terjedhet, de nem a tényleges adminisztrálásra.

Amikor a törvényhozás a munkaadók baleseti szavatosságát megállapította, ezzel egyúttal a balesetbiztosítással foglalkozó speciális intézetek létesítésére is alapot adott. Mert csak igen nagy vállalatok bírnák a baleseti kártalanításokat kölcsönösségi biztosítás nélkül a sajátjukból fizetni.

Ezért kívánták a munkaadók a balesetbiztosítás törvényes rendezését és országos balesetbiztosító pénztár létesítését.

Még jóval azelőtt, hogy a szavatosságot törvényekbe iktatták, Angliában és Franciaországban már a múlt század negyvenes éveiből alakultak a gyárosoknak a baleseti veszély ellen szavatosság és kölcsönösség alapján működő szövetkezetei. *A biztosítási díjak fizetésével tehát a munkaadó önmagának az érdekeit szolgálja*, mert hiszen nem teheti ki magát annak a kockázatnak, hogyha gyárában esetleg nagyobb szerencsétlenség adja elő magát, a bíróságilag megítélendő kártalanítások egyszerre tönkretégyék.

A »risque professionelle«⁷ fedezése kollektív megoldást kíván.

* Németországban az 1911. év végén 65.4 millió összlakosságból 14.5 millió volt betegség, 24-6 millió baleset és 15.9 millió rokkantság esetére biztosítva, mely három ágazatnak a napi kiadása együttesen jelenleg meghaladja a 2 millió márkát, megközelíti az évi 1000 millió márkát. Ebből a munkaadók által fedezett balesetbiztosítás költsége 170 millió márka.

Ez azonban már csak következménye annak, hogy a balesetbiztosítást egyoldalú, kivételes törvényhozással a munkaadók kizárólagos kötelességévé tették. Ez lehet állami érdek, lehet humánus, emberbaráti érdek, de semmiképpen sem mondható olyannak, mely az iparra hasznos. Az emberi munkaerő az ipari üzennél olyan szerepet játszik, mint a nyersanyag vagy a tüzelőanyag; hajtja a móriort, de ha elfogy vagy megromlik, újjal pótoljuk. Az ipar épkézláb, egészséges munkásokat keres és mert ilyeneket tényleg elegendő számmal kap, korunk humánus felfogása éppen azért tartotta szükségesnek azt, hogy a megcsonkult munkások megfogyatkozott keresőképességét a balesetbiztosítási járadékkal kárpótolja.

Nem állja meg helyét az a másik tétel sem, mely szerint „a balesetbiztosítás terhei olyanok, mint az iparba fektetett tőkéknek esetleges veszteségei; az iparra nézve tulajdonképpen nem is teher, mert hiszen *szépen átháríthatja a fogyasztóra...*” Ilyen okoskodással az iparosok adóját is fokozni lehetne, hiszen azt is hozzácsaphatnák a termelés költségeihez és termékeiket annyival drágábban árusíthatnák. Hogy pedig a munkásbiztosítási kiadások még a külföldi versenyviszonyok szempontjából is különböznek, mert e költségek ott is megvannak, ez az állítás sem helytálló, mert külföldön viszont az ipari termelés általános költségei alacsonyabbak, a balesetbiztosítás terhei tehát könnyebben elviselhetők.

A balesetbiztosítás költségei tökéletesen ugyanoly természetű költségek, mint amilyenek a gyártás összes egyéb kiadásai, a nyersanyag, munkaerő, regie, fuvar, adó, stb. stb.; ez a költség is egyszerűen a többihez adódik és nagyságával az összes termelési költségeket növeli. Minél magasabbak pedig az elérhető haszonhoz képest a termelés összes költségei, annál nehezebb az ipar helyzete, Ezeket a költségeket tehát nem lehet *csak úgy szép könnyedért* a fogyasztásra áthárítani.

Mínthogy iparunkat a munkásbiztosításunknak a külföldit elérő, sőt azt meghaladó terheivel is sújtjuk, helyzetünk csak még nehezebbé vált, mert a fogyasztó közönség a saját részéről – ezúttal igazán „szépen könnyedén” – a külföldi gyártmányokat vásárolja, melyek a baleseti terhek dacára olcsóbban árusít-

hatók, egyszerűen annak folytán, mert az iparilag fejlettebb külföldön olcsóbb a feldolgozáshoz szükséges félgyártmány, a munka értéket véve számításba a munkaerő az általános megélhetés, a közlekedés, egyszerűen a termelésre kiható költségeknek összes tényezője.

E fejtegetésekkel egyáltalában nem akarnék oda célozni, hogy töröljük el a balesetbiztosítást. Magam is jogosnak ismerem el azt a felfogást, hogy az ipari termelésnél a munkás testének épségét, sőt életét veszélyezteti, kötelesség tehát, hogy a munkaadó ezt a veszélyt a munkabéren felül is honorálja. Az iparban való foglalatosság az emberi tevékenységnek összes ágazatai között oly rendkívüli módon veszélyes, annyi sok balesettel jár, hogy ezen aránytalanul magas baleseti veszélyesség miatt multhatatlanul kellett az ipari munkásságot kivételes törvényekkel óvni és a gondoskodás összes költségeit a munkaadókkal fedeztetni. De mégsem hagyhattam megemlékezés nélkül a fenti észrevételeket, mert a törvény indoklásában is foglalt felfogás oly túlzott követeléseket támasztott, melyek a munkaadók teljesítőképességének a végletekig való fokozása következtében magának az egész intézménynek a fennmaradását veszélyeztetik.

Tagadhatatlanul, szinte lelketlenség kell ahhoz, hogy valaki a balesetbiztosítás jogszerűségét fessegesse. Mert bizony borzalmas és szívetrázó látvány az, amikor az ipari munka harcterének áldozatai fölvonulnak és össze-vissza szabdalt kezeiket, ujjak nélküli csonka kéztőiket nyújtogatják, vagy töből kiszakított karjukra, lábukra, kiütött szemekre, leskalpoít ábrázatokra mutogatnak. Elénk hoznak egy szegény inasgyereket, kit a gép össze-vissza vagdalt; látjuk, hogy az előtte álló hosszú élet évtizedeken át tartó vigasztalan nyomorúság. Lehetetlen a baleseti kártalanítást intéző járadékmgítelő bizottságokban ezeknek járadékát jó lélekkel csökkenteni vagy megtagadni.

A háborúban elszerecsétlenülült katonák munkaképességét az állam, sajnos, nem igen pótolhatja; szerencse, nagy kulturális haladás, hogy a békés polgári tevékenységnek legtöbb áldozatot követelő harcterén ez a gondoskodás már megvalósítható volt.

Minden szellemi és anyagi erővel arra kell törekednünk, hogy ezt a gondoskodást minél szilárdabb reális pénzügyi alapon, minél szélesebb körzetben, minél hatékonyabbá fejlesszük.

De amikor a munkásnak a kártérítéshez való jogát és ennek szolgálása végett a munkásbiztosítási intézmények minél kitünőbb kiépítésének szükségességét elismerjük, ezt ne tegyük egyoldalúan, hanem a dolog másik oldalát is ugyanily méltányossággal vegyük figyelembe. Nem szabad a munkaadóknak e nobilitásával visszaélni, a követeléseknek folyton feljebb csavarásával őket a munkásbiztosítással szemben elkedvetleníteni. Hiszen a munkaadók önszántukból vállalták magukra ezt a kötelezettséget, megtagadhatták volna, sőt módjukban állana a közvéleményt megnyerni arra, hogy e megterhelést magukról lerázzák vagy az államra tolják. A betegsegélyezés, ismétlem, egészen más kérdés; itt a munkaadónak tényleg közvetlenebb érdeke fűződik ahhoz, hogy megbetegedett alkalmazottja minél gyorsabban kigyógyíttassék; inkább áldozza érte a gyógyíttatás költségeit, nélkülözi őt, vár reá, csak-hogy a jól betanult, begyakorolt munkaerőt mielőbb egészségesen visszakaphassa. A baleset azonban állandó jellegű betegség; a balesetet szenvedett munkás munkaértéke megcsökkent, tehát gazdájának kevesebb hasznot nyújt. Míg tehát a betegsegélyezés a munkaadónak és munkásnak egyaránt közös érdeke, addig a balesetbiztosítás csakis az illető munkásnak és távolabbi szempontokból az államnak az érdeke, melyet azonban a munkaadó önkéntesen magára vállalt és annak terhét fizeti.

Balesetbiztosításunk adminisztrációjánál azonban sem a biztosítási technika okszerű követelményeivel, sem a munkaadók érzékenységeivel nem törődnek, a költségeknél nem ismernek határokat, mindig újabb és újabb követeléseket támasztanak, mert hiszen »ez a munkaadó dolga, ki ezeket a költségeket szépen a fogyasztóra átháríthatja ...»

A régi polgári törvénykönyvünkben lefektetett szavatossági elv segítségével a balesetbiztosítás nem lévén elegendőképen rendezve, a magyar képviselőház már 1885. február 28-án tartott ülésén azt a határozatot hozta, hogy a kormány e tárgyban mielőbb külön törvényjavaslatot terjesszen a Ház elé. Az ez ügyben 1888. december 17-én a kereskedelemügyi minisztériumba meghívott szaktanácskozmány a szavatossági elven alapuló irányelveket vette tárgyalás alá s ezt követően 1885. elején a jelenlegi német rendszerhez hasonló, részletesebb tervezet készült, melyet azonban

az ország közvéleménye általában időszerűtlennek tartott, minek következtében a balesetbiztosítás behozatalának eszméje a napirendről hosszabb időre lekerült. *Hegedűs* Sándor, majd *Láng* Lajos kereskedelemügyi minisztersége alatt újból megkezdték a vonatkozó külföldi anyag gyűjtését és 1902. július hóban *Szterényi* József min. tanácsos balesetbiztosítási törvényjavaslat kidolgozásával hivatalosan megbízotván, tervezete 1903-ban jelent meg; ez azonban, sajnos, tárgyalás alá sem került.

A kereskedelemügyi minisztérium részéről „*A munkások baleset ellen való biztosítása*” címmel, 1903-ban 2 kötetben kiadott kitűnő munkálat egy higgadt, gondos megfontolásra érdemes balesetbiztosítási törvénytervezetet tartalmaz, mely részletesen ismertetve azokat a törekvéseket, melyek nálunk eladdig a balesetbiztosítás szempontjából megnyilatkoztak és megvitatva a külföldi törvényhozás és gyakorlat tapasztalatait, arra a konklúzióra jut, hogy iparunk nem eléggé fejlett arra, hogy a Berufsgenossenschaft rendszert elbírhassa, viszont a nyereszkesedésre alapított magántársulati biztosításnál is előnyösebb, ha ezt az ügyét maga az érdekeltség, autonóm hatáskörrel intézi; hazai viszonyaink mellett a lehető legegyszerűbb szervezetet kell választanunk, a lehető legnagyobb-mérvű önkormányzati alapon.

„Ennek a szervezetnek lényege: a biztosításköteles üzemek tulajdonosainak kölcsönösségén alapuló, az egész országra kiterjedő, egységes balesetbiztosító pénztár, országos szövetség, mely felöleli természetesen az önkéntes biztosítást is. *Egyetlen* pénztár tehát az egész ország területére, *teljesen a biztosítók, tehát munkaadók igazgatása és rendelkezése alatt*, úgy azonban, hogy a középpontján – a székesfővároson – kívül a vidék is megfelelően érvényesüljön, megfelelő módon bevonassák az igazgatásba és működésben

Egy pénztár, melyet a munkaadók összessége alkot, mely független minden közigazgatási hatóságtól, melyet semmiféle hivatalos formák és tekintetek nem befolyásolhatnak működésében, melyet úgy rendeznek be az érdekeltek, amint maguk legcélszerűbbnek tartják és melynél az állami ingerencia is csak arra szorítkozik, hogy a köteles felügyeletet gyakorolja, a törvény által kijelölt cél biztosítása szempontjából.

Minden egyéb tekintetben a pénztár az államhatalommal szemben is teljesen független.

A biztosítás illetően összpontosítása nemcsak a járulék megállapításának legbiztosabb módját nyújtja, hanem a különböző iparágakra való

kirovásának legigazságosabb alakját is; ennek következtében, ha a haszon kérdése esik és az itt nem is jöhet szóba, jó igazgatás mellett oly olcsó biztosítássá kell lennie, amilyen egyáltalában csak lehetséges.

A pénztár a munkaadók szövetsége lévén, igazgatásában kizárólag a munkaadók foglalnak helyet.

Ez szociális szempontból talán hibának tűnik fel – és lesznek bizonyára, akik hibáztatják is – mert azt a benyomást keltheti, mintha a munkásvédelem céljait szolgáló, a munkások anyagi érdekeit oly közelről érintő intézményből a munkások kizártnának.

Ez azonban nem áll, *mert az egész szervezetben a munkásoknak a munkaadókkal teljesen egyenlő jogok biztosíthatnának, a paritás az egész vonalon, a legfelsőbb igazgatási, illetve bírói fórumig biztosítva van a munkásoknak.*

Csak a pénztár saját, belső szervezetébe nem voltak a munkások beilleszthetők, mert nem járulván hozzá a pénztár terheihez, természet-szerűleg nem is lehetnek annak tagjai.

Az egész pénztár igazgatásának súlypontja a középpontban, Budapestben van. Ide futnak össze az összes szálak, innen irányítatik az egész intézmény, úgy azonban, hogy – mint említők – a vidék is kivegye az igazgatásból a maga részét, mert amily előnyös a központosítás a főbb vonatkozásokban, épen olyan hátrányos lenne a részletekben.”

Ugyané mű a II. résznek 420. oldalán pedig részletesen megokolja, hogy *miért kell különálló balesetbiztosító pénztárt létesíteni és miért nem lehet ezt a betegsegélyezéssel összekapcsolni.*

A törvénytervezőben ugyan már akkor is lappangott az „egyesítés, egységesítés és központosítás” iránti előszeretet, mert szerinte:

„nagy hibája egész közéletünknek, hogy rokonintézményeket külön-külön létesít. Sok felesleges költség és munka vész el így. Pedig az erők koncentrációja csak előnyére szolgálna sok intézménynek.

Még sem kapcsolhattuk ezt a két rokonintézményt teljesen egybe. Ugyanis a munkásbiztosításnak ez a két ágazata különböző alapelveken nyugszik, melyeket összeegyeztetni sehol sem sikerült. Ez okból Németország is mellőzte ezt az egyesítést, azt mondva az 1900. évi balesetbiztosítási törvény revíziója alkalmával: „*Elvben helyes és kívánatos a két intézményt egybekapcsolni, de gyakorlatilag nem sikerült ezt még sehol sem megoldani; azért tehát függőben maradt ez most; minden biztosítási ágat önmagában kell teljesen kifejleszteni, lehetőleg egységes alapra hozni, körét elhatárolni, ez idővel meghozza azok egyesítését.*

Nem alakult ki még egészen a betegsegélyezés intézménye sem, a bal-

esetbiztosítás pedig egészen új, idő kell tehát, míg mindegyik önmagában gyökeret ver; a természetes fejlődésnek kell fenntartani a további közeledés előkészítését.”

Mindezeket a józan és helyes fejtegetéseket már 3 év múlva elfelejtették és az 1907:XIX. t.-c. oly alapelveket állított fel, melyek ezzel a néhány év előtti felfogással teljesen ellenkeznek; most már fölösleges volt időt engedni annak, hogy a betegsegélyezés és a balesetbiztosítás előbb gyökeret verjen. Az új törvény egyszerre a háztetőnél kezdte, hol aztán, sajnos, az alapok hiányában, az építkezés természetesen megakadt.

Az 1903. évi törvényjavaslatnak tökéletesen helyes alapelvei szerint ugyanis:

1. a balesetbiztosító pénztár a minden szakmabeli munkaadóknak országos nagy egyesített szakszövetkezete, mely természetesen kizárólag a munkaadók vezetése alatt áll, melynek adminisztrációjába *a munkások nem vonhatók be;*

2. a balesetbiztosítás és a betegsegélyezés egymástól eltérő dolgok, amiért is e két szolgálati ágazatot *nem lehet egybekapcsolni.*

Ezzel szemben az 1907:XIX. t.-c. szerint:

1. a munkásokat a balesetbiztosító pénztár adminisztrációjába nemcsak bevonta, hanem a paritás eszméjétől megtevésvetve, *annak egész vezetését a munkások kezébe adta;*

2. a balesetbiztosítást a betegsegélyezéssel *teljesen egybekapcsolta.*

Mindenesetre nagyon különösen hangzik, amikor a kereskedelemügyi minisztérium ugyanazon szakembereitől származó kétféle indokolást olvassuk; amilyen meggyőződéssel fejtegetik az 1903. évi törvényjavaslat alaptételeinek helyességét, ugyanoly lelkesedéssel érveltek 1907-ben azoknak ellenkezője mellett.

Itt is konstatálható, hogy utóbb az egyenlőségi, egységesítési, központosítási stb. elvek által impresszionáltattak és ragadtatták el magukat a szélsőségbe, azt híván, hogy a kor szelleme minden intézményben az egyenlőségi elv absztrakt tisztaságának kifejtését követeli s hogy az említett jelszavakra a reális külföld is rövidesen rá fog térni.

Az 1907: XIX. t.-c. indokolása (204. lap) ezt a következő tömör sorokban fejezi ki:

„az egyenlőségi elv tisztaságának megőrzése ... az alkalmazottaknak a közvetlen teherviselés alól való mentesítése, de ennek dacára kellő befolyásuknak az egész vonalon való biztosítása adja meg az egész törvényjavaslatnak a jellegét: *minden irányban reális és a szellemével lépést tartó* intézménynek akar alapja lenni.”

A francia forradalom teoretikusai szögeztek törvényekbe ily egyenlőségi elveket, melyek tisztaságának megőrzése végett az országot vérbefojtották. A guillottinig ugyan szerencsére még nem jutottunk, de azért minden méltányosságot és igazságot súlyosan sértő berendezésnek kell minősítenünk az olyant, melynél »az egyenlőségi elv érdekében a munka és tőke közötti kapcsolat szorosabbáfüzése, a munkaadó és alkalmazott közötti régi patriarchális viszony visszaállítása, a tőke és munka együvé tartozása tudatának fejlesztése» címén *a munkások adminisztrálnak a munkaadók pénzéből*, hoznak ellenük intézkedéseket s ha a munkaadó felebbez a választott bíróság előtt csakis a munkás jelenhet meg. A kártérítést követelő munkás ügyvédi asszisztenciával verkedheti ki érdekeit, míg a vádlott, a munkaadó még csak meg se jelenhet, szóhoz sem juthat.

Épen megfordítottja a jobbágysági időnek, amikor a jobbágy a törvény elé nem állhatott és a jobbágyot a panaszos egyoldalú vádja alapján elítélhették, kivéve, ha képviselőjére valamely nemes ember vállalkozott.

Ma ugyanily tehetetlenül állanak a munkaadók, még pedig a saját balesetbiztosító pénztárukkal szemben; a szakszervezetek a választott bíróságok egyoldalú impressziók alapján, csupán az, egyik félnek, a panaszos munkásnak meghallgatásával döntenek. Mi sem természetesebb, mint hogy ítéletük rendszerint a munkaadó terhére esik, minek következményeképpen a mi szegény országunk munkásbiztosításában olyan gondatlan, szabadroptú joggyakorlat fejlődött ki, melyhez képest a gazdag, hatalmas külföldé maradi és szűkkeblű.

Az Országos Pénztárnak ugyan módjában áll az, hogy tisztviselői e tárgyalásokon részt vegyenek és az Országos Pénztár álláspontjának megvédelmézésére törekedjenek; ez azonban sohasem történhet a munkaadók előnyére, hiszen az Országos Pénztár egyoldalú munkásvezetés alatt áll.

Nagylelkűek az úgynevezett kis járadékok megítélésénél s ha a munkaadó valamely járadék túlzott magassága ellen mukkanni mer, a munkásbizottsági vagy igazgatósági tagok „csak azért is” megszavazzák, vagy mint megtörtént, az ily felszólalásnak megtorlásaképen a járadékot az előbbinek duplájára emelik; a balesetek következményeül tudnak be oly állapotokat, melyek a nélkül is a kor előrehaladásával beállhattak volna, tehát idős emberek számára rokkantjáradékot biztosítanak.

Érveinek továbbá oly módon, hogy olyan országban, hol az átlagos munkabér ilyen alacsony, az alacsony munkabér után számított százalékos keresetképtelenség nevetségesen alacsony járadéokra vezetne; emiatt tehát nálunk a százalékos arányszámokat meg kellett nagyobbítani, úgy, hogy ezek nálunk magasabbak és bőkezűbben alkalmaztatnak, mint Németországban. Az egy-egy sérült részére fizetett évi járadék Németországban 25 év óta állandóan a 250 Márka vonala alatt mozog, míg nálunk a 400 K körül ingadozik.

Ez a felfogás a biztosítottakra nézve kétségkívül előnyös. Németországban sokkal több a munkaalkalom, magasabbak a keresetek, tehát a balesetet szenvedett munkás is könnyebben juthat újra munkához; ezért sincs szüksége magasabb járadékra. Nálunk ellenben az ipar csupa egészséges, épkézláb embert kaphat, a megcsonkult munkás a kereseti alkalmakból tehát könnyen kiszorul és csakis a járadékából kénytelen tengődni. A járadékos szempontjából ily érveléssel indokolható az, hogy a járadékok nálunk még magasabbak legyenek, mint a külföldön.

Ámde ezzel szemben a reális pénzügyi megfontolás azt mondja, hogy egy olyan ország, melynek általános közgazdasági viszonyai, sajnos, csak ilyen, a külföldinél alacsonyabb munkabérek fizetését engedik meg, a munkaérték csökkenését is csak legfeljebb a külföldéhez hasonló arányban kárpótolhatja; csak ezt bírja el és csak ezt méltányos tőle megkívánni. Mert hiszen épen azért olcsóbb a munkaerő, mert sok felesleg van belőle, könnyű a pótlás, így tehát a megcsonkult munkás használhatóságának értéke is még jóval csekélyebb, őt tehát jogosan annál alacsonyabb kárterítés illelheti meg.

Ismétlem, mindezt csak azért említem föl, hogy egyszer már az éremnek másik oldala is kellő megvilágítást kapjon.

A magyar munkaadók nem azt a kártérítést fájlalják, mely a megsérült munkást jogosan megilleti, hanem az adminisztráció egyszerűsítésével, a fölösleges, az apró kártérítések kihagyásával, vagy járadék helyett egy összegben való kártalanításával, valamint a rokkantbiztosításnak a balesetbiztosítás körzetétől való elhatárolásával egyenesen és nyíltan arra törekednek, hogy a balesetbiztosítás alapelveit: a prevenciót és kigyógyítást érvényesíthessék, hogy oly intézményeket létesítsünk, melyek a balesetek számát csökkentsék, a balesetet szenvedett munkást különleges ápolás biztosításával gyökeresebben és gyorsabban kigyógyítsák, a megcsönkült munkást a baleseti megszokás fejlesztésével új munkára képesítsék s keresetét a járadékokkal pótolva életstandardját elsilányulás helyett még tovább is fokozhassák.

Az arra tényleg érdemes munkásoknak minél jobb ellátást és bőkezübb kielégítést kívánunk nyújtani; ezt azonban csak úgy tehetjük, ha józan szelekciót alkalmazunk és a teljesítmények határait észszerűen korlátozzuk.

Fejtegetéseim során mindenütt szándékosan kerültem a részletekbe hatolást és inkább csak a főbb vezetőelvek földerítésére szorítkoztam. A balesetbiztosítás technikájának két súlyos problémájára mégis rá kell mutatnom, mert az Országos Pénztár által követett gyakorlat világos bizonyítéka annak, hogy a baleseti járadékok megítélése mily egyoldalú felfogással történik. Ezen nem is lehet csodálkozni; hiszen a munkások anyagilag egyáltalában nem lévén érdekelve, az ő vezetésük alá rendelt intézményből a lehető legnagyobb hasznot igyekeznek társaik javára kicsikarni. Attól pedig, aki a hatalmon van, ritkán várható annyi belátás, hogy lemondjon a saját elhatározásából olyan előnyökről, melyeket a szabályzatoknak kissé tágabb értelmezésével elérhet, pusztán amiatt aggodalmaskodva, hogy hátha ez a kevéssel több, már sok lesz.

A munkaadóknak a munkások által adminisztrált balesetbiztosítás ellen egyik nagyon megfontolandó panasz az, hogy a járadékok nagyságának megszabásánál nem a munkásnak átlagos évi *tényleges keresetét*, hanem maximális *keresőképességét* veszik a számítás alapjául. Az Országos Pénztár tehát nem úgy számít, hogy a balesetet szenvedett munkásnak összes effektív keresete volt az előző évben például 900 korona, még pedig azért,

mert bár 6 K napibére is volt, sok szombaton és hétfőn nem dolgozott, a nyári félévben a gyárat egyáltalában elhagyta és kiment a mezőkre, no meg munka nélkül vagy beteg is volt, hanem mindezeket a munkás szempontjából hátrányos körülményeket eliminálják és az ilyenképen nyert, mondjuk 5 K átlagos napi keresetet 300 munkanappal szorozzák. A munkás keresőképességének alapja gyanánt tehát nem 900 K-t, hanem 1500 K-t számítanak. Ily módon állott elő most már az a legalább is különös helyzet, hogy miután a munkaadók balesetbiztosítási illetékeiket a tényleg kifizetett munkabérek arányában fizetik, ezeknek a munkabéreknek a végösszege sokszoros milliókkal alacsonyabb, mint az, melyet a járadékok alapjául szolgáló fiktív munkabér keresetek, illetőleg munkaképesség értékek összeadásából nyerünk.

Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a munkásoknak való kedvezés céljából sokkal magasabb járadékokat állapítanak meg, mint aminőre az összmunkabéreknek tőkealapja módot nyújt.

Tessék ezt az eljárást magánbiztosító intézetre vonatkoztatni.

Az egész biztosítási kalkuláció alapja a befizetések tőkeértéke, melyből a járadékok fizettetnek. Komplikált biztosítás technikai számítások alapján erre fix tarifákat dolgoztak ki. Minden befizetett tőkeértéknek csak bizonyos nagyságú járadék felel meg. Hová jutna a biztosítótársaság, ha mitsem törődve a tőkeáttaggal, incidentaliter föl emelné a járadékokat? A biztosítottak ezt mindenesetre szívesen vennék, de az ilyen intézet hamarosan megbukna.

Bár a balesetbiztosítás szempontjából teljesítőképességünk alapját ez és *csakis ez a tényleges érték adja meg*, ma mitsem törődnek a hazai ipar által fizetett munkabérek valódi nagysága által képviselt tőkeértékkel. Ma ezt egyáltalában figyelembe sem veszik.

A kiadásokat kritika nélkül hagyják növekedni s az intézményt a munkásérdekeltség adminisztrálván, csakis arra néznek, hogy a méltányosságot a munkások javára tényleg a legmesszebbmenő lelkiismeretességgel, minden aprólékos mellékkörülménynek kiaknázásával gyakorolják. A bevételekkel mitsem kell törődniök, mert hiszen a felosztó-kirovó eljárás értelmében egyszerűen összegezik a kiadásokat, ez megadja, hogy mennyi pénzre van szükség, mely összeget aztán ugyanily könnyű matematikai művelettel a munkaadók között egyszerűen felosztják. Ha kell 10 millió korona

és van 2000 munkaadónk, akkor (az egyszerűség kedvéért egyenlő veszélyesség föltételezésével) mindenikükre egyenként 5000 K hozzájárulást rovunk ki. Ha ilyen és más eféle terhek miatt az iparosok száma megcsökken s ha például csak 1000 fizetőképes iparosunk marad, a munkások vezetése alatt álló balesetbiztosító pénztár ezt tekintet nélkül hagyja; az iparosoknak mindenike akkor 5000 K helyett egyszerűen 10.000 K-t tartoznék fizetni.

Számszerűleg a dolog nagyon egyszerű.

A pontos, lelkiismeretes, szorgalmas iparosra egyszerűen kiróják mindazt a terhet, amit a baleseti járadékok és az adminisztráció kíván, hozzáadva az összes veszteségeket és a kivetett, de be nem fizetett járulékösszegeket. így áll azután elő az a helyzet, hogy annak a gyárosnak, ki 1907. előtt munkásai után valamelyik biztosítási társaságnál évi 2000 K járulékot fizetett, az Országos Pénztár régiméje óta e címen geometriai haladvány szerint 4000 8000, 16.000 stb. K-ra szaporodó kiadásokkal kell számolnia.

Mi ennek az egészen természetes következménye? Az, hogy a munkaadók nem fizetnek; mindjobban szaporodik a hátralék. Ma már 19 millió korona.* És mindig több és több iparost hódít meg az az alig védhető, de teljesen megérthető gondolat, hogy mért épen ő fizesse meg a más munkaadók hanyagságának vagy hibáinak a költségeit.

Ha a munkásbiztosítási költségek továbbra is ily arányban növekednek, akkor új iparvállalatok a jövőben még nehezebben fognak keletkezhetni; mert nem boldogulhatnak, ha már kezdetben oly súlyos terheket kell viselniök, melyeknek előidézésében semmi részük sem volt s előnyeiket sem élvezhették. Hiába akkor az egész mesterséges iparfejlesztési akció, ha az ipar fejlődésének megnehezítéséhez – az oly sokféle egyéb gátló körülményen kívül – még ily gyorsan növekedő szociálpolitikai terhek is hozzájárulnak.

* Munkásbiztosításunk 1913. évi költségei kerekén 50 millió K-ra rúgtak, miből 35 millió K esik a betegsegélyezésre és 15 millió K a balesetbiztosításra. A hátralék ugyancsak az 1913. év végén a betegsegélyezési ágazatnál 12, a balesetbiztosításnál pedig 7 millió K.

A munkaadók természetesen nem tesznek megkülönböztetést a betegsegélyezési és a baleseti járulék között, hanem egyszerűen az egész munkásbiztosítási illetékekkel maradnak hátralékban.

A munkások által az ipar javára teljesített haszon a munkabér magasságában jut kifejezésre. Ha annak a munkásnak, ki csak évi 900 K értékű munkát teljesített, a baleseti kártalanítását mégis 1500 K kereset után szabják meg, akkor ezzel az ipart egy oly önkényes és teljesen fiktív munkabér-tőkeérték alapján terhelik meg, mely tőkeérték után, épen azért, mert nem létezik, a kivetett járulékok sem fizethetők.

A nagy hátralék oka nem magyarázható meg azzal a felületesen odavetett váddal, hogy hát „ilyen a magyar adóerkölcs”. Hogy a magyar ember nem nagyon szeret adót fizetni, annak is megvan a maga mélyebben fekvő lélektani magyarázata. Ennek történelmünkéből folyó indokai vannak; a nemzet ellen működő kormányokat hazafias érdem volt kijátszani és most már sok idő kell ahhoz, míg erről az érzésről leszokunk. A munkaadókban is szinte öntudatlanul ébredt a belső ellenállás és mert ez az egész munkásbiztosítás rájuk nézve annyira méltánytalan, e mélyebben fekvő elégedetlenség az aktív föllépést megelőzőleg egyelőre passzív rezisztenciában nyilvánul.

Ezt a belső pszichológiai okokból folyó ellenállást pedig nem lehet letörni azzal, hogy a hátralékos munkaadókat szigorúan exekválják, sikkasztóknak bélyegzik, pénzbírsággal sújtják vagy ha a járulékok behajtását államosítanák, vagyis ha a járulékokat nem a közadók módjára, hanem a közadókkal szednék be.

A munkáskérdésben sem lehet a méltánytalanságok okozta passzív vagy aktív ellenállást erőszakkal elfojtani, hanem itt is türelemmel és tárgyilagossággal kell az igazságot megállapítani és a sérelmet okozó körülményeket elhárítani. A munkások, kikben a szakszervezkedés a legcsekélyebb méltánytalanságokat is megérző oly bámulatraméltó érzékenységű műszereket fejlesztett, néha a munkaadók érzékenységi jogait is elismerhetnék.

Kétségtelen, hogy a munkaadók kezelésébe helyezett balesetbiztosításnak is súlyos problémákkal kellene megküzdeni. Ilyen mindjárt az a kérdés, vajjon az a mezőgazdasági vagy szezonmunkás, ki mondjuk csak télen, csak egy hónapig volt az ipar szolgálatában és az iparnak talán csak 100 K munkabérnek megfelelő értéket dolgozott, ha balesetet szenved, 300 munkanappal számolva, a napi 4 K arányában, 1200 K munkabér után kapjon-e kártalanítást?

Ha viszont a járadékot csak a tényleges 100 K után számítanok, ez kétségtelenül még méltánytalanabb volna, mintha az 1200 K-t vennők alapul. Az igazság itt is valahol a két szélsőség között lesz.

A másik nagyon fontos momentum az volna, hogy a baleseti járadék mindig úgy legyen megszabva, hogy a balesetet szenvedett munkás keresete a baleseti járadék hozzáadásával sem lehessen sokkal magasabb, mint az egészséges munkásé. Igaz ugyan, hogy bárha a megcsonkult munkás keresőképessége esetleg azonos is volna az egészséges munkáséval, az előbbit bizonyos prémium mégis megilleti és pedig azért, mert új munkahely szerzésében meg van nehezítve (hiszen senki sem vesz fel szívesen nem teljesen éptestű embert), ebben a kérdésben is nagyon óvatosan kell eljárni, nehogy a határokat túllépjük és a munkásokban az öncsonkítás anyagi előnyeinek gondolatát fölébresszük.

A magyar munkásság ellen azt a vádat emelni, hogy azért nem dolgozik a kellő elővigyázatossággal, mert számít a baleseti kártalanításra, ma még szerencsére nem lehet. A járadékok megállapításánál mégis nagyon megfontoltan kell eljárni. Mert ha a megítélt évjáradék nem a keresőképesség csökkenésének a pótlására szolgál, hanem akár teljességében, akár részben az illető sérültnek *állandó jövedelemtöbbletet* eredményez; vagy fordítva, ha az éptestű munkás attól fogva, hogy a vele egysorban dolgozó munkástársa «szerencsétlenül» járt, kevesebb jövedelemmel bír, mint amaz: akkor a munkásbiztosítás magas értékeit nagyon beárnyékolhatják azok az erkölcstelen kihatások, melyekkel a gyöngébb jellemű munkások gondolkodását megmételyezhetik.

Mert bármennyire elhisszük és magunk is valljuk azt, hogy az ember egészsége és testi épsége, kisujjának utolsó percceskéje is többet ér, mint az a pár korona, melyet a baleseti kártalanítás kitenne, viszont azokat a machinációkat is ösmerjük, melyekkel magukat még oly egészséges parasztleányek is kínozzák és csonkítják, csakhogy a katonai szolgálatra való besoroztatás alól menekülhessenek.

Az élet nehéz küzdelmei és sok nyomorúsága között az éptestű, de munkanélküliségben sínylődő munkásban kétségtelenül vajmi különös irigységet és vágyódást ébreszthet, ha azt látja,

hogy társa számára a posta milyen szépen, pontosan hozza havonta a baleseti járadékösszegeket, melyek rendes munka idején kellemes pótléklul, munkahiány idején pedig munka nélkülségi segélyül szolgálnak.

Amikor ez a járadék magasabbra van megállapítva, mint amennyi a minimális megélhetéshez szükséges, bizony nem fejlődhet ki az adaptáció, a megváltozott viszonyokhoz való alkalmazkodóképesség, s az ilyen ipari baleseti sérülések lassabban gyógyulnak, mint a mezőgazdaságban foglalkoztatott parasztnál, erdészeknél vagy sportembereknél, kiknél nincs sem baleseti járadék, sem betegsegély.

Hogy konkrét adatok alapján szerezhessünk meggyőződést arról, vajjon a gépgyárakban, tehát mindenestre egyik legnehezebb ipari szakmában a baleseti járadékot élvező munkások kereseti viszonyai a baleset következtében mily mértékben változtak, a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete kérdést intézett tagjaihoz. A beérkezett válaszok határozottan meglepők. Nagyon kevés az olyan munkás, kinek keresete a baleset után megcsökkent volna; a baleset, egyes testrészek megcsönkulása csak a helyváltoztatásnál, új alkalmazás nyerésénél okoz nehézséget, a régi munkahelyen azonban a keresőképességen alig, vagy mitsem változtatott.

Ezt az egyes gyárak részéről beérkezett következő összeállítások bizonyítják.

Az esetek túlnyomó részénél tehát a munkás a változatlan kereset pótléka gyanánt kapja a járadékot. Ez ellen alig lehetne kifogást tenni, mert ezt a keresetet a munkás csak a régi munkahelyén kapja s ha ismét elbocsátják, másutt nem szívesen alkalmazzák. Fejcsóválásra indítanak azonban az ilyenforma közlések:

A járadék havonként K-ban	Az átlagos napi kereset K-ban a baleset előtt	a baleset után
26.—	2.80	3.08
19.80	4.22	4.76
30.77	5.86	6.03
36.88	7.40	7.68
29.86	6.36	7.40
10.58	4.52	5.02
13.22	5.42	6.—
12.75	4.24	4.66
22.82	2.60	2.69
48.52	5.06	5.10
33.48	7.74	8.22

Baleseti havi járulékot élvező munkások kimutatása.

Járulékot élvező		Idő, mely óta a járulékot élvezzi			Járulék összege havonta		Jelenlegi keresete havonta (a járulék nélkül)		Baleset megelőző keresete havonta		Ugyazon szakma általános keresete havonta	
Neve	Foglalkozása	Év	Hó	Nap	K	f	K	f	K	f	K	f
S. M.	lakatos	1910.	VIII.	15	42	—	170	—	170	—	150	—
V. F.	"	1912.	III.	15	43	—	170	—	170	—	150	—
O. L.	kazánkovács	1911.	IX.	1	30	—	190	—	190	—	170	—
S. G.	magkészítő	1910.	VII.	1	18	—	192	—	210	—	192	—
R. M.	lakatos	1910.	IX.	30	36	—	160	—	160	—	160	—
N. Gy.	kovácssegítő	1912.	IX.	20	17	—	120	—	120	—	140	—

A járulék élvezetének kezdete		havi összege		A sérült átlagos napi keresete		A baleseti járulék évi összege-ből 300 munkanapra esik naponta		Az 5. és 6. rovatok összege		Napi jövedelem-szaporodás vagy csökkenés a baleset után			
év	hó	kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.		
2			3		4		5		6		7		8
1907.	VIII/18.	15	85	6	5	63	96	7	59	2	44		
1908.	V/5.	33	60	8	82	1	82	10	16	2	30		
1910.	VI/29.	8	88	5	06	—	06	5	41	—	47		
1911.	I/17.	42	—	9	39	1	39	11	07	2	43		

Jegyzék
a baleseti járadékok élvező gyári alkalmazottakról.

A járadékot élvező neve	A baleset ideje	A sérülés neve	Havi járadék	Keresetváltozás
K. J. vasesztergályos	1909. VIII/5.	Bal kézfej zúzódása	14.60	Keresete változatlan
E. I. kovács	1910. II/17.	Bal kézítő törése	10.45	"
N. Gy. éjjeli őr	1910. V/3.	Jobb kézítőűr elvágva	20.93	"
P. R. lakatos	1910. VIII/23.	Bal szem kitérve	35.50	Csökkenet heti 5.— K-val
L. P. vasesztergályos	1910. VII/30.	J. kéz II., III., IV. ujj. zúz.	11.25	Változatlan
S. A. napszámos	1910. XI/26.	Bal kéz I. ujj. zúzódása	10.51	"
T. L. kovács	1911. II/14.	Bal kéz II., III. ujj. zúz.	12.63	"
A. I. lakatos	1911. III/7.	Bal kéz I. ujj. zúzódása	30.—	"
Sz. J. vasesztergályos	1911. II/6.	Bal lábfej zúzódása	30.21	"
N. P. napszámos	1911. IV/26.	Bal lábfej zúzódása	50.—	Allandó munkaképtelenség
Zs. P. öntő	1911. V/12.	Mellkas zúzódása	24.—	Változatlan
A. I. lakatos	1911. VIII/17.	Bokacsontrepedés, amp.	96.—	Csökkenet heti 14 K-val
D. K. J. napszámos	1912. I/10.	Bal láb törése	11.—	Változatlan
Gy. J. gyalús	1912. I/31.	Bal kéz II. ujj. zúzódása	13.31	"
Mh. K. vasesztergályos	1912. VI/25.	Bal szem amput.	24.75	"
Sc. P. lakatos	1912. VIII/14.	Jobb lábcsár törése	16.—	"
K. Gy. napszámos	1912. IX/10.	Bal lábcsár törése	64.50	Még munkaképtelen
V. D. napszámos	1912. XI/14.	Bal lábcsár zúzódása	18.74	Változatlan
Sz. Gy. napszámos	1913. III/3.	Jobb lábfej zúzódása	66.—	"
T. S. napszámos	1913. III/4.	Jobb kéz IV. ujj. zúzódása	8.—	"
H. H. lakatos	1913. X/27.	Bal láb zúzódása	78.—	"

Ha ezt a napi 7-8 K keresetet még pótoljuk a havi 30 K járadékai, tekintettel még arra is, hogy ebben az utóbbi esetben vidéki gyárról van szó, akkor kétségtelen, hogy az ilyen balesetet szenvedett munkások jóval kedvezőbb helyzetben vannak, mint az egészséges munkások (a kishivatalnokokról nem is beszélve), ami azokban némi irigykedést talán joggal kiválthat.

Ugyanilyen tendenciákat rejtegetnek a 102. oldalon levő második táblázaton lévő adatok is.

Ennek a gyárnak a baleseti járadékosai közül is csupán egynek a keresete csökkent, míg a többieké a járulék nélkül 10-20%-al, annak beszámításával 20-40%-al emelkedtek.

Kétségtelen, hogy ez a fölvetel a járadékosoknak csupán igen csekély részére terjedt; bizonyára sok oly elszerecsétlenülült munkás van, ki az ipari munkától kénytelen volt teljesen visszavonulni és tényleg mint rokkant tengeti életét. Viszont azonban sok olyan munkás is lesz, kik a biztosított járadék segítségével új pályára léphettek (például koresmaüzletet nyitottak) s azon még jobban boldogulnak.

A mi balesetbiztosításunk is megkülönböztetést tesz időleges és végleges járadék között, sőt a végleges járadékot élvezők is időszakonként felülvizsgálandók s amennyiben a legnagyobb oktató mester, az Élet, az elvesztett testrészeket pótolta volna azzal, hogy más testrészek alkalmazásának ügyességét jobban kifejlesztette, az ilyen munkások járadékai fokozatosan csökkenthetők.

Még ebben is van bizonyos méltánytalanság; aki más foglalkozás után lát vagy ügyes alkalmazkodó képességével a régi keresetét ismét eléri, annak a járadékát nagyobb mértékben leszállítják, mint azét, ki lusta tunyasággal inkább lemond a több keresetről, csak hogy ne kelljen dolgozni s a járadékból éldegél.

Az olyan paraszt zsellér, kinek pénzkeresési lehetősége az egész évben csak néhány száz koronára rúg, valamilyen gyárba bekerülve, ha a gép néhány ujját levágja, több járadékot kaphat, mint amit azelőtt egyáltalában megkereshetett; most már egész életét erre a járadékra alapítja, magát bizonyos polgári önérzettel „baleseti járadékot élvező rokkant-nak titulálja és nagyon elkeseredik, ha az időszakos revízió csökkenteni akarná ezt a járadékot, melyhez már hozzászokott s mely nélkül „nem tud megélni”.

Otthon örökös nyomorúság és gond; a családfő beteges, nem tud rendesen keresni. Ha baleset folytán halál éri, özvegye, gyermekei, szülői és egyéb hozzátartozói számára életfogytiglani évjáradék van biztosítva, úgy hogy a család így sokkal jobb sorsba kerülhet. Vajjon a család iránti szeretet nem ösztönözhet bizonyos heroizmusra?

Baleseti járadékosaink között feltűnő sok 50 évnél korosabb munkás van. Ilyen korban, különösen a munkásemberben már annyiféle betegség lappang, hogy nagyon könnyű valamilyen máj-, tüdő- vagy egyéb belső bajokra azt bizonyítani, hogy azok eleséstől, súlyos teher emelésétől, a műhelyben történt meghűléstől, egyszóval ipari balesettől származnak.

Így biztosíthatnak maguknak az idősebb munkások a nyugdíjat helyettesítő rokkantjáradékot.

Kétségtelen, hogy sok érdek szól az aggkori és rokkantbiztosítás mellett és amely állam anyagi viszonyai elbírák, ott ezeket a biztosítási ágazatokat is megvalósítják; az azonban föltétlenül a tényleges balesetbiztosítás hátrányára van, ha magát ez az általános rokkantbiztosítás az ipari balesetbiztosítás terhére kívánja becsempészni.

Még a járadékok kérdésénél is fontosabb a balesetbiztosítás adminisztrációjának kérdése. Hiszen ha a járadékoknak itt-ott talán túlzottabb mértékben való megállapításával egyesek igazságtalan előnyökhöz is jutnak, az a kis segély azért majdnem mindig jó helyre jut, hiszen mindenütt nyomorúságot enyhít. A szigorúbb megítélés azonban itt is elkélne.

Az adminisztráció tökéletessége a munkásnak és munkaadónak egyaránt legfontosabb érdeke.

Nagyon tökéletlen az olyan balesetbiztosítás, mely csupán a megtörtént balesetet konstatálja és ezt követőleg aktaszerűen megállapítja és kiutalja a járadékot.

A helyesen intézett balesetbiztosításnak ez csupán legcsekélyebb jelentőségű és terjedelmű része, mondjuk az utolsó harmada. Az első és legfontosabb a prevenció, a baleset elhárítása, a balesetelhárító berendezések létesítésének fejlesztése, célszerű eszközökkel a munkaadóknak e törekvésre való megnyerése, annak belátása, hogy a balesetelhárító készülék mindig olcsóbb, mint a

baleseti kártalanítások összege, mert hiszen az csak egyszer beszerzendő gépalkatrész, míg az annak hiánya folytán okozott baleset az emberi munkaerőnek az egész életre szóló kárpótlásával jár.

Általános biztosítási szempontból is nagy előnye a Berufsgenossenschaft rendszernek, hogy ha például a gépgyárosok állnak össze közös szövetkezetbe, a kölcsönösség, az egymásra utaltság, az együttes rizikó, a versengés és egymásnak szakszerű ellenőrzése folytán a köteles gondosság és elővigyázat természetes módon fokozódik.

A második teendő a balesetet szenvedett munkásnak rendkívüli gyógysegély nyújtása által való mielőbbi kigyógyítása, hogy munkaképességét mielőbb visszanyerhesse és lehetőleg csekély munkaképesség csökkenés maradjon. Ez az a Heilverfahren in der Wartezeit" sokkal gazdaságosabb dolog, mint a kártalanításnak bürokratikus kezelése, mert az e végből felállítandó kórházak és szanatóriumok költségei sokkal csekélyebbek, mint az a járadék-többség, melyet a gondosabb gyógy módok hiányában elhanyagolt betegségek okoznak.

Nem érdemli meg a balesetbiztosítás elnevezést az olyan művelet, melynél a balesetet szenvedett munkás ügyével csak annyit törődnek, hogy a sérült számára semmiféle előnyt sem nyújtó hosszadalmas és bonyolult, Budapestre való többszörös felutazásokat igénylő felülvizsgálatokkal súlyosbított eljárásokkal néha évek multán több-kevesebb járadékot ítélnak meg, melynél ennek a jegyzőkönyveket készítő papiros adminisztrációnak az orvosi költségei 700,000 K-ra, míg a kórházi kiadásai alig 40,000 K-ra rúgnak s melynek egész költségvetése a következőképen alakul:

	Igazgatási, orvosi és kezelési költség	Segélyek és járadékok	Összes kiadások
1907/8	408.175*19	291.353*10	2,031.125*52
1909	696.019*81	943.537*57	5,606.317*45
1910	1,072.286*82	1,578.891*17	7,277.876*69
1911	2,268.541*55	2,650.271*37	9,592.373*27
1912	2,798.839*40	3,797.947*57	11,413.926*48
1907/12.	7,243.862*77	9,262.000*78	35,921.619*41

Balesetbiztosításunk adminisztrációjára még jellemzőbbek a következő szám adatok.

Év	Kifizetett járadék stb. címén	koronában adminisztráció címén	Az adminisztratív költségek viszonya a járadékhoz
1907/8.	264,051	369,098	139·80/o
1909.	855,116	612,092	71·60/o
1910.	1.384,370	945,356	68·30/o
1911.	2.482,503	1.934,043	77·90/o
1912.	3.670,059	2.463,410	61·10/o
Összeg:	8.656,099	6.323,999	átlag: 73·10/o

A baleseti sérültek jutó járadék és közvetlen segélyezésnek minden 100 K-ja tehát 73 K adminisztratív költségre (73 %) kerül.

Összehasonlítva Ausztriával és Németországgal:

	Németország 1891-ben	Ausztria 1911-ben	Alsó-Ausztria
Kezelési költségek	28%	20%	16-6%

A kezelési költségeknek olyan mértékű csökkenése, mint Németországban (28%-ról 20%-ra), nálunk, sajnos, távolról sem mutatkozik, sőt a leghatározottabban állíthatjuk, hogy a mai rendszer mellett, melynél a balesetbiztosítás a betegsegélyezéssel összecsapva és a rokkantbiztosítással összekeverve nélkülözi az elkülönített, független, önálló gazdálkodás lelkét, az egyéni felelősségérzetet, ilyen mértékű egészséges csökkenés egyáltalában nem remélhető.

Úgy a betegsegélyezésnél, mint a balesetbiztosításnál nem annyira az emberekben, mint inkább a rendszerben van a hiba; hogy a törvény végrehajtása idekanyarodott, az nem annyira a végrehajtás hibája, mint magáé a törvényé, a benne foglalt elveké és jelszavaké, melyek tisztaságának megőrzése végett a reális élet követelményeit mellőzték.

Hogy az 1907: XIX. t.-c. a helyzetet mily optimizmussal ítélte meg, azt tanúsítja az Indokolásnak az a nyilatkozata, mely szerint (129. lap) «csaknem teljes bizonyossággal megállapítható, hogy a balesetbiztosítás költségei a biztosítás első tíz évében *az évi kifizetett munkabérösszegnek 1%-át nem fogják meghaladni.*» A törvény kötelezőleg előírja balesetbiztosítási alap tartalékgyűjtését

(38. §.), melyre a balesetbiztosítás első évében az összes költségek 300%-át, a második évben 200%-át, a harmadikban 150 százalékat, a negyedikben 100%-át stb., még a 14. évben is 10 százalékat kellett volna fordítani. Ez a tartalékolás azonban már a negyedik évben megszűnt, mert *a balesetbiztosítási teher a munkaadók könnyebb megnyerése végett számításba vett 1%-ot már a negyedik évben meghaladta* és azóta az 1.4% körül ingadozik.

Minthogy azonban a törvénynek az az óvatos intézkedése, hogy 1%-nál nagyobb megterheltség esetén a tartalékolás felfüggeszthető, csupán a balesetbiztosításnak első tíz esztendejére szól, az 1917. évben, tehát három év múlva kérlelhetlenül meg kell kezdeni a hiányzó tartalékok befizetését, ami a baleseti terheket egy ugrással még jelentékenyebb mértékben fogja növelni. Ha odáig a balesetbiztosítás egész rendszerét alaposan nem reformálnák, a munkaadók kénytelenek lesznek nyílt sztrájkba lépni és az egész balesetbiztosítás ellen szegülni.

Tekintettel e tanulmány szűk kereteire, szándékosan kerültem a részleteket és a statisztikai adatok halmozását* A baleseti adminisztráció nehézségének és túlságos költségességének illusztrálása végett azonban talán mégsem fölösleges, ha a kártalanítás mai lebonyolításának menetét ismertetem.

A balesetről a munkaadó jelentést tesz az illetékes I. fokú rendőrhatósághoz és a kerületi pénztárhoz, mely utóbbi a balesetet szenvedett munkást beteg gyanánt kezelésbe veszi és gondoskodik a balesetvizsgálati jegyzőkönyv elkészítéséről. E jegyzőkönyvet a helyszínen kell fölvenni, a következő tényezők jelenlétében: a rendőrhatóság, kerületi pénztár, orvos, iparfelügyelőség, sérült, szemtanúk, munkaadó.

Milyen hasznos dolog az, amikor végre sikerül ezt a bizottságot összehozni és e soktagú bizottság kikocsizik a kerületi pénztár székházától esetleg 70 kilométerre fekvő helyszínre, melyen a hónapok előtt kidöntött fatörzs egy favágót elütött. Talán nincs meg már a favágó és eltűnt a fatörzs: ámde megtekinthető a helyszín és ami a fő, megszerkeszthető a jegyzőkönyv, amely azután

* Lásd Galla Marcel tanulmányát: Balesetbiztosításunk terheiről. (Munkásügyi Szemle 1914. évi 6. szám.)

egy terjedelmes aktacsomó pályájának adja a kiindulását, sok költség és vesződség árán.

A baleseti jegyzőkönyv mellé a kertületi pénztár még saját hivatalos orvosának jelentését és a munkaadótól ismét külön bekívánt munkabérkimutatást beszerezve, az ügyet most már a saját járadékmegállapító bizottsága, főorvosa, elnöksége és igazgatósága elé tereli, mely retortákon átmenve, felkerül az Országos Pénztár kártalanítási, üzemi és orvosi osztályain (még pedig mennyi mindenféle kezelési komplikáción) keresztül az Országos Pénztárnak saját járadékmegállapító bizottsága, elnöksége és igazgatósága elé.

A balesetet szenvedett munkás járadékához ily módon néha esztendő multán jut. Erre a kártérítésre pedig bizonyára ép oly sürgős szüksége van, mint a tűzkár- vagy életbiztosítás esetén. Vajjon elképzelhető-e, hogy a biztosítási társulatok a tűz- vagy haláleset után járó összegeket 2 év múlva fizessék?

Ha a sérült megnyugszik az Országos Pénztár igazgatóságának határozatában, most már pénzéhez juthat. De bolond, ha megnyugszik; mert ha főlebbez, minden költség és rizikó nélkül kilátása lehet arra, hogy még többet kaphat. Ugyanis az 1908–1910. évi gyakorlat tapasztalati adatai szerint az első fokú választott bíróságok a felebbezések 62%-át, a budapesti bíróság pedig 70-57%-át ítélte meg az igényjogosult félre nézve kedvezőbb módon, sőt az Állami Hivatal a még ezután is felebbezett ítéleteknek 18-9%-át javította még magasabb járadékra.

Nagyon helyesen állapítja meg *Vályi Sándor* dr. kir. táblabíró (a munkásbiztosítási egyesületben 1913 február 20-án): „A magas járadékok megállapításának egyik főoka az, hogy a szükségesnél is több a járadékmegállapítással foglalkozó orgánium. Szinte természetes lelki motívuma a felülbírást gyakorló fórumnak, hogy a hozzá jogorvoslattal forduló félnek helyzetét a lehetőség határain belül inkább javítani, semhogy rosszabbítani igyekszik, ami különösen áll a laikus elemek részvételével döntő szervek eljárására nézve.”

A laikus elem részvételének kérdése sem hagyható szó nélkül. Vajjon melyik tűzkár- vagy életbiztosítási vállalatnál szokta a biztosítási illetékeknek és a kártalanítási összegeknek nagyságát a vállalatnak laikus tagokból álló *igazgatósága* megállapítani? A baleset-

biztosítás – a németországi 30 éves gyakorlat alapján – már ép oly matematikai alapokra helyezkedő szaktudomány, mint a biztosításoknak bármely más ágazata. Helyes véleménynyilvánításhoz itt is speciális balesetbiztosítási tanulmány és pontos statisztika-gyakorlat szükséges. Ezt pedig a szakmájukat egyébként a legkitűnőbbben értő munkás és munkaadó szakbizottsági tagok és ülnökök is csak az esetben sajátíthatnák el, ha állandóan és folytonosan ezekben az ügyekben dolgoznának.

Minthogy ezt tőlük nem kívánhatjuk, véleményük mindig szubjektív, a pillanatnyi érzelmi benyomásoktól függ. A balesetbiztosítási intézet szakorvosaitól és szakreferenseitől megkövetelhető, hogy a keresetsökkenés százalékos arányszámát és ezek alapján a járadék nagyságát pontossággal meg tudják állapítani és amit megállapítanak, azt el is kell fogadni. Ez alatt nem a „Knochentarif” tételeinek merev alkalmazása értendő, hanem az, hogy az elmélet és gyakorlat kialakította tételeket, okos szakértelemmel, az előforduló esetekben indokolt modulációkkal alkalmazzzák. De ha az elszerencsétlenedett munkások látásától megkímált laikus bizottsági tagok a hivatásos szakemberek szakértő megállapításait folyton megváltoztatják, ezzel nemcsak az egész kártalanítási technikát helyezik teljesen ingadozó alapra, hanem a szaktszítviselőknak a maguk szaktudása iránti bizalmát és egyéni felelősségérzetét is gyengítik.

Ha azonban tekintettel arra, hogy közismert okokból az esküdtszékek intézményét is fenntartandónak találták és ehhez hasonlóan a balesetbiztosításnál is kívánatosnak tartanak a laikus elem igénybevételét, akkor e paritásos járadékbizottságok elnöke a munkaadók kizárólagos vezetése alatt álló balesetbiztosító pénztár szakértő főtisztviselője legyen. De szakügyek intézését teljesen a laikus paritásos bizottságokra bízni abszurdum.

Csak még egy részletkérdésre kívánnék rámutatni és ez a balesetbiztosítás adminisztrációjának túlságos központosításából származott az az abuzus, mely a baleseti sérülteknek a központban való, gyakran több ízben ismétlődő felülvizsgálatából származik.

Előbb a kerületi pénztár állapítja meg a járadékot, mely célból a vidéken lakó sérültek személyes vizsgálatok miatt több

ízben Budapestre kell utaznia. Minthogy a budapesti pénztár az ország összes vasutainak baleseti adminisztrációját látja el, ilyen sérültek elég nagy számban vannak. Az állandó járadék megállapítása végett most már az Országos Pénztár revideálja a helyi szerv megállapítását, ami újbóli felutazásokkal jár. Az ország minden részéből Budapestre kell utazniok a sérülteknek, kiknek állapotára e fáradoalmak és izgalmak bizonyára nem hatnak javítólag.

De ez az eljárás túlságosan költséges is, mert hiszen sokszor kísérszemélyzet útiköltségeivel és napidíjaival is kell számolni. Ezek a tisztára adminisztratív jellegű kiadások a legutolsó években rohamos növekedésnek indultak:

Így p. o.:

1910-ben	12,216 K
1911-ben	23,727 K
1912-ben	71,623 K

Kétségkívül igaz, hogy az eset gyakran oly különleges vizsgálatot igényel, melyhez csak állandóan ipari balesetekben dolgozó specialista orvos ért s melyeknél a keresetkéesség fokának megállapítása esetleg különleges műszereket is igényel. Hiszen gyakran van eset rá, hogy az Országos Pénztár főorvosi hivatalának egyik ilyen speciálistája utazik a baleseti sérült lakhelyére, mert utazási költségei még mindig csekélyebbek, mint amibe a magával tehetetlen sérültnek felszállítása kerülne.

De talán még jobban lehetne a kérdést az orvosi vizsgálatnak bizonyos mértékű decentralizálásával megoldani. Az Országos Balesetbiztosító Pénztár a kerületi pénztárakkal megegyezve, egyes főbb helyeken, az országnak mondjuk 20 ipari városában a saját agentúráival dolgozna, ugyanott speciális baleseti szakértőorvosokat alkalmazna, sőt a kigyógyítás gyorsítása végett kisebb munkáskórházakat is létesíthetne.

Államosítás

A polgári társadalom ügyefogyott tehetetlenségére vall, hogy amikor bajba kerül, menten a kormánytól követel segítséget és államosítást sürget. Közgazdasági és szociálpolitikai nevelés hiányában tájékozatlan, képtelen az önsegélyre, a vízbefülő módjára kapkod és görcsösen kapaszkodik abba a kézbe, melyet szabadítójának vél, de mely őt még mélyebben nyomja alá: az agyonburokratizálás, az államszocializmus marazmusába.

Ha az ipari munkaadók az önsegély eszméjét – mely azonos a minden élőlényben rejtőző titokzatos vis vitális (életerő) fluidummal – annyira a magukénak vallhatnák, mint amily mértékben azt a munkások, rendkívül buzgó tanulás és áldozatkészség, sok lemondás, nyomorúság és küzdelem árán maguknak megszerezték, akkor bármiféle államosítás ellen a legenergikusabban tiltakoznának.

Akkor, ha valamilyen intézmény mechanizmusa rosszul működne, maguk igyekeznének megjavítani, a hibás alkatrészeket jókkal kicserélni és nem dobnák az egész gépezetet az állam kezébe hogy az hozza rendbe. Mintha ahhoz az állam közegei jobban értenének.

Amikor a bonyolultabb kérdésen maga a szakérdekeltség megakad, mely pedig azzal állandóan és hivatásszerűen foglalkozik, abból él, ő érzi legjobban, hol és mi fáj, magának kell tudni megállapítani, hogyan és mit javítson; és amikor önmagán már semmiképen sem bír segíteni, ami többnyire annak a bizonyítéka, hogy az az illető intézmény gyógyíthatatlanul beteg s így el kellene pusztulnia, – államosításért kiált.

Kétségtelenül vannak oly közintézmények, melyek állami vagy községi kezelésben az általános közérdek szempontjából oly

előnyöket bírnak felmutatni, melyek esetleg értékesebbek, mint a magánvállalkozás olcsóbb üzeme. Ámde az is kétségtelen, hogy az államosítás és községestítés hasznát túlbecsülik, ezt a végső eszközt kritikai megfontolás nélkül, még olyan tevékenységekre is alkalmazzák, melyek a hatósági kezelés érzéketlensége és nehézsége alatt sorvadoznak. Ez annyit jelent, hogy ugyan életben maradnak, de amit megkeresnek, az mind a saját életük fenntartására szükséges, tehát se nem fejlődhetnek, sem hasznot nem hajthatnak.

Lehet-e, mikor, hol és hogyan a betegsegélyezést és balesetbiztosítást állami kezelésbe venni? Micsoda előnyöket várnak tőle, miért kívánják és a valóságban minő nem kívánatos következményekkel járna?

Ákik a betegsegélyezés és balesetbiztosítás államosítását sürgetik, alapjában véve a jelenlegi törvény kivételes jellegét kívánnák megszüntetni. Szerintük a munkásoknak nemcsak betegsegélyezése, hanem különösen balesetbiztosítása egyáltalában nem mondható kizárólagos munkaadói érdeknek; ez oly általános közegészségügyi és a szegényügyre való kihatásában is állami érdek, hogy nem igazság, ha ennek költségeit kizárólag a szorosan vett érdekeltiséggel fizettetjük. Az ipar nemcsak az iparosnak, hanem a kereskedőnek, mezőgazdának, az ország összes lakosságának egyaránt hasznos; minthogy a munkásbiztosítást általános érdekből kívánják, annak költségeit is közpénzekből fedezzék.

Az ipari munkaadók a munkásbiztosítás fogalmát csak aképpen értelmezhetik, hogy ez egy olyan intézmény, melynek segítségével *maguknak munkásokat biztosíthatnak*. A munkásbiztosítás apostolai is ezzel érvelnek, ezzel indokolják szükségességét s ezzel nyerték meg maguknak a közvéleményt. Célja a munkások egészségének és testi épségének gondozása, a végből, hogy minél többen, többet és jobban dolgozhassanak.

A munkaerő biztosításának ez a célzata azonban könnyen átbillenhet annak az egyoldalú törekvésnek a szolgálatára, mellyel a *munkások* a munkásbiztosítás által s ennek tulajdonképeni kereteit messze túlmenőleg, *csakis önmagukat akarják biztosítani*. így lett ezen intézményünkben a szorosan vett ipari munkásoknak betegsegélyezése és ipari balesetbiztosítása határainak be nem tartása miatt *általános* betegsegélyezés, munkanélküliség elleni és rokkantbiztosítás.

Amily mértékben élezik ki tehát a munkások a munkásbiztosításban az önmaguk biztosításának jellegét, amily mértékben aknázzák ki annak anyagi előnyeit oly önző, egyéni célokra, melyek túllépik a munkaadó és munkás közös érdekeinek a határait, ugyanoly mértékben csökkentik a munkaadóknak rokonszenvét és a leghatásosabban felébresztik és fejlesztik bennük azt a gondolatot, hogy erre ráfizetnek, maguknak munkaerőt más módokon olcsóbban biztosíthatnak, tehát igyekeznek ettől szabadulni s ha másképen nem lehetséges, az egész intézményt áttolják a közösségre.

De nemcsak ezek az anyagi megfontolások táplálják az államosítás gondolatát, hanem az intézmény adminisztrációjánál tapasztalt bajok is ettől remélnék orvoslást.

A betegpénztáraknak paritásra és önkormányzatra alapított szervezetében beteg a paritás, beteg az önkormányzat.

Még jó szerencse, hogy az Országos Pénztár évente csak egyszer gyűlésezik, mert különben az autonómia alkatelemei között már országszerte polgárháború dúlna. A közgyűlés állítólag arra való, hogy a helyi autonómiák vezetői évente legalább egyszer szakszerű beszámolókra, közös megbeszélésekre, hasznos munkára összegyűljenek. Ámde mivé lett ez a szép cél, amikor az ország minden vidékéről összesereglett közgyűlési kiküldötteknek legértékesebb elemei szégyennel és haraggal kifakadnak: „mi otthon a legszebb békességben megvagyunk, munkások és munkaadók egyaránt. Évente egyszer feljövünk a közgyűlésre, a Központhoz, tanulni, tapasztalni, közös ügyeinket megbeszélni és intézni és itt mindig a legelvadultabb viszonyokat találjuk. Sértő piszkolódást, korcsmai tónust, erőszakoskodást. Miért is kell idejöttünk? Azért, hogy e megmételvezett levegőt magunkkal vigyük?”

Az államosítás gondolata tehát nem minden ok nélkül vetődhetett fel. De viszont az is kétségtelen, hogy bár a munkaadók megszabadulnának az önkormányzatban való részvétel kellemetlenségétől, a terheket pedig a társadalom szélesebb köreire áthárítanák, állami kézben az intézmény még drágább, adminisztrációja még bonyolultabb és hosszadalmasabb volna. Az egész érdekelt-ség, most már kivétel nélkül közös megegyezéssel szívvel-lélekkel „állami intézménynek” tekintené. Az állami közegek kijátszása, a jogtalan előnyök kifürkészésében megnyilvánuló leleményesség,

– melyről adóhivatalaink sok érdekeset mesélhetnének – szabad teret nyerne.

Mennyivel könnyebb volna ma is a betegsegélyezés adminisztrációja, ha egyszerűen annak lebonyolításából állana, hogy a beteg tagok gyógyítást és segélyt kapjanak. A komplikált ellenőrzési apparátusok ma is a visszaélések elleni küzdelem, a jogtalan igények ostroma elleni védekezés miatt szükségesek. És amikor a mai helyi pénztárak mégis igyekeznek magukon valamennyire segíteni, vajjon a bürokratikus állami kezelés jobb lenne? És az érdekeltég támogatása nélkül tudna-e a tömegeknek ostroma ellen védekezni?

A balesetbiztosítás államosítása – mint azt a kereskedelemügyi minisztérium 1903. évi emlékirata is nagyon helyesen kifejti (513. oldal) – drágább lenne és szervezetében komplikáltabb minden más biztosítási módnál. A munkaadóknál előreláthatólag még nagyobbfokú közömbösség, az alkalmazottaknál könnyelműség következnek be, mindkettőnek eredménye pedig a balesetek nagyarányú szaporodása lenne, nagyobbarányú, mint bármely más megoldás esetén. A munkaadók minden államhatósági ellenőrzés és presszionálás dacára sem igyekeznének műhelyeiket úgy berendezni, gépeiket oly balesetelhárító készülékekkel felszerelni, hogy ezzel a baleseti veszélyt csökkentsék, a munkások pedig még a jelenlegi rendszernél is szilárdabban éreznék magukat az állami prémiumok élvezetében biztosítva és még kevésbé törődnének a munkában való óvatossággal és kigyógyulásukkal.

Tegyük tehát félre az államosítási ideákat arra az időre, amikor a betegsegélyezés és balesetbiztosítás a lakosság összes rétegeire és minden igényre kiterjedő általános népbiztosítássá fog fejlődni.

Ha a viszonyok majd egykoron tényleg ide fejlődnének, – bár ennek valószínűségét a szociálpolitika túlhajtásai elleni kritikának mindinkább erősödő áramlata komolyan veszélyezteti – még mindig elég idő lesz a szükséges törvényes intézkedéseket megtenni. Az élet természetes fejlődését megelőzni akaró törvényes intézkedés azonban – ritka kivétellel – mindig célt téveszt és helytelen eredménnyel jár.

Örömmel konstatálhatjuk, hogy a magyar munkásság a munkásbiztosítás államosítását ma a legnagyobb energiával ellenzi.

Ha ezt meggyőződésből teszi, ezzel dicséretes szakértelmet és helyes felfogást tanúsít. De a szocialistáktól ilyen liberális felfogás annyira szokatlan, hogy erre az örömrre is egy kis felhő borul; hátha csak azért oly nagy ellenségei az államosításnak, mert azt látják, hogy a munkaadóknak egy része segítségért az államosítás után kapkod? Mert volt idő, amikor a munkásbiztosítás fölötti elégtelenségében a szervezett munkásság is államosítást kívánt.* És ha viszont a munkaadók oly megoldást találnának, mely a munkásbiztosításnak visszaadhatná egészséges, mindkét felet megnyugtató életerejét, a betegsegélyezés és balesetbiztosítás iránti érdeklődést, az önsegély és a kölcsönösség ihletét, ha tehát ily módon a munkaadókban az államosításnak még a gondolata is elhalna, vajjon ez nem ébresztené viszont az izgágább munkásokban azt a gondolatot, hogy most már inkább államosítsunk? Mert nagyobb érdek az, hogy a munkaadókat bosszantsuk, hogy nekik ártsunk, mint amilyen az, hogy a munkásbiztosítás, minden pártszemponttól függetlenül, önmagában legyen oly egészséges alapokra fektetve, amilyenre csak lehet.

Az állam anyagi hozzájárulásának kérdése más dolog. Ez teljesen független az államosítástól és csupán azt jelenti, hogy a közösség, az állam, közvetlen anyagi támogatással kárpótolja a munkásbiztosítási intézményeket azokért a teendőikért, melyeket egyfelől az államosítás mellőzése esetén megtakarít, másfelől amelyek egyáltalában nem tartoznak az ipari érdekeltségre.

Ilyen például a kerületi betegsegélyező pénztáraknak az a működése, melyet tulajdonképen a mezőgazdasági munkások kigyógyítása terén kifejt.

Más ipari városokba is, de főképen Budapestre ősszel az egész ország munkássága tódul, hogy magát betegségeiből kigyógyíttassa s azután ismét visszamegy falujába. Ezért táppénzt is kap, míg otthon munkanélkül van.

Munkásainknak amúgy is szokatlanul nagymértékű, egészségtelen fluktuációját ez a körülmény is növeli.

Ha magát bárki betegnek érzi, beáll munkásnak bármely oly munkaadóhoz, ki kerületi pénztár kötelékébe tartozik, s pár

*Lásd a »Munkásbeteg-segélyezési törvény módosítása" című mű I. kötetének 251., 253. és 317. lapjain.

nap múlva a betegállományba jelentkeznek. A kerületi pénztárt fenntartó iparosok és munkások ily módon sok pénzt áldoznak olyan munkások kigyógyításáért, kik az iparnak tényleg talán csak egy-két napi munka hasznát nyújtották. Ez ellen való védekezés; a munkásságnak is érdekében áll, mert csakhogy pénztári bejelentéshez jussanak, minden áron munkát vállalnak, mert céljuk nem az, hogy dolgozzanak, hanem hogy betegpénzt kapjanak. Ennek elhárítása végett kellene behozni azt, hogy a munkások csak 2-4 heti tagság után jussanak a betegsegélyezés élvezetébe és akkor s a betegség első 3 napjára csak orvost és gyógyszereket kapjanak, de nem egyúttal táppénzt is.

Ha az első három napi betegségre nem adnánk táppénzt, ezzel csak a budapesti kerületi pénztár évi 900.000 koronát takarítana meg.

Belépési díjat kellene szedetni, hogy a munkások érezzék a pénztári tagság értékét és ne lépjenek csak akkor a pénztárba, mikor már betegek.*

Mint a régi Általános Pénztár is tette, a kerületi pénztárak külön adakozásból is gyűjtsenek külön segélyalapra, melyből a 20 hétről esetleg 26 hétre meghosszabbítandó segélyezési tartam után is lehessen arra érdemes betegeket támogatni.

Különleges elbánásban részesüljenek azok a munkások, kik egy vagy több év óta tagjai ugyanannak a kerületi pénztárnak, sőt ugyanannál a munkaadónál dolgoznak. Ezzel a munkások állandóságát hathatósan előmozdíthatók.

Az a jelenlegi intézkedés, hogy 8 heti munkaviszony kimutatása után újból tetszőleges számú 20 heti segélyezésekre nyílik igény, szintén olykép volna korlátozandó, hogy a visszaélések minél sikeresebben legyenek csökkenthetők.

Mert bizony ma már a jámbor falusi is kitanulta a törvényt és számszerűleg kimutatható, hogy amikor első ízben feljött a fővárosba, hogy magát a budapesti munkások és munkaadók költségére ingyen kigyógyíttassa, csak 4 K napi keresettel volt bejelentve; a következő években már rájött arra, hogy ha a gazdája napi

* Lásd a Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesületének kiadványait, 4. füzet.

8 K keresettel jelenti be, a kerületi pénztártól akkor nem 175 K, hanem 375 K napi táppénzt kap.

Nem is kell a munkaértéknek ilyenén megnöveléséhez évekig várni; teljesen elégséges, ha a 20 és 8 hetes periódusokat betartja. No és akadnak még olyan felületes és jószívű munkaadók, kik munkásaiknak ezt a kis szívességet készséggel megteszik, különösen ha ennek ellenében a munkás az illető pár napra 4 K helyett tényleg kifizetett 2–3 K-val is megelégszik.

Ugyanígy indokolt volna az is, hogy az állam a biztosítás költségeihez is hozzájáruljon, tekintettel arra, hogy az ipari munkaadók túlnyomólag oly munkások számára fizetnek kártalanítást, kiktől az iparnak sem a baleset előtt nem volt, sem a baleset után nem lesz semmi hasznuk.

Ez az állami hozzájárulás azonban egyszerűen oly módon legyen megszabva, miként Angliában az egész betegsegélyezésnél, hol t. i. az állam a költségeknek $\frac{2}{3}$ részét fizeti, vagy mint a németországi és az osztrák javasolt rokkantbiztosításnál, hol minden járadékhoz fix összeggel csatlakozik.

Az állami támogatásnak azonban föltétlenül a leghelytelenebb módja az, ami nálunk van, amikor az állam az Országos Pénztár igazgatási költségeit fedezi. A kormány e címen csak 400-600.000 K-t preliminált, tavaly azonban kénytelen volt hozzájárulását 1,300.000 K-ra, az 1914. évre pedig 1.430,000 K-ra emelni. Ezen az áron azonban beavatkozási jogot vesz magának arra, hogy a hozzájárulásnak miképen való felhasználását megbírálhassa, az Országos Pénztár budgetalkotási jogát tehát teljesen megsemmisítse.

Igaz ugyan, hogy ezzel szemben az Országos Pénztár viszont azzal védekezett, hogy az Állami Hivatal által jóváhagyott (!) alapszabályaiban magának illimitált budgetcsinálási jogot biztosított, amennyiben 191. §-a szerint mindazokat a költségeket, melyeket az állam nem engedélyezett, vagy el nem vállalt, egyszerűen kezelési költség gyanánt számolja el, de amilyen szerencsétlen az Országos Pénztár által választott ez a kibúvó, ép olyan hibás az állami hozzájárulásnak ilyen módon való megszabása, melynek bizonytalansága és inkompetenciája egyenesen kényszerít arra, hogy a munkásbiztosítás adminisztrációjához szükséges költségeket is mellék-ösvények követésével fedezzék.

Nagyon is alapos megfontolás tárgyává tehető az, vajjon ez a hozzájárulás, mely a munkások és munkaadók évi összes áldozatához képest alig 2%, megéri-e azt a sok huzavonát és bajt, melyet ezzel szemben el kell szenvedni.

Amikor az Országos Pénztár sokféle fórumán átmenő hosszas tárgyalások után végre megállapítja a maga költségvetését, azt előbb az Állami Hivatal nyirbálja szét, vesz el valamit az egyik tételből, hogy ezzel szemben egy neki jobban tetsző más tételt megnagyobbítson, ezután pedig még a kereskedelemügyi minisztérium módosítja e költségvetést úgy, hogy mire az Országos Pénztárhoz visszakerül, alig lehet ráismerni.

Az 1913. évre szóló költségvetését 1913 december közepe táján, tehát az év végén kapta meg.

Hát ilyen állandó bizonytalanságban lehet az Országos Pénztárt helyesen adminisztrálni? És nem volt igazunk, amikor azt állítottuk, hogy az Országos Pénztár autonómiája épen a legfontosabb ponton, a maga önkormányzati költségvetésmegállapítási jogán van megsemmisítve és a felelőség nélküli kapkodás állapotába dobva?

Az ilyenforma állami támogatást az érdekeltség megköszöni.

Nagyon rossz vásárt csinálnak a munkások és a munkaadók, amikor beleegyeznek abba, hogy a kormány az ő elenyésző hozzájárulása ellenében az egész munkásbiztosításnak a fogantyúját a kezében tartsa. Az a bizonyos állami ellenőrzés, felügyelet és irányítás, ami az államnak mint a törvények öréke köteles feladata, egészen más dolog. Ezt bármely autonómia, önmegnyugtása végett, szívesen látja. De amikor nem is egy, hanem két káptalannak az örökös aprólékos beavatkozása közt kell bukdácsolni, melyeknek felfogása napról-napra változik, mint személyek nélkül működő titokzatos hatalmak, a következmények iránt minden felelőség nélkül a munkásbiztosítás adminisztratív részleteibe avatkoznak, nagy költségekkel megindított munkálatokat egyetlen tollvonással megsemmisítenek, megállapítanak, vagy kisajátítanak, az ilyen támogatásról készséggel lemondunk.

Az állami szubvenciókkal való mesterséges iparfejlesztésnek legbuzgóbb hívei tudvalevőleg azok, kiknek ebből valami erkölcsi vagy anyagi hasznuk van. De bizonyára még ezek is lemondának

az állami segélyekről, ha a kormány nem elégedne meg az iparvállalattól megkövetelt termelési feltételekkel, azzal, hogy megállapítja, hogy mit kell az iparvállalatnak a segélyvel szemben teljesíteni, hanem az államsegélyt az iparvállalat *igazgatási költségei* gyanánt adná és magának *az igazgatás részleteinek megállapításába* beleszólást követelne.

Az 1907: XIX. t.-c.-nek szociális szempontból legnagyobb érdeme az, hogy a szolgáltatásokat nemcsak a biztosítottakra, hanem azoknak családtagjaira is kiterjesztette. A munkások által vezetett Országos Pénztár pedig egyoldalú liberalizmusában annyira ment, hogy alapszabályainak 33. §-ában segítségre igényjogosult családtagnak minősítette nemcsak a házastársat és a törvényes és törvénytelen gyermeket, hanem az örökbe fogadott gyermeket, a a szülőt, nagyszülőt, sőt még az unokát is.

Mindezeknek a betegségben való segélyezése és gyógyítása, a biztosított alkalmazottnak baleseti kártalanítása egyedül az ipart: terheli.

A munkaadók szívesen vállalják a saját munkásaik után fizetendő biztosítási díjakat és elismerik, hogy a munkások családtagjainak ellátását is mellőzhetetlen humánus érdekek kívánják, mert hiszen közérdek az, hogy a jövő ipari nemzedéke minél egészségesebb legyen, betegségtől és nyomortól lehetőleg már gyermekkoruktól megóvassanak. Csakhogy mint minden oly tevékenység, mely a jelen keretein túl a jövőbe dolgozik, ez is állami feladat, mely semmiképen sem róható a társadalom egyetlen osztályára.

Még olyan külföldi államok is, melyeknél pedig a munkásbiztosítás a családtagokra nincs kiterjesztve, ezt az intézményt jelentékeny anyagi támogatásban részesítik. Svájc évenként 5 millió frankkal, Németország 1911-ben 63 millió K-val, míg Anglia támogatása 1912-től 1916-ig évi 42 millió K-ról fokozatosan 108 millió K-ra fog emelkedni.

Az állam járuljon hozzá a jelenlegi támogatásának többszörösét igénylő kulcs arányában a munkásbiztosítás összes költségeihez, külön a kerületi betegsegélyző pénztárakéhoz, ott, ahol a helyi viszonyok indokolttá teszik, így elsősorban Budapesten járuljon a betegpénztárak szövetsége által létesítendő-

országos jelentőségű nagyobb létesítményeknek és a balesetbiztosításnak költségeihez, azoknak adminisztrációjába azonban ne avatkozzék. Ha pedig ezt nem tehetné, hagyja az érdekeltséget a saját erejére; a betegpénztárak és a balesetbiztosítás működési terjedelmének okos és mérsékelt szűkítésével maguk is tudnak finansiális helyzetükön segíteni, anélkül hogy a törvényes kötelezettségeik ellen vétenének.

Csak annyit kellene tenniök, hogy a kizártak iránti minden részvétet és sajnálkozást félretéve, működésüket kizárólag azokra a munkásokra korlátoznák, kik tényleg az ipari munka körzetébe tartoznak.

Az 1907:XIX. t.-c. megalkotása és végrehajtása.

Sokszor halljuk azt a panaszt, hogy munkásbiztosításunk mai bajainak egyik oka a törvény megalkotásának elsietése, még inkább azonban az a hihetetlen elhamarkodás, melylyel a törvényt végrehajtották, intézmények működését hivatalosan megindították, mielőtt ezek az intézmények léteztek volna, s a végrehajtásra szabott rövid határidő miatt semmiféle előkészületeket sem tettek; megkezdték a kártalanítást és a szolgáltatmányok kifizetését, mielőtt a balesetbiztosító pénztár és a betegsegélyző pénztárak bevételekhez juthattak volna, forgótökét pedig nem kaptak.

Ezek az állítások teljesen helytállóak és tény, hogy e körülmények munkásbiztosításunknak oly súlyos anyagi károkat okoztak, melyeket folyton magával vonszol, s ha külső segítség nem érkezik, azokat még évek múltán sem heverheti ki.

Kívánatos és indokolt tehát, hogy az 1907:XIX. t.-c. történetéről is megemlékezzünk.

A modern munkásbiztosítás tulajdonképeni megteremtője *Bismarck*, kiindulási alapkőve az 1881 november 17-iki császári üzenet és az összes államok között vezető mestere ma is Németország. Az első balesetbiztosítási törvénytervezet ugyan már 1881 március 8-án a birodalmi gyűlés elé terjesztetett, s ezt már 1882 május 5-én egy módosított javaslat követte, a különálló betegsegélyezési törvény azonban csak 1884 december 1-én, a balesetbiztosítási törvény pedig háromszoros átdolgozás után 1884 július 6-án lépett életbe. Amint egyes hiányai érezhetőkké váltak, már 1885 május 28-án, 1886 május 5-én, 1887 július 13-án, 1887 július 11-én újabb novellákkal és törvényekkel pótolták. Ily gondos előkészítés után kezdeményezte *Bismarck* 1887 november 17-én a

rokkant- és aggkori biztosítást, mely 1889 június hó 22-én vált törvénynyé.

Schmoller közgazdaságtanában a következőket jegyzi meg: » A parlamentáris eszközök nyomásának teljes alkalmazásával 9 év alatt három ily alapvető reformot létesítettek. A törvényjavaslatoknak egyik általam nagyrebecsült tervezője előtt e túlságos sietés fölött megdöbbenésemet fejeztem ki; véleményem szerint minden újabb lépés előtt több tapasztalatot kellett volna szerezni, a dolgokat jobban érlelni hagyni. Erre a válasz az volt: ha az egész művet nem lehetett volna *Bismarck* alatt befejezésre juttatni, csak generációk multán juthattunk volna ismét egy lépéssel előbbre. *Parlamentáris kormányok a maguk erős osztály- és pártérdekeik miatt nem alkalmasak nagy reformokra*”.

Még nagyobb az 1881–1889. évek közé eső német törvényhozás alkotásának értéke, ha meggondoljuk, hogy a munkásbiztosításnak ez az inaugurált általános nemzeti jellege minden előzetes irányítást és tapasztalatot nélkülözött, tehát tényleg «a sötétbe való ugrás” veszélyével járt. A mi helyzetünk akár 1891-ben, de még inkább 1907-ben jelentékenyen könnyebb volt, mert már más államoktól tanulhattunk. És ha még el is fogadjuk az elsietés indokául azt a körülményt, hogy *Baross* Gábornak, majd 1907-ben a koalíciónak nem sok ideje volt a várakozásra, a parlamentben kínálkozott kedvező időpontot a legnagyobb gyorsasággal kellett kihasználni, mert ha késedelmeskedik, az egész munkásbiztosítás tán évekig tartó halasztást szenvedhetett volna, az 1907: XIX. t.-c. hibája mindenesetre sokkal súlyosabb mint *Baross* Gáboré. Mert az 1891: XIV. t.-c. csak követni akarta a külföldet, még pedig egy már ismert, szilárd úton; az 1907: XIX. t.-c. ellenben megelőzni, még pedig a szociálpolitika tündérkertjének délibábos tájain.

A koalíciós kormány 1906 áprilisában meglepetésszerűen kineveztetvén, gyorsan munkához látott, hogy a kormányzatot leljessen új irányzat jogosultságát bebizonyíthassa.

Az 1906. évi kiegyezésen, az államvasúti dolgokon és egyéb ténykedéseken kívül szociálpolitikai alkotáshoz is kívánta kötni emlékét abban a föltevésben, hogy a hevenyében elkészített munkásbiztosítási törvénynyel magának a munkásosztály körében is nép-

szerűségét szerez. Ez magyarázza azt a lázas sietséget, melylyei alkotását az érdekeltség elé hozta.

A kereskedelemügyi miniszter 1906 júniusában adta ki tisztviselőinek a rendeletet a munkásbiztosítási törvényjavaslat kidolgozására és e tervezet már két hónap múlva, azaz 1906 augusztus 16-án az Országos Ipartanács előtt feküdt. Itt sem soká feketett; mert már szeptember első napjaiban újabb bizalmas szaktanácskozás elé került, melynek az Országos Pénztár jelentése szerint: (1907/8. év, 11. oldal) „*beható, több napig tartó tárgyalásai*” után a törvényjavaslat gazdag indokolással együtt október 12-én már a képviselőháznak benyújtott. A törvényjavaslattal a t. Ház is gyorsan végzett és a törvényt 1907 április hó 6-án már szentesítették és ugyané hó 9-én kihirdették.

Megjegyzendő, hogy a törvényjavaslatot közben az igazságügyminisztériumban működő kodifikációs osztály revízióján is keresztül kellett bocsátani; ámde itt sem hagytak időt gondos, alapos revízióra, hanem rövid néhány nap alatt keresztülhajtották. Mintha üldözte volna a kormányt valaki, úgy sietett vele; ennek tulajdonítható, hogy a törvény ellentmondásai és homályosságai kezdetben földéretlenül maradtak.

Nem lehet érdektelen megismerkednünk azokkal a „*beható*” tárgyalásokkal, melyeket a kereskedelemügyi kormány abból a célból engedélyezett, hogy az érdekeltség véleményét nyilváníthassa.

A törvényjavaslatot csak 1906 augusztus 24-én küldték szét az érdektestületekhez és a kereskedelemügyi minisztériumban már szeptember 3-án szaktanácskozományt tartottak.

Hiába volt az érdektestületeknek, különösen a kereskedelmi és iparkamarai kiküldötteknek az a kérelme, hogy egyáltalában nem volt idejük két hét alatt a javaslatot áttanulmányozni és az érdekeltséggel megtárgyalni. Emiatt arra kérték az elnöklő *Szterényi* József kereskedelemügyi államtitkárt, halaszsa el az ankétet legalább 14 nappal, ki azonban e kérés teljesítését egyenesen megtagadta, szó szerint azt mondván: „ha én egyszer leveszem a napirendről a javaslatot, többé nem terjesztem elő.” Az aggodalmas lelkiismeretűeket pedig azzal nyugtatta meg, hogy a „tárgyalandó tervezetben felölelt kérdések részletenként már számos szaktanácskozás tárgyát képezték, de meg annál a magas intelligenciánál fogva,

melylyel a kamarák képviselői bírnak, *egyszeri hallásra* és előadás után is tudnak véleményt nyilvánítani. A kérdés különben is annyira érett, hogy mindenképen kívánatos, hogy ez a javaslat már október 10-én a törvényhozás elé terjesztessék.”

Az 1906 szeptember 4-iki napilapok hírei szerint a kiküldöttek egész sora ide s tova futkosott felvilágosításokért, mert a javaslat átolvasására sem volt idejük, sőt még az újságok közleményeibe sem tekinthettek.

A tárgyalás tehát jórészt oly szakférfiak előtt folyt le, kik a javaslatot egyáltalában nem is ismerték.

Az 1906 szeptember 3-án és 4-én tartott szakértekezleten a munkások vezető képviselői a törvénytervezetről a legsúlyosabb bírálatot mondották, azt teljesen elhibázott és korcs alkotásnak minősítették. Nagyon helyesen kiéreztek a törvényjavaslat egységesítési és központosítási tendenciáinak abszurditását. Felismerték, hogy a törvénytervezetben hangsúlyozott *egységesítés* csak látszat és csak a papiroson van meg. A tervbe vett *központosítás* pedig merev és bürokratikus, mely megöli a helyi szervek autonómiáját. Helytelen és igazságtalan a *paritás*. A munkáltatóknak nem lehet érdekük abban, hogy a munkásokat megfosszák a betegsegélyző pénztárakban képviselt $\frac{2}{3}$ képviselettől. Ez folytonos konfliktusokat, összeütközéseket és megrázkódtatásokat fog előidézni, melyek az iparra károsak lesznek.

A Budapesti Kerületi Általános! Betegsegélyző Pénztár igazgatósága *egyhangúlag, tehát a munkaadó tagok hozzájárulásával* tiltakozott a paritás ellen, rámutatva arra, hogy a betegpénztárak csak akkor tudnak hivatásuknak megfelelni, ha a tagok bíznak az igazgatóságukban. Az eddigi rendszernél ez a bizalom meg is volt; paritásos rendszernél azonban a munkásoknak okvetlenül szembeötlök az, hogy ott az ő érdekeit nem képviselik.

Ugyanezt hangsúlyozta néhány vidéki kamara titkára is, kik szerint a munkáltatók épenséggel nem ragaszkodnak a paritáshoz. Volt már erre tapasztalat. A debreceni ipartestületi pénztárban volt paritás, de ez a helyzetet annyira kiélesítette, hogy igazán lehetetlen volt igazságot tenni. Örökös veszekedés volt az üléseken a két párt között. Erre a munkáltatóknak szükségük nincsen és ennél fogva a paritást nem is kívánják.

Két napi tárgyalás után, melyben a munkások kiváló szakértelemmel vettek részt, az elnöklő államtitkár az általános vitát bezárta és dicsérvén azt a nyíltságot, melylyel a javaslatot a nyilvánosság előtt tárgyalta, utalt arra, hogy nem lehet minden óhajnak eleget tenni és *majd egy revízió* lesz hivatva a hiányokat pótolni. Elismeri ugyan, hogy leginkább a paritást támadták, ettől azonban nem lehet eltekinteni, mert „*nemsokára* sor kerül az aggkori- és rokkantbiztosításra is, aminél pedig szükség lesz a paritásra. A kormánynak a szociálpolitikai téren a *fokozatos* haladást kell biztosítani.”

Az ipari érdekképviselőknek az a része, mely nem foglalkozik hivatásszerűen a munkáskérdéssel, hallgatott, egyszerűen azért, mert a munkások a törvényjavaslatot a legélesebben támadták és a járuléklevonás megtagadásával fenyegetőztek. Ezek, valamint a felületesebb polgári közvélemény úgy gondolkodtak, hogyha ez a törvény a munkásoknak annyira rossz, akkor a munkaadók szempontjából bizonyára nagyon jónak kell lennie.

A következő és szakértő elmélkedésnek ugyanaz a logikája, melyet már fentebb (127. oldal, első bekezdés) az államosítás kérdésénél is fölemlítettünk.

A munkaadó-egyesületeknél azonban a dolog már nem ment ilyen simán. Ezek már nem korlátozták megjegyzéseiket a hála és elismerés tolmácsolásának obligát ömledézéseire ama nagy alkotás fölött, mely szociálpolitikai törvényhozásunkat ily hatalmas lépéssel viendi előre. Hiába igyekezett a kereskedelemügyi minisztériumnak a törvény megalkotásában résztvett néhány főtisztviselője a munkaadó érdektestületekben személyes előadásokkal a törvényjavaslat részére hangulatot kelteni, ez egyáltalában nem sikerült, mert például a *Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete* az egész törvény ellen nyomatékosan állást foglalt.

A munkaadók és munkások tiltakozásával azonban a kormány mitsem törődött, s a törvénytervező bürokrácia feltartóztatlanul rohant a maga útján.

Az *Iparegészségügy* című szaklap 1906 augusztus végén két hosszú cikkben is foglalkozott a törvénytervezetekkel s többek között így írt:

A munkaadóknak adott az a jog, hogy a munkásbiztosító pénztáraknál felerészből vehetnek részt az igazgatásban, aligha ér fel azokkal a hátrányokkal és károkkal, melyeket ez az intézkedés fog okozni a munkások elégtelenségének felszámolásával. Hiszen máris olvashattuk, hogy a szociáldemokrata munkásság erős akcióra készül e törvényjavaslat ellen, éles harcot hirdet ennek törvényerőre emelése esetére s ha a kormány bölcs engedékenységgel ez áramlatot leszerelni nem tudja vagy nem akarja, akkor kárbavesztett a fáradtság és kárbavesztett az egész áldozat, amit e törvény az államnak, az iparosoknak és a munkásoknak okozni fog, mert *szociálpolitikai békítő hatása egyáltalán nem lesz.*

A munkaadóknak biztosított paritás nem éri meg azt az árat, amit érte fizetni kell. Nem éri meg azt a sok kárt, költséget, zavart s a termelés bizonytalanná tételét – ami pedig mind bekövetkezhet. A magyar ipar nem oly erős, hogy ily rázkódtatásokat kibírjon vagy megkockáztasson. A javaslatnak ez az intézkedése tehát egyaránt erős ellenállásra fog találni, úgy a munkások, mint a munkaadók részéről. Mert a munkaadók a paritás kedvéért a járulékok felének fizetését nem szívesen vállalják magukra, viszont a munkások nagy sérelmet találnak abban, hogy rég megszerzett jogaik egy tollvonással megsemmisüljenek.

A Győrött megjelenő *Iparügyek*, szintén a munkáltatók lapja, a következőképpen méltatja az új törvényjavaslatokat:

„Ha jól megértettük az új törvényjavaslatot, az a betegsegélyező pénztárak és a vele kapcsolatosan felállítandó balesetbiztosítás önkormányzati szervezetén is kíván újításokat tenni, még pedig az egyszer a munkaadók „javára”. Nevezetesen a pénztár igazgatása körül az eddigi egyharmadrész helyett felényi szavazatot biztosít a munkaadóknak. . . Köszönjük alássan!... Nem kell! Az e fajta demokratizmus nem kenyerünk. Először azért nem, mert a pénztár tisztára a munkásokért való intézmény lévén, intézzék annak sorsát a munkások maguk, másodsor és legfőképpen pedig azért, mert ezen jogoknak komolyan bevételük csak a munkaadók és munkásoknak adna újabb alkalmat összetűzésre, évenkénti csetepatéokra, amelyekre a ma is meglévők mellett igazán egyik félnek sincs szüksége. No és gondoskodik-e a törvényjavaslat arról is, hogy a munkaadók a közgyűléseken – esetleg többségre jutva – le ne szállíthassák a járulékokat? Az egész országban farkasszemmel néz egymással a munkás és munkaadó. Nem hiányzik egyéb, minthogy ok nélküli közgyűlésezzelvel élésítsük az ellentéteket.”

Ezekből a szemelvényekből is kitetszik, hogy az új törvényjavaslat nemcsak a munkásoknak, hanem a munkáltatóknak sem

kellett. Hát akkor mit akartak vele elérni? Kinek a javára akarták ezt a javaslatot életbeléptetni, ha egyik érdekelt fél sem kívánta?

Találkozunk ugyan olyan felfogással, mely szerint, ha valamilyen törvényre vagy hatósági intézkedésre mindkét fél, a munkaadó és a munkás is haragszik, az annak a bizonyítéka, hogy a helyes közélet eltalálta. Ám ez nagyon veszedelmes elmélkedés, mert *salvus conductust* ad oly ténykedések számára is, melyek minden tekintetben helytelenek. Ha valamely intézkedés ellen mindenik fél zúgolódik, az még nem okvetlenül annak a bizonyítéka, hogy az az intézkedés jó, sőt ellenkezőleg bizonyára célvetesztett, vagy fölösleges.

Egy, sajnos negatív haszna mindenesetre van a mi munkásbiztosítási törvényünknek. A legmeggyőzőbb bizonyítékát szolgáltatatta annak, hogy az elméletileg igazságoknak látszó jelszavak a gyakorlatban mily óvatosan alkalmazandók.

Az érdekelttség, munkások és munkaadók egyaránt, sohasem *jóobbt* volna annak felismerésére, hogy minő veszedelem van az *egyenlőség*, a merev *központosítás*, a nem összetartozó dolgok *egységesítése* és *egyesítése*, továbbá a *paritás* jelszavaiban és mennyire veszedelmes, ha az önkormányzatok és a hatáskörök nincsenek tisztán és határozottan megállapítva.

Ha nem lett volna oly törvényünk, mely mindezeket a jelszavakat ily határozottsággal megvalósítja, úgy hogy abszurditásuk ily szembeűnővé nem válik, akkor ma nem rendelkeznenk azzal az érzékeny felismerési képességgel, azzal a gyanakvással, melylyel hasonló törekvéseknek, mint az 1908. évi új ipartörvény tervezetének sorsa mutatja, a legnagyobb energiával ellene szegülünk.

Egyszóval, iskolai példát alkottunk, melynek gyakorlati eredményeiből tanulhatunk.

Ha a törvény a fölkapott jelszavaihoz összes §§-aiban őszintén hű marad, jobb lett volna, mert életbeléptetése után rögtön el kellett volna törölni. Egyszerűen azért, mert nem lett volna végrehajtható. Homályosságával azonban, mely senkinek sem ad teljesen igazat, de azért mindenkit kielégíteni, megnyugtatni akar, és mely egymással ellentétes értelmezéseket is megenged, életét immár 7 évre sikerült kihúznia.

De a törvénynek ily elhamarkodott megalkotása a bajnak még kisebbik része. Sokkal súlyosabb bajokat okozott annak végrehajtása.

Az Országos Törvénytarban 1907 április 6-án kihirdetett törvénynek életbeléptetési napjaként július 1-ét szabták meg, tehát mindössze 3 hónapot, a törvényjavaslat indokolása szerint „*tekintettel az azt megelőzőleg szükséges előkészítő és végrehajtási intézkedések nagy tömegére.*”

A törvény életbeléptetése iránt kiadott kereskedelemügyi minisztériumi (57734/1907. sz.) rendelet azonban csak még jóval ez után, *1907 július 12-én* volt kibocsátható és ennek megfelelően később közhírré tehető. Ezt megelőzőleg ugyan, de mégis már csak *1907 június 26-án* ment szét az összes törvényhatóságokhoz az a rendelet, mely a M. Kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatalt *1907 július 14* hatálylyal életbe léptette.

Tessék mindenkinek ehhez alkalmazkodni.

Az új törvénynek *1907 július 1-én* történt hatályba léptével megszűntek a kerületi pénztárak, ettől az időponttól fogva már csupán egyetlen Országos Pénztár létezett, fölötte az Állami Hivatallal.

A törvény tehát meg volt, a végrehajtási rendelet azonban csak *július 12-én* bocsátatott ki, az egész munkásbiztosítási ügy felügyeletére és irányítására hivatott Állami Hivatal állásait hamarosan betöltötték csupa oly egyébként érdemes állami tisztviselővel, kiknek a munkásbiztosításról fogalmuk sem volt és kiket állásuk elfoglalása előtt legalább félévre németországi szakhivatalokba kellett volna gyakorlati kiképzésre kiküldeni; az Országos Pénztár alakuló közgyűlése ellenben csak 1907 november 24-én volt megtartható, úgy, hogy tényleges működését, – *július 1-eje* helyett – csak félévvel később, *november 29-én* kezdhette meg.

Erről az érdekelteket a hivatalos Munkásbiztosítási Közlöny *1907. december 5-én* hivatalos közleményben értesítette.

Híjával minden anyagi eszköznek, híjával minden segéd-erőnek kellett az Országos Pénztárnak működését megkezdenie. Fontolóra veendő, hogy a hatóság részéről *lege artis* megalakítatván, immáron jogi létet nyert, s így minden anyagi és erkölcsi

felelősség a működés elhanyagolásából az Országos Pénztárra és annak megbízottaira hárult.

A törvény alapelveit az Országos Pénztár természetesen a legnagyobb lelkesedéssel a magáévá tette és lázas buzgósággal igyekezte azokat a saját érdekeinek megfelelő célzattal kiaknázni. A törvény betűit követte és a törvény intézkedéseinek intencióit oíyképen értelmezte, a hogyan az a saját hatalmának gyarapítására a legelőnyösebb volt; mely eljárás részérői semmiképen sem kifogá-solható.

A munkásvezetők az ő szempontjukból nagyon helyesen föl-ismerték az új szervezetnek azt az előnyét, hogy nemcsak a beteg-segélyezésnek, hanem a balesetbiztosításnak a vezetését is energikus munkával teljesen magukhoz ragadhatják, nagy erővel és bámulatra-méltó szívóssággal kiküzdötték és lefoglalták maguknak a mai Országos Pénztár.

A törvényes reformnak számolnia keli azzal, hogy főkép ezen állhatatos munkálkodás következtében az 1907: XIX. t.-c.-nek sok intézkedése ma már átment a köztudatba, sőt gyakorlattá vált. Kár volna ebből a gyakorlatból azt, ami helyes, megbolygatni és ezzel újabb bajok forrását megnyitni. Az 1907: XIX. t.-c.-nek legfőbb hibája úgyis az volt, hogy nem számolt a meglévő viszonyokkal s az élet kialakította fejlődést semmibe sem vette. Ne essünk újból ugyanebbe a hibába, hanem csak annyit változtassunk, ami mul-hatlanul szükséges és csakis oly módon, hogy azzal a legkevesebb érdeket sértsük.

A törvényhozás, szándékán kívül, oly értékeket hullatott a szociáldemokrata párt kötényébe, amiről az előbb nem is álmodott

A kormány csak később ocsúdott fel meglepetéséből és akkor a helyett, hogy becsületes nyíltsággal, törvényes reformmal javított volna a lehetlenné vált helyzetet, az Állami Hivatal útján adminisztratív megnehezítésekkel, akadékoskodással, örökös zak-latásokkal igyekezte az Országos Pénztár *élan*-ját fékezni. Költsé-gvetésének, alapszabályainak és minden jelentősebb szabályzatai-nak jóváhagyását magának tartotta fönn, azonban húzta-halasztotta a döntéseket, s ezeket nagyrészt még ma sem hagyta jóvá.

Az Országos Pénztárnak a törvényes szolgáltatmányokat,

a segélykifizetéseket, a baleseti kártalanításokat a törvény értelmében már július 1-étől kezdődőleg ki kellett utalni. E kiadások fedezésére szolgáló bevételek azonban csak hónapok múltán folytak be, forgótőkét pedig nem kapott. Működését jogilag már július 1-én meg kellett volna kezdenie, azonban még november 29-én is csak annyira jutott, hogy néhány kölcsönképen átengedett ócska íróasztallal és egyetlen írógéppel megindulhatott.

A munkásosztály energiája azonban minden akadályon keresztül tört.

Németország és Ausztria balesetbiztosítási törvényeik végrehajtásának előkészítő munkálataira *két esztendő*t irányoztak elő; szükség volt ennyi időre, a biztosítás hatálya alá kerülő üzemeknek statisztikai fölvétele, veszélyességi osztályokba való sorozása és az összes nyomtatványoknak, rendeleteknek és szabályzatoknak előkészítése végett. Ezenkívül előlegkirovásokkal bizonyos tőkék birtokába jutottak és csak mindezen erkölcsi és anyagi tőkéknek birtokában léptették a törvényt életbe és kezdték meg a kártalanítási eljárást. Ugyanígy az Insurance Act élebeléptetésétől számítva a betegsegélyezésnél fél esztendeig, a rokkantbiztosításnál pedig 2 évig csak a befizetési díjakat gyűjtötték, segélyezéseket azonban csak ezt követőleg, a szükséges forgótőke megszerzése után kezdtek fizetni.

Nálunk ellenben a segélyek fizetése már 1907 július 1-ével esedékessé vált, a kerületi pénztáraknak tehát teljesítményeket kellett fizetniök, ellenben bevételeik csak hónapok, sőt évek múltán folytak be.

A törvény jellegzetes vonása, hogy csak a teljesítményekre, a segélyezések lehetőleg bő terjedelmének megállapítására fektet súlyt, a fedezet kérdésével azonban nem törődik, az adminisztráció kérdését pedig homályban hagyja, a végrehajtás során is megnyilatkozott.

Az üzembesorozási munkálatokat, rendkívül szűk keretek között, a törvény életbeléptetése után 1½ esztendővel helyezték folyamatba. Ennél az alapvető, legfontosabb munkánál sokáig csak 4 alkalmazott volt foglalkoztatva, míg most, amikor már inkább csak folyó munkálatokról van szó, az Országos Pénztár e munkákkal megbízott osztályának tisztviselői létszáma majdnem eléri a 100-at.

Amikor végre az üzembesorozási és a kapcsolatos kirovási munkálatokkal nagy késedelemmel készültek, a balesetbiztosításra kötelezett munkaadóknak egy tekintélyes része már nem is volt feltalálható. Az Országos Pénztárnak nem lévén forgótökéje, a néha hirtelen fölmerült pénzszükségletek kielégítése végett sürgős előlegek kirovásával kellett operálni. Ezt az előleget a pénz biztosabb behajtása végett csakis azokra a munkaadókra róhatta ki, akiknek fizetőképességét kétségtelennek tarthatta. Minthogy azonban a tényleges kirovások csak a következő év végén eszközöltettek, a kétségsébb boniíású munkaadók járulékai sok esetben már elvesztek.*

Nem érdektelen körülmény, hogy mivel a törvény 46. §-a értelmében a három év után kirótt balesetbiztosítási járulékot a munkaadók megfizetni nem tartoznak, a felsorolt körülmények miatt pedig az Országos Pénztár a járulékok kirovásának legnagyobb részét csak három év után eszközölte, több millió K-ra rúg az a balesetbiztosítási járulék, mely a törvény értelmében már elévült és így a munkaadóktól tulajdonképen jogosan behajtható sem lett volna.

A munkaadók pedig, a kisiparosok ép úgy, mint a leghatalmasabb vállalatok, lomhán, tehetetlenül, tájékozatlanul hagyták a munkásokat dolgozni, nem sokat törődtek munkájuk sikerével, sem esetleges sikertelenségével. Sőt még azok a munkaadók is, kik a dolog iránt egyéni hajlandóságokból érdeklődtek, hallgatólag támogatták a munkásérdekeltségnek az Országos Pénztárnak egyoldalú kiépitésére irányuló törekvéseit. A munkaadók nagyon drágán fogják megfizetni ezt a hanyagságot, tájékozatlanságot és tudatlanságot, melyet mint minden oly kérdésben, mely nem tartozik szorosan vett üzletkörükhöz, a munkásbiztosítási törvény létrehozása és végrehajtása körül is tanúsítottak.

A baleseti járuléknak rendkívüli arányokban való növekedése miatt feljajdulván, egyik gyár főtisztviselője nekem a legkomolyabban bejelentette: „Ha ez tovább így megy, akkor az igazgatóságomnak azt fogom javasolni, hogy *lépjünk ki ebből az egyesületből.*” (NB! Az Országos Pénztárból). Sajnos, nem állott módomban

* *Gallai* Marcell tanulmányából. (Munkásügyi Szemle, 1914. 219. oldal.)

az illető gyárnak ebből az „egyesületből” való kilépését lehetővé tenni.

Munkásbiztosításunknak mai kritikus viszonyai már a munkásérdekeltséget is megfontolásra indítja. Nem az ő hibájuk, hogy ide juttatták. Ők mindent megtettek, amit a saját érdekeiknek védelme megkívánt. Hibás a dologban a törvény, a kormányok közönyössége és az Állami Hivatalnak a munkásbiztosítási szakértelem, helyes adminisztratív érzék és energia hiányából folyó tehetetlensége.

Az 1901. évi törvényjavaslatnál a régi bevált módszert követték. Az 1901 februárjában 8 napon át tartott szaktanácskozmány a hivatalos javaslatot elvetette; az 1891:XIV. t.-c. módosítását még nem tartotta kellően megérettnek és a követendő irányokat teljes világosságban kialakultaknak. A minisztérium tehát az ő saját javaslatait, nagyon helyesen, tovább nem erőszakolta.

Nehogy javaslatát újból ez a sors érje, azért kellett az 1907: XIX. t.-c. megalkotójának 1906-ban annyira sietni.

Kérdhetjük most már: de mi történt a törvény életbeléptetése után? Az érdekeltség mért hallgatott kezdetben és később mért nem lehetett tiltakozását már elhallgattatni?

Az 1907: XIX. t.-c. hívei az új törvényt oly bátor szociális alkotásnak, a „szeretet törvényének” hirdették, melylyel a külföld szociálpolitikai törvényhozását megelőztük s mely a magyar munkásságnak és iparnak igen nagy hasznára lesz. És ezt az ország elhitte, mert vakon bízott azokban az államférfiakban, kik akkor népszerűségük tetőpontján állottak.

Mint sajnós, a legtöbb törvény, ez is új hivatalokat létesített. Nem hiába vált piaci szólássá, hogy talán a törvények szaporításának ez is egyik célja. Olyan törvény még alig volt, amely valamilyen hivatalt megszüntetett volna. Sőt azt tapasztaljuk, hogy míg egyrészt az ország roskadozik, mert mindig több és több az inaktív hivatal, nő az eltartandó tisztviselők serege, a nagyközönség előtt mégis az olyan kormány a legnépszerűbb, mely a tisztviselők újabb százainak és ezreinek elhelyezésére alkalmas újabb hivatalokat tud teremteni. Mert a magánérdekek ösztöne erősebb, mint a közérdeké. Hány hazafit látunk, ki őszintén búsong az ország elhivatalnokoskodása felett, de mindenkinek bőségesen

lévén hozzátartozója, atyafia, barátja és ismerőse, ezeknek ostroma elől nem zárkozhatik el, kénytelen érdekükben eljárni és bensejében örül, ha a nyilvánosság előtt annyira szidott és fölöslegeseeknek minősített új hivatalokba őket beszoríthatja.

Nagy volt az öröm és reménység, mert mindenki tudta, hogy az új munkásbiztosítási hivatalokhoz sok tisztviselőre lesz szükség. Az egész országban nagy mozgolódás indult meg és a befolyásos emberek sok szívességet tehettek. Az oly magánpénztári tisztviselőket pedig, kik a készülő központosítással szemben autonómiájuk érdekében berzenkedtek, nagyobb fizetés kecsegtetésével vették le lábukról. A kritikai hajlandóságra ez a körülmény is mérséklőleg hatott.

Ám az állásokat hamarosan betöltötték, az új hivatalok tisztviselőikkel csordultig megteltek. Az elkésett jelentkezőket, protektoraikat együtt vissza kellett utasítani. Ez a népszerűséget mindinkább csökkentette és akik oda törekedtek, de be nem jutottak, szidni kezdték az új intézményeket.

De pár év múlva már azok is szidták, akik bejutottak. Ma pedig nincs az országban még egy olyan intézmény, melynek sorsa oly elégedetlen alkalmazottakra volna bízva, mint amilyenek az Országos Pénztár tisztviselői.

Végre a munkaadók is fölcsoúdtak. Mihamar kellett tapasztalniuk, hogy az új hivatal reájuk sok mindenféle munkát hárít. A bekívánt különböző jelentések írásbeliségei annyira szaporodtak, hogy azoknak ellátása végett külön személyzetet kellett beállítani, mi a munkaadókra újabb terheket rótt. Amikor pedig a munkások és munkaadók költségén föntartatott ezek az új hivatalok, melyek tehát nem állami pénzből élnek, a számlákat is kezdték prezentálni és e számlák végösszege rohamosan mind nagyobb összegekre rúgott, az ország iparosai felhördültek. Előbb a kisiparosok, a legmozgékonyabb, legmelegebb vérű és legszegényebb elem, majd az építőiparosok, végül a gyáriparosok. Mindinkább fokozódó elégedetlenség nyilvánult az egész vonalon az új intézmény költségessége, szervezete és adminisztrációja ellen.

Mínthogy a munkások a betegsegélyezési költségeknek $\frac{2}{3}$ része helyett az új törvény értelmében csak felét tartoztak fizetni, a balasztbiztosításhoz pedig minden anyagi hozzájárulás nélkül, teljesen ingyen jutottak, az új intézmény költségessége miatt természetesen

nem volt okuk panaszkodni. A szervezet kérdésében is mélységesen hallgattak, ami annak a bizonyítéka, hogy akkoriban még helyesebbnek tartották a szervezet kérdését nem nagyon firtatni. Hiszen ők ültek a nyeregbe és azt hitték, hogy ez hasznukra válik. Ez is bizonyítja, hogy a szervezet kérdése egyoldalúan lett megoldva. Ma már a munkások is belátják, hogy ez az egyoldalúság magán az intézményen, az egész munkásbiztosításon boszulja meg magát; ez a szervezet tehát nem tartható fenn. Az adminisztráció nehézsége, bonyolultsága és lassúsága a munkásokat még inkább sújtja; emiatt a munkások soraiban is mindjobban növekvő, megokolt elégedetlenség támadt.

Az új törvény megalkotói és hívei abban a meggyőződésben éltek, hogy az országban ő előttük sem betegsegélyezés, sem balesetbiztosítás nem volt, ami pedig volt, az mind föltétlenül rossz és elvetendő; kezdetben fölényesen mosolyogtak és azt hitték, hogy a bajokat egy kézlegyintéssel elintézhetik. Megszoktuk mi már ezt, mondták. Minden új törvény után támad ilyesforma visszahatás, ami egyszerűen onnét van, mert szokatlan. A bonyolult gépezetet sem lehet egyszerre és úgy megindítani, hogy minden zörgés nélkül járjon, hogy néhány kerekének fogazatát ne kellene utáncsiszolni, a tengelyeket megolajozni, sőt talán itt-ott egyes részeket kicserélni. Csak a kezdettel járó nehézségek, gyermekbetegségek; türelemmel kell kivárni, majd elmúlnak. A munkásbiztosítás ellen megindult áramlat pedig szerintük annál is érthetőbb, mert hiszen az érdekeltségre oly újabb terheket ró, melyekből nincs közvetlenül haszna. Ezek a munkaadók olyan szörnyen maradiak, a szociálpolitikai eszmék iránt pedig oly hihetetlen módon érzéketlenek. Olyan munkásbiztosítási törvényt, melylyel a munkaadók meg volnának elégedve, úgysem lehet csinálni. Hiszen ezek mindenre panaszkodnak. Csak azt szeretnék, ha az egész munkásbiztosítást eltörölnék. No de majd belejönnek, megszokják és akkor ők fognak az új törvénynek legjobban örülni.

De ez az öröm csak késett, csak nem jött; a háborgás pedig mind erősebben zúgott. A törvény egyes feltűnőbb hibáinak orvoslása végett a koalíciós kormány még 1909-ben ígért ugyan holmi kis novelláris foltozgatásokat, de ezekkel sem nagyon akarózott sietnie. Így aztán szerencsésen lekéselt és az 1910-ben beköszöntött új

kormányra, kellemetes örökségképen, már a munkásbiztosítási bajoknak sötéten morajló tömege vetette árnyékát.

A nemzeti munkapárti kormány a munkásbiztosítás törvényes reformjának szükségességét elismerte és programjába is vette. Ez iránybani megnyilatkozásait az 1907: XIX. t.-c. barátai arra használták, hogy az elégedetlenséget most már politikai tendenciákkal is vádolhassák. Könnyű az utódnak kritizálni; az új kormányoknak sohasem jó az, mit a megbukott régi kormányok alkottak. Szerintük az új kormány csak azért ismerte el a munkásbiztosítás bajait és ígérgette a törvény revízióját, hogy ezzel a koalíció hibáit felfújja és a koalíció vezérférfiai ellen antipátiát ébreszsen.

Azonban ezzel az érveléssel még a hagyományyszerűen függetlenségi érzelmű kisiparosokat sem lehetett meggyőzni és őket eltéríteni attól, hogy ne deputációzzanak, ne táviratozgassanak, ne küldözzenek sürgősnél sürgősebb emlékiratokat, kérve a mindenkori kormányoknak haladéknélküli intervencióját.

És milyen jellemző; míg az 1907: XIX. t.-c. hívei először sokáig egyáltalában nem engedtek a törvény reformjáról beszélni, sőt még bármilyen kicsike kis tessék-lássék novelláris módosítás ellen is sértett önérzettel tiltakoztak, utóbb annyit mégis koncedáltak, hogy: „bár a törvény irányelvei kétségbevonhatatlanul kitűnőek, de épen azért, mert eszmeszárnyalása túlságosan magas, nem értették meg, a végrehajtást elhibázták. A törvény jó, csak a végrehajtás rossz”.

Azonban lassacskán e híveknél is bizonyos kontemplálódás nehezült a kedélyekre és ma már mondhatni az országban senki sincs, ki a törvényes reform szükségességét el ne ismerné.

Anglia, még a mai szociális forradalmi korszakában is mily híven követi verulami Bacon bölcs meghagyását, hogy *minden újítást a legnagyobb gyanakvással fogadjunk*. De tegyük is a legteljesebb liberalizmussal lehetővé azt, hogy a közvélemény a kormány minden tervét megismerhesse, megvitatás, megfontolás tárgyává tehesse. Minden kormány csak örülhet annak, ha e megnyilatkozásból a közfelfogást megismerheti és ne titkolózzék, ne bujkáljon ez elől.

A Hitel védangyala 's fényes napsugara a' publicitás – nyilvánosság. („Hitel«, 1830., 152. lap.)

Az államférfiak ne igyekezzenek törvényeket a közvélemény meghallgatásának megkerülésével a törvénytárba juttatni. Azt a hiúságot, hogy terveiket akadálytalanul sikerül törvényerőre emelni, az országnak nagyon drágán kell megfizetni. Az igazságot hiába nyomják el, mégis napfényre kerül. Hiába a törvény, ha nem lehet végrehajtani, vagy ha mégis keresztül erőszakolják, olyan bajokat okoz, melyek ugyancsak nem válnak megalkotójának dicsőségére.

Bismarck is erőszakoskodott, de meghallgatta és nyílt harcban győzte meg ellenfeleit.

Anglia legradikálisabb reformjainak tervezetét is a közvélemény elé dobja: tessék, morzsoljátok szét; de *Asquith*, *Lloyd George* és társai személyesen ott küzdenek értük a piacon, a népgyűléseken majdnem agyonveretik magukat, meghallgatják, provokálják az ellenvéleményt, ámde érvekkel jobban győzik és a közvélemény többségét, bár sok küzdelem árán, de a saját részükre végül mégis megnyerik.

Angliában, Amerikában, sőt még Ausztriában is a kormánynak ily belpolitikai dolgaiban nincs titkolózás. Az Országos Ipartanács és más ilyen testületek tárgyalásai nem bizalmasak, a szakértekezletek jegyzőkönyveit, az állami főtisztviselőknek egyéni véleményeiket tartalmazó hivatalos jelentéseket a hivatalos könyvkiadótól bárki potom pár fillérért beszerezheti.

Ez a nyilvánosság az illető testületek tárgyalási színvonalának emelésére és az illetékes állami főtisztviselők tanulmányozási készségének fejlesztésére is nagyon jótékony hatású.

Az angol törvényhozás katonás precizitással megmondja, mit akar. A leggondosabban létrehozott törvényt is előbb kísérletezés alá veszi és életbeléptetéskor szinte ellenséges érzülettel lesi, hol hibázott. Nem bántja a hiúság, hanem ha tévedett, rögtön belátja és haladéktalanul novellákkal intézkedik. Az angol *Insurance Act* publikálását szinte félevenként követték novellaris pótlások, melyek gyakran a törvénynek alapvetőnek hitt határozmányait módosították.

Az eredmény.

A fentiekben bebizonyítottuk, hogy munkásbetegségélyző ügyünk szabad társadalmi fejlődése életerős, egészséges volt. *Mi okozhatta mégis azt, hogy a törvényes intézkedések e fejlődésnek helyes Irányú további támogatása helyett azt egyenesen le-törték?* Miféle változások történtek az állami kényszerszabályozások (1891:XVI., 1907: XIX. t.-c.) óta? *Miért nem lehet immár az 1891. év előtti szabad fejlődés alapjára visszahelyezkedni?* De mégis mit lehetne tenni avégből, hogy bár e boldog kort többé teljesen vissza nem varázsolhatjuk, mégis visszaadhassuk munkásbetegségélyezési intézményünknek azt, mit a kényszerszabályozások miatt elvesztett, de ami nélkül nincs tartós egyéni és társadalmi boldogulás: *az erkölcsi alapot, az ethikai tisztaságot.* Rekapituláljunk.

Munkásbiztosításunk története a következő három fejezetre oszlik.

Az első a társadalmi szabad fejlődés kora, mely 1870-től 1891-ig tart.

A második a biztosítási kényszerszert és a kerületi pénztári szervezetet inauguráló 1891:XIV. t.-c.-től a teljes centralizációt létesítő 1907: XIX. t.-c. két évtizede.

A harmadik az 1907. XIX. t.-c. története.

A munkásbetegségélyezés minden törvényes szabályozás nélkül, természetes szükséglet megnyilatkozása gyanánt már a 70-es években, tehát kapitalisztikus iparunk kialakulásának kezdetén nálunk is életre kelt és fejlődésnek indult. Előbb Budapesten, majd a vidék ipari városaiban. Az Általános Pénztár mint centrális szer-

vezet fiókjával az egész országot behálózni szándékozta; miután egészségesebb helyi pénztárai megerősödtek, magukat önállóították és a saját körzetükben ugyanily kisebb Általános Pénztárakká fejlődtek.

A természetvizsgálók ezt megoszlás útján való szaporodásnak nevezik.

Ez az egészséges fejlődés azonban csak a szocialista ipari munkások Általános Pénztaránál és még néhány szakszervezeti pénztárnál volt tapasztalható. Az ipartestületi és magán egyesületi betegsegélyző pénztárak többnyire csak tengődtek, működésük pedig sok súlyos kifogásra adott okot.

A közegészségügy iránti érzék nálunk fölötte nehezen fejlődik. Ennek a társadalmi fejlődésnek a lassú menetét akarta az ambiciózus törvényalkotó kényszereszközökkel gyorsítani. A betegsegélyezési ügy fejlesztésén kívül azonban egyúttal a szocializmus terjedésének is gátat akart vetni; míg tehát egyrészt a biztosítási kényszer alkalmazásával a munkásbetegsegélyezés biztosítási kötelezettségét elrendelte, másrészt a szocialista Általános Pénztár gyöngítése végett állást foglalt annak centralizált szervezete ellen; csakis helyi pénztárakat engedélyezett, konkurrencia gyanánt pedig – valamint mindazokra a helyekre, hol eddig még semmiféle betegsegélyző pénztár sem alakult – az országos kerületi pénztári hálózatot létesítette.

Az Országos Pénztár első közgyűlési jelentésében (1907/908) az 1891:XIV. t.-c. keletkezéséről a következő bírálatot mondja:

„Németországban 1883-ban rendezték törvényhozásilag a betegsegélyezés kérdését. Kerek 8 év kellett ahhoz, hogy a nagy Németország szociálpolitikájának a szellője eljusson hozzánk is és az éles szemű és gyakorlati érzékű *Baross* Gábor kereskedelemügyi miniszter kezdeményezésére a törvényhozás az 1891: XIV. t.-c.-kel rendezte a munkások kötelező betegsegélyezésének kérdését.

Statisztikai adatok hiányában, az erők kipróbálása és a szükségletek valószínűségi számítása nélkül, az ipari, a kereseti és az egészségügyi viszonyok különfélesége dacára átültették 1891-ben a hazai talajba a németországi és az ausztriai betegsegélyző törvényt, amely a hazai talajban nem tudott gyökeret verni, nem tudott gyümölcsöket teremteni és gyenge hajtásait is csakhamar elhullajtotta a törvény célszerűtlen és rendszertelen végrehajtása folytán.”

Az 1891:XIV. t.-c. ugyanis az ország minden vidékén területi beosztás alapján létesített kerületi betegsegélyző pénztárakat. Tekintet nélkül a helyi viszonyokra, a vidékek kulturális fejlettségében rejlő óriási eltérésekre, a szobából, papiroson, egyszerűen a közigazgatási térképen kiszabdalta azokat a területeket, melyek betegsegélyezési ügyének ellátására a terület székhelyére rendelt kerületi pénztár hivatott. Még mai nap is ugyanez a beosztás van meg. Egészen természetes fejlődés következménye gyanánt vált tapasztalhatóvá azután az, hogy az ilyen kerületi pénztárak működésüket lassanként „csak székhelyükre és azonfelül területüknek legfeljebb egy-két nagyobb városára terjesztették ki”.

Baross Gábor az 1891: XIV. t.-c-et a parlamentben csak úgyszólván a kormányhatalom erőszakával tudta elfogadtatni. Nem kellett az sem a munkásoknak, sem a munkaadóknak. Hazafias intencióktól buzgó lelkének az a türelmetlensége, mely közgazdasági életet akart minden vonalon, gyöngye anyagi eszközökkel, de azért gyorsan, haladék nélkül teremteni, ez a lázas sietés a reális gazdasági élet más terein is súlyos áldozatokat követelt.*

Baross kétségkívül hibázott azzal, hogy az Általános Pénztár megjelölte irányzat támogatása helyett, noha törvényjavaslatának indoklásában a Pénztár működéséről elismeréssel nyilatkozott meg, mégis a német és az osztrák területi szervezetet akarta az országra erőszakolni, mely arra még nem volt megérett; az ötszörte gazdagabb Ausztria és a tizenötszörte gazdagabb ipari Németország viszonyaira szabott intézményt akarta a mi fejletlen, nehezen termő hazai talajunkba átültetni.

Műve, mint az 1901. évi kereskedelemügyi minisztériumi szaktanácskozmány tárgyalásai és az 1907: XIX. t.-c. indoklása bizonyítják, nem vált be. A társadalom érdeklődésének hiánya miatt a kerületi pénztárak nem tudtak élethez jutni, noha az Általános Pénztár vidéki szerveinek kisajátításával mesterségesen igyekeztek őket táplálni. A politikai cél, a szocialista szervezet gyengítése szintén nem sikerült, sőt ellenkezőleg, a biztosítási kényszer kimondása az Általános Pénztárnak még használt, mert hiszen a munkások inkább mentek a saját Általános Pénztárukba, mint az állami

* Lásd: „Baross műveinek és rendszerének utóhatásai.” Írta *Szabó* Jenő. (Budapesti Szemle 1912. 421. szám.)

jellegű kényszerszervezetbe. A vidéki tagok elvesztéseért az Általános Pénztár magát a budapesti tagok rohamosabb csatlakozásával kárpótolhatta.

Lloyd George is azzal az érveléssel nyerte meg a munkásokat az Insurance Act számára, hogy a szakszervezetek taglétszámbeli nyereségét bebizonyította; a biztosítási kényszer következtében a Trade Union pénztárak tagjainak létszáma tényleg jelentősen megnövekedett.

A kerületi pénztárak szervezetét, minthogy már meg volt, nem akarták eltörölni, hanem annak megerősítésére törekedtek. Nem akarták elismerni, hogy gyöngesége szervei okokból származik, hanem azt gondolták: miért nem életrevalók a kerületi pénztárak? Mert nincsenek központosítva. Áldozzuk fel tehát a magánkezdeményezést, osszlassuk fel az ipartestületi és magánpénztárakat és ezeket is a beolvadásra kényszerítve alkossunk egyetlen Országos Pénztárt.

Bismarck szerint „az állam olyan, mint az élőlény szervezete, melyen csak nagy elővigyázattal szabad experimentálni.”

Mi azonban vígan experimentáltunk. Az 1891: XIV. t.-c. teljes decentralizációjával szemben az 1907: XIX. t.-c. nyugodt bátorsággal a teljes centralizációra tért át.

Az 1891: XIV. t.-c. előtt nem volt törvényes szabályozás, de volt, bár lassú, természetes fejlődés. A törvény éppen ezt a fejlődést kívánta gyorsítani és kényszerszervezetekbe szorítani.

Ez azonban nagyon lassan és nehezen ment. Az ország vagyonosodásával, a városba tömörülés fokozódásával, az egészségügy iránti igények terjedésével azonban mégis mutatkozott fejlődés. Ennek még további fejlesztését szándékolta és mégis ellene hatott az 1907: XIX. t.-c, mely a társadalmi úton való betegsegélyezést teljesen kiirtotta és ezt az egész tevékenységet – az államosításra emlékeztető irányzattal – az Országos Pénztár javára lefoglalta.

A 65 millió lakosú Németország 24,000, a 42 millió lakosú Angliának 23,000 különféle betegsegélyező pénztárának Magyarországon a 21 milliónyi lakosság számarányában 8000–10,000 helyi pénztár felelne meg, sőt ha az általános gazdasági és kulturális fejlettségben rejlő különbséget V20-dal vesszük is számításba, akkor is legalább 500 helyi betegpénztár látszik indokoltnak.

Kétségtelen, hogy az ilyen elaprózódás hátrányokkal is jár;

ezeket a hátrányokat akarta az 1907: XIX. t.-c. eliminálni s ezért vezette be munkásbiztosításunkba a teljes központosítás, egyesítés, egységesítés és paritás alapelveit.

A munkásbiztosításnak ezekre az elméletileg tetszetős eszmékre való alapításával a külföldet tényleg megelőztük.

Hiába volt a sok tanulmányi utaztatás, hiába az 1901. évi ankétek anyagának kinyomatása, hiába a hazai és külföldi viszonyoknak tapasztalatai, nekünk a magunk kárán kellett tanulnunk

No de legalább megmutathattuk a külföldnek, mily módon nem szabad valamit megcsinálni.

Reméljük, hogy általános okulás végett a kereskedelemügyi kormány az 1905 szeptember első hetében tartott szakértekezlet jegyzőkönyvét, melyet eddig titkoltak, legalább most utólag publikálni fogja. Fejtegetéseinknél mily hasznunkra voltak az 1901 februárjában tartott betegsegélyző ankétról közrebocsátott följegyzések; a munkásbiztosítási törvény reformjának előkészítéséhez ennek az 1906. évi szaktanácskozmánynak az anyaga is föltétlenül nagyon értékes adatokat tartalmazhat.

Tagadhatatlan, hogy az új törvény okozta károkkal szemben az új szervezet sok bajon is segített. Csakhogy ez nem a centralizációnak, hanem annak köszönhető, hogy az 1907: XIX. t.-c. a biztosításra kötelezetteknek körzetét kiszélesítette, az országnak városokba tömörült ipari lakossága jelentékeny mértékben megszorodott és az általános kultúrával a közegészségügyi igények iránti érzék is fejlődött.

A magyar birodalom lakosainak száma a t. j. és r. t. városokban és a falvakban, a városba tömörülés irányzatának feltüntetésével

A lakosság száma	1890	1900	1910
Városokban	2.823,989	3.435,001	3.963,706
%	16·2	17·8	19·0
Falvakban	14.639,802	15.819,558	16.922,781
%	83·8	82·2	81·0

Az utolsó 10 év alatt a falusi lakosság tehát csak 18%-kal, míg a városi lakosság 32%-kal szaporodott.

A 1900-tól 1910-ig tartó évtized alatt az őstermelő népesség számaránya 68.4%-ról 64.5%-ra szállt alá, a bányász és iparforgalmi

népességé ellenben 196%-ról 23.6%-ra emelkedett. A szaporodás oroszlánrésze az iparforgalmi népességre esett; a két utolsó évtized idevonatkozó adatai a következők:*

	1890—1900.	1900—1910.
Tényleges szaporodás	1.790,768	1.631,928
Ebből az őstermelésre esett	511,698	290,570
%o	28.5	17.8
A bányászat, ipar és forgalomra esett	939,769	1,163,347
%o	52.4	71.8

Magyarország iparosodása e szerint a népességnek csak 17.8%-al való szaporodása dacára nagyobb lépéssel haladt előre, mint az előző évtizedben s az egész szaporodásnak több mint 70%-át foglalta le.

Az iparban foglalkoztatott keresők száma ugyané 10 év alatt 1.077,226-ról 1.405,324-re, tehát 328,098-al szaporodott. A 20-nál több segédszemélyt foglalkoztató iparvállalatok (a 74,024 bányamunkás nélkül) száma 2261-ről 4020-ra, munkáslétszámuk 230,641-ről 416,543-ra növekedett. Ez az ipari, főleg a gyáripari munkás-ság a legfontosabb és legfogékonyabb eleme a munkásbizto-sításnak.

Aránylag mily nagy változás, az ország közállapotainak, a társadalmi viszonyoknak, a munkásbiztosítási intézményre utalt anyagnak mily mélyreható eltolódása!

Az általános ipari fejlődésnek ugyanily mértékű általános köz-gazdasági fejlődés és városba tömörülés felelven meg, mindez a munkásbiztosító értékének felismerését és a társadalmi tevékenység terjedését ugyanily mértékben előmozdította.

Ha meghagytuk volna az 1891 előtti állapotot, ha az állami beavatkozás csupán arra szorítkozik, hogy a társadalmi iniciatívát okosan támogassa, útjának akadályait hártgassa, talán ma nem dobá-lóztatnánk oly nagy számokkal, mint az Országos Pénztár jelen-tései, ámde ezek az esetleg szerényebb számok csupa pozitív, reális értéket képviselnének s a papiroson oly tetszetős, hatalmas központi szervezet helyett kisebb egységek és lazább szövetségek állnának.

* Magyarország foglalkozási statisztikája. (Az 1910. évi népszámlálás.)

Életerős, meleg, vértől lüktető, egészséges egységek és szövetségek!

Hol vannak ma a munkaadók attól, hogy mint a 90-es években még a legnagyobb gyárak is tették, *maguktól* belépjenek a szocialista munkásoknak Általános Pénztárába és még amikor az 1891: XIV. t.c. következményeképpen, az Általános Pénztár megbuktatása végett állami ösztönzéssel vállalati pénztárak alakultak és e vállalati pénztárak az Államgépgyár vezetése alatt szövetségbe tömörültek, a csatlakozást megtagadták és sokáig húzódoztak az Általános Pénztárból való kilépéstől?

A régi munkáspénztár tagjai tagsági könyvecskéjüket mutogatva *büszkélkedtek azzal*, hogy *M*már 20 év óta fizetem a tagdíjakat, de még soha egyetlen fillért sem kaptam ...”

Hol vagyunk ma ettől az *esprit de corps-tól*?

A mutualitás emberszerető, nemes, igazságos, egészséges közszellemet ébresztő ethikai értékei nem engedték meg oly gondolatoknak általánossá válását, melyek minél több szolgálmánynak lelkiismeretlen kicsikarására ösztönöznek. Akkor is előfordultak visszaélések; hiszen az Általános Pénztárt egyik alkalmazottja 1902-ben épen 100,000 K elsikkasztásával megkárosította. A mostani kerületi pénztári szervezet belső ellenőrzési szisztémái mellett ilyen nagymérvű visszaélés talán nem is lehetséges. Ámde ha 100,000 ember évente csak 5 napot akar a pénztár terhére pihenni – hiszen minden embernek van évente legalább 5 olyan napja, amikor magát, ha ez rá nézve nem jár nagy veszteséggel, betegnek mondhatja s az orvos sem tagadhatja meg tőle a betegség elismerését, – ez napi átlagos 3 K táppénzt számítva, a pénztárnak nem 100,000 K, hanem évi IV2 millió K-val való megterhelése.

Ha a munkásokban fennen lobog az a tudat, hogy inkább legyőzöm gyengeségi érzésemet, inkább dolgozni megyek, de amíg csak lehet, a pénztárt nem veszem igénybe, akkor a pénztár tagjai egymásra is árgus szemekkel vigyáznak. Ez az ellenőrzés pedig olcsóbb és hatásosabb, mint bármiféle költséges pénztári ellenőrzési szervezet.

Azelőtt a munkások a betegpénztárakat az ő saját biztosító intézetüknek, gondozó anyjuknak tekintették, melyet óvni és ápolni

kell. Ma egymást ösztönzik és oktatják arra, hogyan lehetne az előnyöket minél ügyesebben kihasználni.

Az Általános Pénztár első 15 évi működésének végeredményeit az 1885. évi országos kiállításon a következő tételekben mutatta be.

Év	Tagok létszáma átlag	Segélyezett tagok száma	Csatlakozott gyárak száma	Vidéki fiókok száma	Összes segélyezési kiadás		Bevételi többlet	
					forint	kr.	forint	kr.
1870	756	60	3	—	2,256	95	551	13
1871	1,840	141	8	—	12,458	10	4,264	75
1872	4,563	690	14	—	22,603	84	2,085	40
1873	7,400	1,023	22	—	26,099	39	8,844	46
1874	9,300	1,225	27	8	35,060	72	12,756	57
1875	12,350	2,216	27	17	52,063	83	8,025	72
1876	18,126	2,985	31	30	74,528	24	8,210	73
1877	20,681	3,906	31	27	100,312	43	2,015	38
1878	21,475	4,112	30	29	107,258	58	15	01
1879	20,855	4,162	35	29	107,880	77	2,519	52
1880	21,011	4,324	40	28	105,192	48	5,965	79
1881	23,508	4,636	51	30	120,705	32	8,972	14
1882	27,254	5,401	54	29	139,054	60	8,937	21
1883	39,471	6,060	65	30	172,050	21	103	10
1884	32,426	5,772	81	34	147,791	03	2,400	42

Az 1870 elején 17 taggal megindult munkásbetegsegélyző pénztár 15 éves működése alatt 75,667 forint 33 krajcár vagyont tudott gyűjteni, noha a segélyezések körül többlet nyújtott, mint a mai kerületi pénztári szervezet. De magára hagyatva, érezte az önszegély értékét és takarékosan, a fölösleges kiadásokban fukarkodva élt.

Érdekes körülmény, hogy a segélyezett tagok száma évi átlagban csupán $\frac{1}{5}$ része a pénztár összes tagjainak. A tagok tehát nem igyekeztek a segélyeket kihasználni.

Az Országos Pénztár betegség esetére biztosított tagjainak létszáma volt 1912-ben 1.198,288, a keresetképtelen beteg tagok száma 335,406, tehát az összes tagoknak $\frac{1}{4}$ illetve $\frac{1}{3}$ része. Még feltűnőbb azonban a helyzet megváltozása a budapesti kerületi

pénztárnál, melynek 249,632 tagja közül 84,518, tehát már $\frac{1}{3}$ rész volt az év folyamán beteg.

Munkásbiztosítási intézményünk ma senkié. Az *egyesítés*, *egységesítés* és *központosítás* jelszavainak érvényesítésével sikerült a munkásokból kiölni azt a tudatot, hogy ez a saját intézményük, melynek sikeres vagy sikertelen működéseért egyedül ők és csakis önmaguknak felelősek. A *paritás* jelszavával pedig sikerült a munkások és a munkaadók közé üszköt vetni és annak tüzet állandóan szítani.

A mai betegsegélyezési szervezetet mindenki állami intézménynek tekinti, már pedig mi az állami intézményeket az osztrák abszolútizmus iskolája óta szabad prédának tekintjük, tehát olyanak, ami senkié, amelyet tehát nemcsak hogy nem szégyen, hanem egyenest érdem becsapni. A munkások a végletekig igyekeznek a segélyeket kiaknázni, úgy hogy a pénztár adminisztrációs költségeit javarészt a visszaélések elleni védekezés emészti fel. A kerületi pénztárak várótermeiben ügyelgő munkanélküliek a pénztár minden újabb védekezésére a becsapásnak máris újabb módszereit találják ki s potom járulékokért az újoncokat valóságos főiskolai kiképzésben részesítik. A munkaadók pedig, még olyanok is, kik például adójukat pontosan fizetik, igyekeznek a bejelentési kényszer, a járulékfizetések alól kibújni és a pénztáraknak nincs módjukban pénzükhöz jutni.

Epilog.

„Vándor állj meg! korcs volt anyja vére,
Más faj állott a kihunyt helyére,
Gyöngé fővel, romlott, szívtelen;
A dicső nép, mely tanult izzadni,
S izzadás közt hősi bért aratni,
Névben él csak, többé nincs jelen.”

Kölcsey „Zrínyi dala”.

Hát lehetne-e még egyszer az 1891. év előtti szabad fejlődés alapjára visszahelyezkedni?

Lehetne-e az ipartestületi pénztárakat új életre kelteni és a munkásbetegsegélyezést a vállalati és társipénztárakon kívül a munkások szakegyesületeire bízni?

Az állami kényszernek több mint két évtizedes régiméje nem okozott-e a munkásság lelkületében oly maradandó elváltozást, mely miatt az Általános Pénztár tagjainak puritán felfogása ma már megszűnt?

Ma már mások az emberek. A lelkeken bizonyos önző anyagiasság uralkodik, mely mindenkit csupán arra ösztönöz, hogy *mindenből a lehetőleg több előnyt és legnagyobb hasznot igyekezzen kiaknázni.*

A munkásbetegsegélyezést és balesetbiztosítást az állami gondoskodás következtében ma már szinte olyan közkinccsnek tekintik, mint a levegőt, vagy vizet, melyet nem kell megbecsülni, melylyel nem kell takarékoskodni. E tevékenységet sikerült a társadalmi tevékenység köréből kisajátítani. Ma már a munkások annyira hozzászoktak az államinak tekintett kerületi pénztárakhoz, hogy már ezeknek versenye következtében, de kellő fogékonyság hiányában is az Általános Pénztárhoz hasonló szervezetek ma már alig alakulhatnak.

Gróf *Tisza* István miniszterelnök folyó évi újévi beszédében a munkásbiztosításról is nyilatkozott, Álláspontja általában ma is híven fedi azt a felfogást, melyet 1901-ben, tehát tizenhárom év előtt vallott. Megtartandónak tartja a biztosítási kényszer alapelveit, hogy azokról is gondoskodhassunk, kik a maguk önkormányzati úton való biztosításával nem törődnek vagy arra képtelenek. De lehetőleg oda kívánná terelni az ügyet, hogy a munkásság zöme magát önkormányzati úton is biztosíthassa. Már pedig az egészséges, helyes önkormányzatnak szerinte két előfeltétele van: az egyik az, hogy ez az önkormányzat az együtt, válllvetve dolgozó, a mindennapi munkában összeforrt, egymást jól ismerő, természet-szerűleg összetartozó munkásoknak egyleteiből alakuljon, a másik pedig az, hogy ezek az egyletek a munkásnak minden érdekét fölkarolják. E végből a betegsegélyezést a társládák patriarchális szervezetére és a munkásegyletekre bízna.

Ez a nyilatkozat a munkaadókat megijesztette, a munkásokat pedig indulatba hozta. Az iparosok megrémültek: mi lesz, ha a kerületi betegpénztárakat teljesen a szakszervezetek kezébe adják, melyek az Országos Pénztárral, mint a szociáldemokrácia főhadiszállásával és vezérkarával, a betegpénztárak jelentékeny segélyforrásainak fölhasználásával szocialista agitációjukat és szervező munkájukat most már minden ellenállás nélkül az egész országra kiterjeszthetik. A szakszervezetek pedig a jóindulatú adomány elfogadása ellen bőszen tiltakoztak. Már tanultak *Lloyd George*-tól már hallották az angol elvtársaktól, hogy az angol trade-unionoknak az Insurance Act végrehajtásába való bevonása azoknak más irányú (harci) tevékenységét mennyire akadályozza; a költséges és bonyolult adminisztráció mintha bilincseket kötött volna a lábukra, pedig minden felelősség nélkül szeretnek előre törtetni.

Mért is ne tiltakoznának a szakszervezeti betegsegélyezés ellen, mikor most nemcsak a betegsegélyezés, hanem még az egész balesetbiztosítás is az ő kezükben van, már pedig nagy különbség van abban, ha ezt a saját anyagi és erkölcsi felelősségükre tartoznak adminisztrálni és viszont a között, ha felelősség nélkül, szabadon dolgozhatnak.

Ez nemcsak nálunk van így. Angliában ugyanez a jelenség mutatkozott. Az Insurance Act, mely az összes munkásokat a beteg-

segélyző pénztárakba való belépésre kényszerítette és ezzel bennük mesterségesen igényeket fejlesztett, az angol munkásokban is azt az ösztönt ébresztette, hogy mindenki igyekezzék az előnyöket kihasználni. Noha segélyeket csak a törvény életbeléptét követő félév múlva kezdtek fizetni és a kormány nagy tőkék gyűjtésére számított, melyekből az országot munkás-szanatóriumokkal rövidesen behálózhatja, az igények túlságos fokozódása miatt az angol munkásbiztosítás már ma is anyagi nehézségekkel küzd, a puritán, önfeláldozó, büszke angol népléleknek az állami kitarottság felé irányuló degradálódásának jelenségei pedig sok komoly államférfinak okoznak súlyos aggodalmakat.

Anglia is drágán fogja megfizetni azt, hogy eltért ősi hitvallásától és a britt világuralom alapját alkotó individualizmusról az etatizmus útvesztőjére tért.

Nyomdászunkásaink szakszervezete még jóval az 1907. évi XIX. t.-c. előtt létesített külön betegsegélyző pénztárt, melyből a szervezet tagjai a kerületi pénztártól nyert táppénz pótlásául szolgáló külön segélyezést kapnak. Bár a szakszervezeti segélypénztárak helyzete már jelentékenyen meg van könnyítve az által, hogy a betegsegélyezésnek legnehezebb munkálatait és az ellenőrzést előttük már a kerületi pénztárak elvégzik, tehát minden előzetes vizsgálat nélkül már csak a segélypénzek kifizetésére kell szorítkozniuk, mégis mindig nehezebb küzdelmük van a folyton magasabbra tomyosuló követelések elhárításával.

Szakszervezeteink nem tartoznak a trade-unionoknak régi, a munkásosztály sorsának javítására egyesületi alapon, nyugodt eszközökkel igyekvő, ma már Angliában is kihaló félben álló fajtájához; harci szervezetek, melyek e működés békés kereteit messze meghaladva, a gazdasági és társadalmi előnyökön túl politikai hatalomra törekeshetnek. Idejüket, szellemi és anyagi erejüket e sokféle teendőkhöz annyira lekötik, hogy a szakszervezeti működésbe illesztett bonyolult betegsegélyezési apparátust nyűgnek érzik, annak tökéletes ellátására tehát nem volna kilátás.

A kisipar folytonos gyengülése és az ipartestületi kötelék állandó lazulása miatt a betegsegélyezésnek akár csak részben is az ipartestületi pénztárakra való visszahelyezése nem kívánatos, sőt alig lehetséges. A társládák pedig inkább csak nagyobb vidéki

vállalatoknál alkalmazhatók, de ellenük egyébként is oly súlyos panaszok hallatszanak, hogy szakértő bizottsági megvizsgálásuk és esetleg gyökeres reformálásuk nélkül nem igen ajánlhatók.

De hát akkor mely irányban van a kibontakozás útja?

Vezessük még messzebbre az államosítást, avagy államosítsuk legalább a tisztviselőket vagy az orvosokat?

Azt hiszem az 1907: XIX. t.-c. hét éves uralma arra mégis jó volt, hogy a magánpénztárak megszüntetése folytán az 1891. évi XIV. t.-c. most már az 1901. és 1903. évi törvényjavaslatok szellemében megjavíttassék.

Mód volna tehát nyújtandó arra, hogy magánegyesületi pénztárak létesítése, megfelelő biztosítékok és az állami hivatal felügyelete alatt ismét lehetővé váljék; a kerületi pénztári hálózat fönntartandó, sőt, ha valamely városban vagy a vidéken a fejlődés folyamán újabb autonóm törekvések megnyilvánulnának, a kerületi pénztárak száma növelhető volna. A jelenlegi Országos Pénztár a *betegségélyző pénztárak szövetségére* volna átalakítandó, mely a helyi szervek autonómiáját teljesen érintetlenül hagyva csupán oly feladatok végzését tűzné programjába, melyeknek közös intézése múlhatlanul szükséges. Ennek biztosítása végett fix tagdíjakat szedne.

A betegségélyezésben a $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$ arány volna visszaállítandó, hogy a betegpénztárakat a munkások ismét teljes felelősséggel a magukénak érezhessék.

A balesetbiztosítás adminisztrációja pedig a munkaadók kezébe helyezendő. Hiszen nem a munkások biztosítják magukat a balesetek ellen, hanem a munkaadók, már pedig teljességgel lehetetlen helyzet az, hogy a munkaadóknak ezt a saját szövetkezeti kölcsönös biztosítását a kedvezményezettek igazgassák. A munkásoknak csak a járadékmegállapításnál van érdekük; ezt az érdeket pedig teljesen ki lehet elégíteni azzal, ha a járadékmegállapító bizottságokban kellő képviselőt biztosítatik.

Az 1907: XIX. t.-c. az egész betegségélyezést és balesetbiztosítást könnyelmű egyoldalúsággal a munkások kezébe adta. Ám ez a hiú dicsőség legföljebb a szociáldemokrata pártszervezet politikai érdekeinek nyújthat némi előnyöket, melyek azonban józanul latolgatva, vajmi könnyűek azokhoz a súlyos áldozatok-

hoz képest, melyeket a munkásbiztosítás anyagi és erkölcsi értékekben ezekért az előnyökért fizetni kénytelen. Ez az egyoldalú hatalom semmiképen sem válik a munkásoknak, még kevésbé a munkásbiztosításnak előnyére; a munkaadók leelemibb érdekei szempontjából pedig oly súlyos jogfosztás, önérzetüknek oly igazságtalan megsértése, hogy amennyiben a munkások ehhez a hasznukra úgyszem fordítható papiros-hatalomhoz mereven ragaszkodnának, ezzel az egész munkásbiztosításnak fennállását veszélyeztetnék.

Hiba volna a reformot oly szempontokból irányítani, hogy a munkásbiztosítás szervezetében az említett ideológiákkal szemben a munkások és munkaadók hatalmi egyensúlyát most már a tényleges gyakorlati viszonyok megkívánta reális egyenlőségi állapotba kellene hozni.

Nincs szó itt semmiféle hatalmi egyensúlyról; a munkásbiztosítás a munkásnak és a munkaadónak közös érdeke, annak az intézménynek tehát, mely a munkásbiztosítás sokoldalú feladatait van hivatva szolgálni, minden hátsó gondolat és leplezett cél nélkül, kizárólag ezeket a közegészségügyi, szociális és humánus feladatokat szabad szolgálnia.

A munkásbiztosítás szervezete tehát olyképen legyen megállapítva, hogy a leggyümölcsözőbben hasznosítsa mindazt a sok munkát és áldozatot, melyeket a munkások és munkaadók érte hoznak. Itt semmiféle hatalmi kérdésekről sem lehet szó.

A munkásbiztosítás oly kultúrmű, mely az erőknek tiszta szolidaritását kívánja és csak reális üzletszerű kezeléssel, pénzügyileg helyes alapon tehát tartható fenn.

Józan gyakorlati érdekeik szempontjából a munkások csak nyernek azzal, ha lemondanak oly jogokról, melyeket a törvény ugyan §§-okba ígatott, de melyeknek végrehajtása az egész intézményt a biztos bukásba dönti. Visszaadva a betegségyéyezésnek a helyi autonómiák egészséges életerejét, visszaadva a balesetbiztosítás adminisztrációját jogos tulajdonosaiknak, a munkaadóknak: sok új, most meddő veszekedésekben, háborúskodásokban lekötött és elfecsérelt erő fel fog szabadulni és az okszerűen megmunkált televényföldben a munkásbiztosítás nagyrahivatott közérdekű intézményéből új, életerős, *gyümölcsöző hajtások fognak* fakadni.

Források:

Az 1907: XIX. t.-cz. és indokolása.

A munkások baleset ellen való biztosítása, kiadja a kereskedelemügyi m. kir. miniszter. (I. és II. kötet, 1903.)

A munkásbetegsegélyezési törvény módosítása, kiadja a kereskedelemügyi m. kir. miniszter (I. és II. kötet, 1905.)

Az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár évi jelentései (1907/8-1912.).

Az Általános munkás beteg- (és rokkant) segélyző pénztár évi és jubiláris jelentései (1885-1897.).

Az 1910. évi népszámlálás foglalkozási statisztikája (1913.).

A bécsi (1905.) és római (1908.) nemzetközi munkásbiztosítási kongresszusok tárgyalásai.

A Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesületének kiadványai a munkásbiztosítási törvény reformja ügyében. (I-IV. füzet.)

Munkásügyi Szemle (1910-1914.) szerkeszti *Kis Adolf*.